

«Vi sir aldri ei»

En studie av femininum i altadialekten

Kristine M. Stabell

Universitetet
i Stavanger

Mastergradsoppgave i lesevitenskap
Institutt for kultur- og språkvitenskap
Universitetet i Stavanger
Vår 2016

Universitetet
i Stavanger

DET HUMANISTISKE FAKULTET

MASTEROPPGAVE

Studieprogram: Master i lesevitenskap

Vårsemesteret, 2016

Åpen/ ~~konfidensiell~~

Forfatter:

Kristine Mikalsen Stabell

.....
(signatur forfatter)

Veileder: Roger Lockertsen

Tittel på masteroppgaven: «Vi sir aldri ei» - En studie av femininum i altadialekten

Engelsk tittel: A study of the feminine grammatical gender in the Alta dialect

Emneord: dialekt, femininum, språkkontakt,
sosiolingvistikk, Alta, Finnmark

Sidetall: 92

+ vedlegg/annet: 22

Stavanger, 09.05.2016

Forord

Tanken bak denne masteroppgaven var å bidra til forskningen på dialekter i Finnmark, og til å være med og øke interessen for språket i nord. Gjennom arbeidet har jeg blitt kjent med altadialekten på en inspirerende og spennende måte, og det har vært både krevende og veldig givende. Det er mange som fortjener en takk for å ha hjulpet meg med å få den oppgaven jeg sitter med i dag.

Først og fremst vil jeg takke informantene mine. Takk for at dere stilte opp med kaffekrus og kaker, for at dere fortalte underholdende historier og engasjerte dere i prosjektet mitt. Jeg vil også rette en takk til alle som ringte rundt til venner og bekjente, og hjalp meg i arbeidet med å finne informanter. Veilederen min, Roger Lockertsen, fortjener også en stor takk for gode og oppmuntrende samtaler underveis, og ikke minst for gode faglige veiledninger. Jeg ønsker også å takke Ellen, mi kjære søster, for uvurderlig hjelp med korrekturlesing og tilbakemelding, gode idéer og ikke minst for at du hele tiden har trodd på prosjektet mitt.

Hverdagen som masterstudent hadde ikke vært den samme uten medstudenter og «lunsjklubben» på biblioteket. Takk for motivasjon, faglige innspill og tullede samtaler. Til slutt vil jeg også takke mannen min, Fredrik. Takk for tålmodigheten din, korrekturlesingen og evnen til å se det positive i alt.

Stavanger, 9.mai 2016

Kristine Mikalsen Stabell

Innhold

1 Innledning.....	1
1.1 Alta	2
1.1.1 De tre stammers møte	3
1.1.2 Plassering av altadialekten	5
1.2 Problemstilling.....	7
1.3 Oppgavens struktur.....	7
2 Teoretisk grunnlag.....	9
2.1 Genus	9
2.1.1 Definisjon av genus.....	9
2.1.2 Språklig variasjon i språkkontaktområder	11
2.2 Kreftene bak språkendring.....	14
2.2.1 Språkinterne og språkeksterne faktorer.....	15
2.2.2 Språkendringsprosesser.....	16
2.3 Forenkling.....	16
2.4 Utjevning	18
2.4.1 Akkommodasjon	19
2.5 Standardtalemål	22
2.5.1 Definisjoner.....	23
2.5.2 Språkbrukernes oppfatning om en standard.....	24
2.5.3 Påvirkninger fra et eventuelt standardtalemål.....	25
3 Metode.....	28
3.1 Kvalitativ og kvantitativ metode	28
3.2 Observatørens paradoks.....	29
3.3 Sosiale variabler	31
3.3.1 Sosiale variabler i andres undersøkelser	32
3.3.2 Sosiale variabler i min studie	34
3.4 Empirisk materiale.....	35
3.4.1 Utvalgsmetode	35
3.4.2 Rekruttering av informanter.....	37
3.4.3 Navngivning.....	38
3.4.4 Innsamling av data	39
3.4.5 Faktisk språkbruk og rapportert språkbruk	41
3.5 Språklige variabler.....	42
3.5.1 Svake femininum i ubestemt form entall	42
3.5.2 Ubestemt artikkel foran tradisjonelle femininum	43
3.5.3 Possessivene mi(n), di(n) og si(n) ved feminine substantiv.....	43
3.5.4 Belegg fra pekeboken.....	44
3.6 Reliabilitet, validitet og generaliserbarhet.....	45
3.7 Videre oppbygging av oppgaven	46
4 Resultater fra undersøkelsen	48
4.1 Svake femininum i ubestemt form entall.....	48

4.1.1 Alder	49
4.1.2 Bosted	51
4.1.3 Kjønn.....	52
4.2 Ubestemt artikkel foran tradisjonelle femininum	53
4.2.1 Alder	54
4.2.2 Bosted	54
4.2.3 Kjønn.....	55
4.3 Possessivene mi(n), di(n) og si(n) ved feminine substantiv	56
4.3.1 Alder	58
4.3.2 Bosted	59
4.3.3 Kjønn.....	59
4.4 Adjektivet <i>liten</i> ved feminine substantiv	59
4.5 Oppsummering	61
5 Diskusjon.....	64
5.1 Sosiale forskjeller i Alta: «Vi som bodde i Bossekop, vi trudde jo vi va litt finere enn dæm på Elvebakken»	64
5.1.1 Bossekop eller Sossekop?	64
5.1.2 Katrine og Karsten: to ulike måter å forholde seg til «kronsting-stemplet»	66
5.1.3 Dagens situasjon	68
5.2 Informantenes meninger om svake feminine substantiv	69
5.2.1 «Æ kan finne på å si en æpla og en jenta»	70
5.2.2 «Dæm sir jo kirka, og da må det jo være ei kirke»	74
5.4 Forskjeller i språkbruk under de ulike delene av intervjuet	78
5.4.1 Svake femininum i ubestemt form entall	78
5.4.2 Tradisjonelle femininum	79
5.5 Majoritetsformen en jente.....	80
5.5.1 Horisontalister og vertikalister	80
5.5.2 Språkkontakt	82
5.5.3 «Æ føle at [ei] høres så gammelt ut»	84
5.6 Possessivene mi(n), di(n) og si(n): «på mor min si sia».....	84
6. Avslutning	88
6.1 Konklusjon.....	88
6.2 Utviklingen videre: «Æ bruke aldri ei»	90
6.3 Videre forskning	92
Litteratur.....	93
Sammendrag.....	106

Vedlegg

Vedlegg 1: Informasjonsskriv og samtykkeerklæring	97
Vedlegg 2: Intervjuguide for informantene under 18 år.....	99
Vedlegg 3: Intervjuguide for informantene mellom 19-75 år	100
Vedlegg 4: Intervjuguide for informantene over 75 år.....	101
Vedlegg 5: Bildene fra pekeboken	102

Figurer

Figur 1: Kart over Alta	2
Figur 2: Prosentandel av ei foran feminine substantiv etter alder	61
Figur 3: Prosentandel av ei og mi etter bosted	62
Figur 4: Prosentandel av ei etter bosted	62

Tabeller

Tabell 1: Substantivbøying i samiskspråklige områder	6
Tabell 2: Substantivbøying i Vadsø bymål	6
Tabell 3: Bøying av feminine substantiv i kystmålet	6
Tabell 4: Genuskongruens i nynorsk.....	10
Tabell 5: Oversikt over informantenes alder	35
Tabell 6: Antall informanter fordelt etter bosted	36
Tabell 7: Opplysninger om informantene (navn, alder, bosted, familierelasjon)	39
Tabell 8: Belegg fra pekeboken.....	44
Tabell 9: Fordelingen av svake f. i ub. f. ent.....	48
Tabell 10: Svake f. i ub. f. ent. fordelt etter ulik intervjusituasjon	49
Tabell 11: Svake f. i ub. f. ent. fordelt etter alder	49
Tabell 12: Pekebok: Svake f. i ub. f. ent. fordelt etter alder.....	50
Tabell 13: Samtale: Svake f. i ub. f. ent. fordelt etter alder	50
Tabell 14: Svake f. i ub. f. ent. fordelt etter bosted	51
Tabell 15: Pekebok: Svake f. i ub. f. ent. fordelt etter bosted	51
Tabell 16: Samtale: Svake f. i ub. f. ent. fordelt etter bosted.....	51
Tabell 17: Svake f. i ub. f. ent. fordelt etter kjønn	52
Tabell 18: Pekebok: Svake f. i ub. f. ent. fordelt etter kjønn	52
Tabell 19: Samtale: Svake f. i ub. f. ent. fordelt etter kjønn	53
Tabell 20: Fordelingen av ubestemt artikkel foran trad. f.....	53
Tabell 21: Ubest. art. foran trad. f. fordelt etter kjønn	54
Tabell 22: Pekebok: Ubest. art. foran trad. f. fordelt etter kjønn	54
Tabell 23: Samtale: Ubest. art. foran trad. f. fordelt etter kjønn	54
Tabell 24: Ubest. art. foran trad. f. fordelt etter bosted.....	54
Tabell 25: Pekebok: Ubest. art. foran trad. f. fordelt etter bosted	55
Tabell 26: Samtale: Ubest. art. foran trad. f. fordelt etter bosted.....	55
Tabell 27: Ubest. art. foran trad. f. fordelt etter kjønn	55
Tabell 28: Pekebok: Ubest. art. foran trad. f. fordelt etter kjønn	56
Tabell 29: Samtale: Ubest. art. foran trad. f. fordelt etter kjønn	56
Tabell 30: Fordelingen av min og mi	56
Tabell 31: Fordelingen av min og mi etter prenominal og postnominal stilling.....	57

Tabell 32: Fordelingen av mi etter prenominal og postnominal stilling	57
Tabell 33: Fordelingen av min og mi etter alder	58
Tabell 34: Fordelingen av min og mi etter bosted	59
Tabell 35: Fordelingen av min og mi etter kjønn	59
Tabell 36: Genuskongruens ved adjektivet liten	60
Tabell 37: Fordelingen av en jenta og en jente på Kronstad og Elvebakken etter alder	83

1 Innledning

Finnmark er ett av de minst granskede dialektområdene i Norge, til tross for at det er ett av de få områdene i landet som har vært gjenstand for språkkontakt mellom tre språk: samisk, kvensk og norsk. Disse tre språkene levde lenge side om side, og påvirket de ulike dialektene i den nordlige landsdelen. Denne språkkontakten foregikk også i Alta, en langstrakt bygdeby som er et knutepunkt mellom innlands- og kystfinnmark. Det er sannsynlig at denne kontakten har påvirket dialektene i byen. I tillegg kan det også se ut til at den moderne utviklingen, med sentralisering og urbanisering, har vært med å påvirke språket, som på så mange andre plasser i Norge. Kan man i det hele tatt snakke om én altadialekt, eller er det heller snakk om flere ulike dialekter som et resultat av at byen en gang besto av flere små bygder? Er det forskjell på dialekten til ungdommer og den eldre generasjonen? Hvordan har språkkontakten med kvensk og samisk påvirket dialekten? Dette er spørsmål jeg vil diskutere i denne oppgaven.

For å svare på disse spørsmålene vil jeg gå i dybden på et språktrekk som fanget oppmerksomheten min da jeg som 16-åring flyttet til Alta fra en liten øy på kysten av Finnmark. Jeg hørte flere si *en bømte*, i motsetning til *ei bømte* som jeg var vant til. I tillegg la jeg merke til at flere sa *en jente*, noe jeg fant enda mer overraskende, i og med at *jente* er et så karakteristisk femininum. I arbeidet med denne oppgaven begynte jeg å spørre meg selv om bruken av *en jente* var vanlig, og om det var overførbart til femininum generelt i dialekten. Utgangspunktet for denne studien var om femininum eksisterer i dialekten, og i så fall hvorfor, eller eventuelt hvorfor ikke. Ved å studere femininum ønsket jeg også å få innblikk i endringsprosessene som har foregått og som stadig foregår i altadialekten.

I dette innledningskapitlet vil jeg først si noe kort om byen Alta, før jeg går videre til å se på kontakten mellom kvener, samer og nordmenn, som er blitt kalt *de tre stammers møte*. Deretter vil jeg gjøre rede for plasseringen av altadialekten med utgangspunkt i Jahr og Skares (1996) inndeling av finnmarksmålet. Avslutningsvis i kapitlet følger en presentasjon av problemstillingen som ligger til grunn for studien, og en oversikt over den videre strukturen i oppgaven.

1.1 Alta

Alta fikk bystatus i 2000, og er med sine 20 000 innbyggere det største tettstedet i Finnmark. Opprinnelig besto Alta av flere små bygder, og byen bærer enda preg av å ha vært et langstrakt tettsted med flere små sentre. På kartet under kan en se Bossekop, Elvebakken og Kronstad som fra tidlig av har vært de mest etablerte sentrene. I tillegg til disse finnes også andre senter som Aronnes, Bukta og Midtbakken, og det relativt nye og raskt voksende sentret som har fått navnet City.

Figur 1: Kart over Alta¹

Alta har ikke alltid vært det største tettstedet i Finnmark, og fram til andre verdenskrig og under etterkrigstiden var det Hammerfest som var det viktigste handelssenteret i Vest-Finnmark. Selv om Alta etter hvert fikk flere butikker, var det lenge nødvendig for innbyggerne å reise til Hammerfest for å handle spesialvarer (Eikeset 1998). I Alta hadde de riktignok Bossekopmarkedet, et marked som fant sted to ganger årlig, og som samlet handelsmenn fra hele Finnmark, og også fra resten av landet. Bossekopmarkedet ble offisielt

---

¹ Bydelene som har vært hovedfokus for denne studien (Bossekop, Elvebakken og Kronstad) er markert med en rød sirkel

opphevet i 1958, etter blant annet press fra de lokale handelsmennene, men hadde fram til da vært en viktig samlingsplass, både for handel og som sosial møteplass for innbyggere og tilreisende (Eikeset 1998). Etter krigen fortsatte befolkningstallet i Alta å øke, og behovet for å reise til Hammerfest eller Tromsø for å handle ble mindre. I dag er Alta et viktig senter i Finnmark, og trekker fortsatt til seg nye innbyggere.

1.1.1 De tre stammers møte

I 1861 gjennomførte lingvisten Friis en undersøkelse av etnisiteten til innbyggerne i Troms og Finnmark (Trosterud 2008). I Alta bodde det på det tidspunktet både kvener (og finlendere), samer og nordmenn, og dette omtales som «de tre stammers møte». *Kvener* er etterkommere av nordfinske- og svenske migranter som kom til Nord-Norge rundt 1700-tallet. Kvenene ble anerkjent som nasjonal minoritet i 1998, og i 2005 ble kvensk anerkjent som eget språk. Enkelte grupper tar til orde for å bruke betegnelser som *finskættede* og *etterkommere av finske innvandrere*, men jeg har i denne oppgaven valgt å bruke begrepet *kvener*, i og med at det er en offisiell betegnelse som blant annet brukes i forskningsmiljøer, og av norske myndigheter og minoritetspolitiske organisasjoner (Maliniemi u.å.).

Ut fra Friis' undersøkelse kommer det fram at samer og kvener utgjorde majoriteten i Alta, og at den største kvenske bosetningen i Troms og Finnmark fantes i nettopp Alta (Trosterud 2008: 94). I tillegg viser undersøkelsen at familiene i Alta i stor grad var to- eller flerspråklige, og at dette gjaldt både den samiske, kvenske og norske delen av befolkningen (Trosterud 2008: 95). For at en familie skulle regnes som to- eller flerspråklig i Friis' undersøkelse, måtte minst én person i familien snakke minst to språk (Trosterud 2008). I områder der norsk var majoritetsspråket var det en tendens til at samiske familier var flerspråklige, og i områder der norsk var minoritetsspråket var det en tendens til at de norske familiene var flerspråklige. I møte med et annet språk var det altså brukerne av minoritetsspråket som tilegnet seg et nytt språk. Denne tendensen kan vi blant annet se i Alta, Lyngen og Skjervøy, der den norske befolkningen skiller seg ut med å ha den høyeste andelen av tospråklige i Troms og Finnmark (Trosterud 2008). Majoriteten av befolkningen i de nevnte områdene var samer og kvener. Trosterud (2008: 95) hevder derfor at to- og flerspråklige familier blant den norske befolkningen er et resultat av den samiske og kvenske dominansen.

I overgangen til 1900-tallet satte den norske regjeringen i gang en omfattende fornorskingspolitikk, som blant annet førte til at samisk² og kvensk ble tatt ut av skolen. Det ble også vedtatt lover som gjorde det vanskelig for kvener å kjøpe jord i Finnmark (Eikeset 1998). Fornorskingen førte til en stigmatisering av språket og kulturen til samene og kvenene, og resulterte i en følelse av skam: «Å bli tatt for å være same offentlig var et personlig nederlag» (Minde 2005: 18). Konsekvensen av stigmatiseringen ble at færre ville betegne seg selv som samer eller kvener, og samisk og kvensk som språk ble stadig sjeldnere brukt i hjemmene. Tendensen viser seg i folketellingene fra 1845 og 1920, ved at antallet som oppga at de var samer gikk fra 33,0 % til 13,0 %, antall kvener fra 26,0 % til 19,9 % og antall nordmenn fra 41,0 % til 67,1 % (Eikeset 1998: 198). På Elvebakken, som var regnet som det kvenske kjerneområdet i Alta, oppga kun 9,8 % at de snakket kvensk til daglig i 1930. Det er likevel grunn til å tro at disse prosentandelene var høyere i virkeligheten, og at flere kan ha snakket samisk eller kvensk i det skjulte. Det eksisterte også plasser i Alta kommune hvor samisk og kvensk fremdeles dominerte, som for eksempel i Rafsbotn, men disse plassene var i mindretall (Eikeset 1998). Fornorskingspolitikken rådet lenge, og det var ikke før på 1970-tallet at samisk fikk innpass på skolen igjen, og ikke før på 1990-tallet at finsk kom tilbake (Trosterud 2008). Samisk har gjenvunnet noe av sin plass i dagens Alta, med blant annet en egen samisk barnehage, en egen samiskklasse på grunnskolen, der all undervisning foregår på samisk, og selskapet Álttá Sámi Giellaguovddáš, som er et samisk språksenter som jobber for å bevare samisk språk og kultur i Alta kommune. Det finnes ikke lignende tilbud for den kvenske delen av befolkningen, og kvensk kan ikke sies å ha gjenvunnet posisjonen sin i samme grad som samisk. Den kvenske kulturen er likevel tilstede i Alta, representert ved blant annet Norske Kveners Forbund.

De tre stammers møte har også satt sitt preg på stedsnavnene i Alta. Vi finner norske navn, som for eksempel Elvebakken, Bukta, Tverrelvdalen og Elvestrand, sammen med finske navn som Lammasniemi (som betyr saueneiset) og Pahtakorva (som betyr bergrøre). Det er også eksempler på samiske navn som har blitt fornorsket, som for eksempel Bossekop (av samisk Bossegohppi, som betyr hvalbukt), Simanes (av samisk Simanjarga som betyr Simons nes) og Hjemmeluft³ (av samisk Jiebmaluokta som betyr kobbebukt) (Bull 1996: 159).

---

² I oppgaven vil *samisk* bli brukt synonymt med *nordsamisk*, som snakkes i Troms og Finnmark. Jeg vil likevel presisere at det er vanlig å regne med minst 10 samiske språk i *Sápmi*, den samiske nasjonen som strekker seg over Norge, Sverige, Finland og Russland. For mer om samisk språk, se blant annet Gaski and Duolljá (2016) og Sametinget (u.å.).

³ Andreleddet –luft finnes også i flere andre stedsnavn i Alta og i Finnmark generelt, og kan sees på som et samisk lånord (Bull 1996).

Kontakten mellom de ulike språkene vises også på stedsnavnskiltene i Alta kommune, som fra 2012 er skiltet på både norsk, samisk og kvensk (Eira og Manndal 2012). I tillegg til norske, finske og samiske stedsnavn er det også påvirkning fra angloamerikansk i det relativt nye stedsnavnet City, som er handelssentrumet i Alta.

I tillegg til samisk, kvensk og norsk har det også vært andre språk i bruk i Alta. Kopperverket i Kåfjord trakk til seg arbeidere fra England og Tyskland, og enkelte av disse stiftet familie og bosatte seg i Alta (Bull 1996: 158). Fra slutten av 1700-tallet og fram til den russiske revolusjonen i 1917 var det også en strøm av tilreisende russiske handelsmenn til Finnmark og Troms. Denne handelen skapte et behov for et felles språk, og dermed ble pidginspråket *russenorsk* utviklet (Bull 1996; Broch og Jahr 1996). Da handelen opphørte ble også behovet for *russenorsk* borte, og språket døde ut.

1.1.2 Plassering av altadialekten

Jahr og Skare (1996) opererer med en tredeling av finnmarksmålet: kystmål, indrefinnmarksmål og østfinnmarksmål. Kystmål kjennetegnes av et e/a-mål, det vil si at infinitiv ender på –e, mens svake femininum i ubestemt form entall ender på –a, og av palatalisering av dentaler og senkning av vokaler (fisk=fesk, flytte=fløtte). Indrefinnmarksmål blir brukt som betegnelse på det norske talemålet i samiske kjerneområder (Jahr og Skare 1996). Det er et e-mål, der en kan finne bortfall av grammatisk kjønn, samtidig som det er lite palatalisering og senkning av vokaler. Østfinnmarksmål omfatter Varangerområdet, der en finner mindre senking av vokaler og palatalisering enn i kystmålet (Jahr og Skare 1996). Kystmål og indrefinnmarksmål står altså som to motsetninger, med østfinnmarksmål som en slags mellomting. En kan diskutere om dette er en nyttig inndeling av dialektene i Finnmark, i og med at det er vanskelig å sette et tydelig skille for hvor grensene mellom kystmål og indrefinnmarksmål skal gå. I virkelighetene er nok grensene mer flytende, og språkbrukere fra en og samme bygd kan ha trekk fra både kystmål og fra indrefinnmarksmål.

På dialektkartene ligger Alta i området med palatalisering, og mellom områdene med e/a-mål og e-mål (Jahr og Skare 1996). Sistnevnte er et vanskelig skille å trekke, og Jahr og Skare (1996: 70) påpeker at overgangene er flytende og at bruken av e/a-mål og e-mål kan variere fra sted til sted, og fra person til person. Når det gjelder palatalisering i altadialekten, er det en tendens til at postalveolare og dentale varianter overtar i større grad, særlig hos den yngre generasjonen (Sætermo 2011: 89). En lignende utvikling kan man se i narvikdialekten, der palatal *n* eksisterer hos den eldre generasjonen, men er helt fraværende hos ungdommene

(Neteland 2009: 56). Det er dermed mulig at utviklingen fra palatale varianter til postalveolare og dentale varianter er noe som har skjedd i nyere tid, og som derfor ikke var gjeldende når inndelingen til Jahr og Skare ble laget i 1996.

Det er også ulikheter mellom kystmål, indrefinnmarksmål og østfinnmarksmål når det gjelder substantivbøyingen. Med bakgrunn i anekdoter har Jahr (1986: 103) satt opp et idealisert bøyingsystem for den norske substantivbøyingen i samiskspråklige områder:

		F	M	N
Entall	ub. f.	en bygd	en hund	en eple
	b. f.	bygd-a	hund-n	eple
Flertall	ub. f.	bygd-a	hund-a	epla
	b. f.	bygd-an	hund-an	epl-an

Tabell 1: Substantivbøying i samiskspråklige områder

Som tabellen viser, spår Jahr (1986) et sammenfall i ubestemt artikkel og i flertall. Tabellen under viser substantivbøyingen i østfinnmarksmålet, med utgangspunkt i Vadsø bymål (Bull 1996: 168):

		F	M	N
Entall	ub. f.	en/ei bygd	en båt	et hus
	b. f.	bygd-a	båt-n	hus-e
Flertall	ub. f.	bygd-a	båt-a	hus
	b. f.	bygd-an	båt-an	hus-an

Tabell 2: Substantivbøying i Vadsø bymål

Av tabellen framkommer det at feminine og maskuline substantiv blir bøyd likt i alle kategoriene unntatt ubestemt form entall, mens nøytrum har et eget system i alle kategoriene unntatt flertall bestemt form. Bøyingsystemet for kystmålet i Vest-Finnmark følger samme mønster som Vadsø bymål, bortsett fra i bøyingen av feminine substantiv, som ser slik ut (Bull 1996: 170):

		F
Entall	ub. f.	ei/en bygd
	b. f.	bygd-a
Flertall	ub. f.	bygd-e
	b. f.	bygd-n

Tabell 3: Bøying av feminine substantiv i kystmålet

Det finnes ikke noen oversikt over hvordan substantivbøyingen ser ut i altadialekten, men det er sannsynlig at bøyingsystemet vil falle innenfor en eller flere av alternativene som er presentert ovenfor.

1.2 Problemstilling

Den overordnede problemstillingen tar utgangspunkt i feminine substantiv i altadialekten. Jeg har også formulert to underpunkt som presiserer hvordan jeg vil finne svar på problemstillingen.

Eksisterer femininum i altadialekten?

- a. Varierer bruken av femininum med sosiale faktorer som alder, kjønn og bosted?
- b. Varierer bruken av femininum innenfor følgende kategorier
  - i. Svake femininum
  - ii. Sterke femininum
  - iii. Prenominal og postnominal possessiv ved feminine substantiv

1.3 Oppgavens struktur

Denne oppgaven har til sammen seks kapitler. Etter introduksjonskapitlet kommer kapittel 2 hvor jeg tar for meg teorier og ulike forskningsresultat fra tidligere undersøkelser som er relevante for oppgaven. Det sentrale her er begrepet *genus*, diverse språkendringsprosesser, teorier rundt språkkontakt og diskusjonen rundt begrepet *standardtalemål*.

Datamaterialet mitt består av intervju med 34 altaværingene i alderen 13 til 82 år, fra tre ulike bydeler i Alta. Kapittel 3 er viet til en grundig presentasjon og grunngivning av de metodiske valgene som ligger til grunn for studien. Kapitlet starter med en kort presentasjon av metodevalget for studien, før jeg går videre til å drøfte utfordringene rundt *observatørens paradoks*. Deretter følger en presentasjon av de sosiale variablene, der jeg først drøfter bruken av sosiale variabler i andre studier, før jeg presenterer de sosiale variablene som ligger til grunn for denne oppgaven. Videre vil jeg beskrive hvordan jeg har gått fram for å samle inn det empiriske materialet som ligger til grunn for denne oppgaven, og presentere og begrunne valget av informanter og metode for datainnsamling. Metodekapitlet inneholder også noen refleksjoner rundt reliabiliteten, validiteten og generaliserbarheten til studien.

Analysen og drøftingen av resultatene er plassert i kapittel 4 og 5. I kapittel 4 presenterer jeg de kvantitative sidene ved dataene, ved hjelp av tall og tabeller. I kapittel 5 vil jeg drøfte variasjonene i empirien ut fra et kvalitativt perspektiv.

Det siste kapitlet i oppgaven, kapittel 6, er en oppsummerende diskusjon av mulige svar på forskningsspørsmålene som ble stilt innledningsvis. Kapitlet inneholder også refleksjoner rundt utviklingen videre i altadialekten, og forslag til element som kan være interessant å forske videre på.

2 Teoretisk grunnlag

I dette kapittelet vil jeg gjøre rede for det teoretiske grunnlaget for oppgaven. Jeg skal begynne med å definere genus, før jeg ser nærmere på annen forskning som er gjort på genussystemet i norske dialekter, med særlig fokus på dialekter i Nord-Norge. Deretter følger en presentasjon og drøfting av ulike faktorer i språkendringsprosesser, før jeg går videre til å se på språk- og dialektkontakt med fokus på *forenkling* og *utjevning*. Til slutt vil jeg ta for meg diskusjonen rundt begrepet standardtalemål, og hvordan det eventuelt påvirker endringsprosesser i dialektene i Norge.

2.1 Genus

I dette underkapitlet skal jeg begynne med å gi en definisjon av genus, og hvordan genuskongruens viser seg i ord som tilhører substantivet. Deretter følger en presentasjon og drøfting av noen utvalgte studier som har sett på språklig variasjon i språkkontaktområder.

2.1.1 Definisjon av genus

I *Norsk referansegrammatikk* står det at genus «er en inherent egenskap ved substantivet» og at «[d]e viktigste kjennetegnene på substantivets genus er artiklene» (Faarlund m.fl. 2002: 149f). I norsk har vi i utgangspunktet et tregenusystem. I nynorsk må man bruke maskulinum, femininum og nøytrum, mens man i bokmål kan velge mellom å benytte seg av tre eller to genus (*genus commune*). Genus kan også vises i tilhørende ord, som i definisjonen hos Enger og Kristoffersen (2000: 68): «Genus er klasser av substantiver som viser seg i hvordan tilhørende ord ter seg». Enger og Kristoffersen (2000) mener det er viktig å skille mellom genus og bøyingsklasse, i og med at genus får konsekvens for syntaksen, mens bøyingsklasse er en morfologisk størrelse. Her er det også viktig å poengtere at substantiv ikke *bøyes* i genus, men *har* genus. For å vise viktigheten av å skille mellom genus og bøyingsklasse trekker Enger og Kristoffersen (2000) fram følgende eksempel:

[Det] betyr at forskjellen mellom suffiksene i *guten* og *jenta* ikke aleine berettiger oss til å tale om to ulike genus i norsk; poenget er *guten min* versus *jenta mi* og *ein gut* versus *ei jente*. Det kan virke som flisespikkeri, men en del nordmenn sier *en gutt* – *gutten*, *en bok* – *boka*, og bøyingsklassesuffiks ved substantivet aleine er ikke nok til å slutte at disse nordmennene har et skille mellom hankjønn og hunkjønn i talemålet sitt, ettersom genus defineres ved hjelp av tilhørende ord. De nordmennene som sier *boka*, sier likevel trulig også *boka mi*, mens de derimot sier *gutten min*, og da kan vi slutte at

de har et tregenussystem, ettersom skilnaden mellom maskulinum og femininum viser seg ved *min* (Enger og Kristoffersen 2000: 69f)

Dermed kan en si at selv om en språkbruker sier ‘en hytte’ betyr det ikke nødvendigvis at vedkommende benytter seg av et togenussystem. Ut fra dette argumentet må en altså se på genuskongruens for å kunne avgjøre genussystemet hos språkbrukeren. Samtidig eksisterer det nyanser og enkelte unntak. For eksempel kan det hete *en liten bok – boka* og *min bok – boka*, der vi har et feminint suffiks uten å ha en feminin markering i tilhørende ord (Faarlund m.fl. 2002). Selv om *en liten bok – boka* er akseptert, så er det en bred oppfatning om at former som *en lita bok* og *boka min* er ugrammatisk, og Faarlund m.fl. (2002: 152) går så langt som å si at formene «forekommer neppe». I neste underkapittel skal jeg presentere forskning som viser at disse formene faktisk forekommer, og at de eksisterer i dialekter i språkkontaktområder (se underkapittel 2.1.2). I og med at Alta har vært under språkkontakt, blir det i denne studien nødvendig å operere med en bredere forståelse av genus, der jeg også inkluderer former som i litteraturen er beskrevet som ugrammatisk.

I forrige avsnitt presenterte jeg Enger og Kristoffersens (2000) definisjon av genus, som tok utgangspunkt i *genuskongruens*. Genuskongruens sier noe om hvordan tilhørende ord blir bøyd i forhold til substantivets genus. Følgende tabell viser genuskongruens i nynorsk (Conzett m.fl. 2011: 14):

		determinativ			adjektiv	personlig pronomen
		ubestemt artikkel	demonstrativ	possessiv		
attributiv kongruens	M	<i>ein bil</i>	<i>den bilen</i>	<i>min bil</i>	<i>ein fin bil</i> [<i>ein liten bil</i>]	
	F	<i>ei lampe</i>	<i>den lampa</i>	<i>mi lampe</i>	<i>ei fin lampe</i> [<i>ei lita lampe</i>]	
	N	<i>eit bord</i>	<i>det bordet</i>	<i>mitt bord</i>	<i>eit fint bord</i> [<i>eit lite bord</i>]	
predikativ kongruens	M		<i>bilen er sånn</i>	<i>bilen er min</i>	<i>bilen er fin</i> [<i>bilen er liten</i>]	
	F		<i>lampa er sånn</i>	<i>lampa er mi</i>	<i>lampa er fin</i> [<i>lampa er lita</i>]	
	N		<i>bordet er sånt</i>	<i>bordet er mitt</i>	<i>bordet er fint</i> [<i>bordet er lite</i>]	
anatorisk kongruens	M					<i>bilen – han</i>
	F					<i>lampa – ho</i>
	N					<i>bordet – det</i>

Tabell 4: Genuskongruens i nynorsk

Som tabellen viser, er det en forskjell mellom maskulinum og femininum i ubestemt artikkel, possessiv og personlig pronomen, mens det ikke er forskjell i demonstrativ. Under adjektiv har jeg valgt å legge til adjektivet *liten*, i og med at det er ett av få adjektiv der formen blir bestemt av genus. For akkurat det adjektivet blir det dermed en forskjell mellom maskulinum og femininum. Videre i oppgaven har jeg valgt å fokusere på hvordan kongruens viser seg i ubestemt artikkel, possessive determinativer og adjektiv. I og med at personlig pronomen tilhørende livløse objekt ikke framsto som et vesentlig trekk under intervjuene jeg gjorde i empiriinnsamlingen, valgte jeg å ikke vektlegge det.

2.1.2 Språklig variasjon i språkkontaktområder

I dette avsnittet vil jeg drøfte ulike studier opp mot hverandre for å vise hvordan språkkontakt kan føre til ulik type språklig variasjon, med fokus på genus. Jeg har valgt å se på Nesses (2002) undersøkelse av språkkontakten mellom norsk og tysk i Bergen, Jahrs (1986) artikkel om språkkontakt mellom norsk, samisk og finsk i Nord-Norge, Bull, Junttila og Pedersens (1986) studie av skibotnålet og Conzett, Johansen og Sollids (2011) undersøkelse av talemålet i Manndalen og Sappen. I tillegg har jeg valgt å trekke inn Lødrups (2011) artikkel om genus i oslodialekten, i og med at jeg fant hans diskusjon rundt genus relevant for oppgaven, selv om den ikke er tilknyttet språkkontakt.

Talemålet i Bergen er påvirket av språkkontakten med tysk under hansatiden, og er spesielt blant annet fordi det har et gjennomført togenussystem, både i substantiv- og adjektivbøyingen, og i possessive pronomen (Nesse 2002). Det vil si at det heter en jente – jenten, og en liten jente – jenten min. Nesse (2002: 231) argumenterer for at språkkontakten med tysk var en viktig forutsetning for utviklingen av talemålet i Bergen, også når det gjaldt genussystemet. Språkkontakten førte til en utjevningsprosess, som igjen førte til en forenkling av det tidligere grammatiske systemet (Nesse 2002). Det vil føre for langt i denne sammenhengen å gå nærmere inn på dialekten i Bergen, men det er interessant å merke seg at språkkontakt er en mulig årsak til sammenfall av genus slik det er beskrevet i blant annet Nesses studie (2002).

Jahr (1986) skriver om *Sami Norwegian*, en pluriform dialekt som inkluderer de som har samisk som første språk, de som har det som andre språk og den yngre generasjonen av samer som ikke kan snakke samisk. Ingen av informantene i min undersøkelsen snakker

samisk, men jeg anser likevel artikkelen som relevant, i og med at den er med på å vise mulige konsekvenser av språkkontakt.

Kravene Jahr (1986) setter til *Sami Norwegian* gjør at det blir vanskelig å definere hvem dialekten gjelder for, om man i det hele tatt kan snakke om en bestemt dialekt. Individene som snakker denne dialekten har ulik bakgrunn, og vil dermed ha ulike talemål. Likevel er det noen språktrekk Jahr (1986) mener de har til felles. Han skriver at ett av de mest markerte språktrekkene i dialekten er forenklingen av det norske genussystemet, som han mener er forårsaket av språkkontakten med samisk, som er et genusløst språk (Jahr 1986: 103). Ifølge Jahr har forenklingen i de fleste tilfeller ført til et sammenfall fra tre til ett genus i alle kategoriene, med unntak av bestemt form entall (jf. underkapittel 1.1.2). Denne kategorien ser ut til å være den som holder seg best mot endring, så selv om det heter en hund – hunden, så vil det fremdeles hete en bygd – bygda. Videre skriver Jahr at det kun finnes et anaforisk pronomen, nemlig *den*, i motsetning til de fleste norske dialekter som har *den* i maskulinum og femininum, og *det* i nøytrum (Jahr 1986: 103).

Jahr (1986) skriver ikke noe om hvorvidt adjektiv og possessiv pronomen bøyes etter kjønn, og det er dermed vanskelig å avgjøre hvilket genusystem *Sami Norwegian* har. Nesse (2002) har sett på to mulige forklaringer på genusystemet i dialekten Jahr (1986) presenterer. Den ene er at dialekten har ett genus, og at det finnes tre ulike bøyingsendelser i bestemt form entall. Den andre er at dialekten har ett genus, og at det finnes tre ulike bøyingsklasser (Nesse 2002: 218). Når vi ikke har tilgang til en oversikt over genuskongruens i andre sammenhenger enn kun substantivbøying, kan det være vanskelig å si noe bestemt om genusystemet. Som vist i forrige underkapittel er ikke bruken av *en* i *en bok* nødvendigvis synonymt med et togenussystem, når en ikke har kjennskap til om den foretrukne varianten av possessiv er *min bok* eller *mi bok*, og lignende *boken min* eller *boka mi*. Akkurat dette har blitt problematisert av Lødrup (2011), i sin artikkel som omhandler genus i oslodialekten. Han argumenter for at «[b]øying kan ikke være et overordnet kriterium for genus, for da blir genus et overflødig begrep, synonymt med bøyingsklasse» (Lødrup 2011: 122). I stedet fokuserer han på kongruens i et syntaktisk perspektiv, og ser på hvordan substantivet utløser genuskongruens.

I vestkantdialekten i Oslo er bruken av *mi*, *di* og *si*, som i *boka mi*, det eneste eksemplet på feminin kongruensform, og det oppstår kun etter suffikset –a i bestemt form entall (Lødrup 2011). Lødrup (2011: 126f) argumenterer derfor for at denne formen ikke er et uttrykk for genus, men heller tilhører en bestemt bøyingsklasse for ikke-nøytrale substantiv. *Mi*, *di* og *si* blir etter denne tankegangen bøyingsuffixer som kun oppstår i en bøyingsklasse, nemlig substantiv som ender på –a i bestemt form entall. Det ville i så fall ha vært en særegen

situasjon i norsk grammatikk. Denne argumentasjonen er etter min mening spennende og interessant, men jeg er usikker på om *mi*, *di* og *si*, som de eneste possessivene, bør betraktes som suffikser. Slik jeg forstår det, utelukker denne tankegangen former som *boka min*, som jo er en eksisterende form i enkelte dialekter, og som jeg kommer nærmere inn på i de neste avsnittene. Jeg stiller meg dermed spørsmålet om det ikke er mer fruktbart å se på disse som en siste rest av feminin kongruens i dialekten, og ikke nødvendigvis som variasjoner i bøyingsmåte.

En annen studie som har sett på hva som skjer med genussystemet ved språkkontakt, er studien av nominalfrasen i skibotnmålet i Troms. I studien ser Bull m. fl. (1986) på genussystemet i Skibotn, ei bygd der både samisk, kvensk og norsk er representert. Funnene fra studien viser blant annet at *ei* sjeldent forekom i ubestemt form entall femininum, og at den var blitt erstattet av *en*. Når det gjelder artikkelen foran nøytrum, eksisterer *et* i dialekten, men det er «ein relativ sterk tendens til at felleskjønnartikkelen *en(n)* blir brukt framfor inkjekjønnsord» (Bull m. fl. 1986: 62). Hvis språkutviklingen i skibotnmålet hadde vært «fri», uten påvirkning fra skole og samfunn, så mener Bull m. fl. (1986) at utviklingen kunne blitt gjennomført, slik at talemålet fikk en komplett forenkling med *en* som ubunden artikkel i alle kjønn. Når det likevel er sånn at *et* eksisterer i dialekten, kan det være fordi *en hus* oppfattes som mer ugrammatisk enn *en jente*. Det vil derfor være en vanskeligere prosess å gjennomføre fellesartikkel i alle kjønn, kanskje særlig nå som språkpåvirkningen utenfra er så stor.

I tillegg til å se på ubunden artikkel, studerte Bull m. fl. også possessivene i dialekten, og konkluderte med at *min*, *din* og *sin* har erstattet *mi*, *di* og *si*, både prenominalt og postnominalt. Det samme mønstret observerte de i adjektivene, der *en liten jente* og *min egen hytte* var normen (Bull m. fl. 1986: 61). Ut fra dette kan en konkludere med at feminin kongruens sto svært svakt i talemålet i Skibotn, om det i det hele tatt eksisterte. Femininum vises i bestemt form entall med –a, men som vist tidligere er ikke det nødvendigvis et kriterium for at femininum eksisterer. I skibotnmålet observerte Bull m. fl. (1986) i tillegg former som *jenta min* og *jakka min*, noe som etter min mening er med på å styrke teorien om at –a i bestemt form entall ikke trenger å være et tegn på at dialekten har femininum. Nå gir ikke Bull m. fl. (1986) et entydig svar på om skibotnmålet er tre- eller tokjønn, men sier at dialekten ikke har gjennomført trekjønnsbøyning, og at systemet er todelt for alle typer attributt (*en jente*, *en liten jente*, *min jente*). En mulig årsak til dette kan ifølge forfatterne være språkkontakten med finsk (Bull m.fl. 1986: 62f).

Også Conzett m. fl. (2011) ser på nominalfraser i to språkkontaktbygder; Manndalen i Kåfjord og Sappen i Nordreisa. I disse bygdene har det vært snakket både norsk, kvensk og samisk. Conzett m. fl. (2011: 32) konkluderer med at de finner et genusystem med to adskilte genus, *felleskjønn* og *intetkjønn*, i sine data. Et annet viktig funn er nominalfraser som *klokka min* og *handa min*, som Bull m. fl. (1986) også fant i skibotnålet. Det er en spesiell konstruksjon i norsk talemål, som grammatisk sett oppfattes som ukorrekt: «absolutt ingen vil godta jakka min» (Fretheim 1976 sitert etter Conzett m. fl. 2011: 24). Som beskrevet i underkapitlet om definisjonen av genus (2.1.1), så blir formen oppfattet som ugrammatisk, også i skriftmålet. I *Norsk referansegrammatikk* (Faarlund m. fl. 2002: 152) står det, som nevnt tidligere, at disse formene neppe forekommer, og Vinje (2005: 79) argumenterer for at «[n]år eiendomspronomen *min*, *din* og *sin* er etterstilt, er *mi*, *di*, *si* obligatorisk ved *a*-ord. Det heter normalt *min bygd*, men det kan ikke hete *bygda min*». Dette stemmer med argumentasjonen hos Lødrup (2011), om at *mi* er nødt å følge substantiv som slutter på *-a*. Likevel er det noen dialekter i Norge som godtar former som *bygda min*, og disse formene finnes både i eldre og yngre generasjoner (Conzett m. fl. 2011). Av de to stedene Conzett m. fl. (2011) undersøkte, var frasetyper som *bygda min* mest framtrædende i Manndalen, der samisk var majoritetsspråket, mens de i liten grad eksisterte i Sappen, der kvensk var majoritetsspråket. Det er interessant at selv om begge bygdene har hatt språkkontakt med genusløse språk, er det kun i Manndalen at former som *klokka min* har blitt gjennomført som en del av bøyningssystemet. Det blir dermed viktig å framheve at ulik språkkontakt kan føre til ulike utviklinger i dialekten.

Studiene som er presentert i dette avsnittet har vist at det kan oppstå ulike resultater når to eller flere språk møtes. Kontakt mellom en skandinavisk dialekt og ett eller flere genusløse ikke-beslektede språk (som samisk og kvensk) kan føre til en oppløsning av genussystemet, slik som Jahr (1986) foreslår. Det kan også føre til et togenussystem, som Conzett m. fl. (2011) fant i sin studie. Alta har vært gjennom samme type språkkontakt som blant annet Skibotn, Manndalen og Sappen, og det er derfor relevant å se hvordan denne kontakten har påvirket dialekten i Alta.

2.2 Kreftene bak språkendring

Hvorfor endrer språk seg? Dette spørsmålet har vært grunnlaget for mange diskusjoner blant lingvister. For å prøve å gi et svar på det må en ta hensyn til flere faktorer og teorier, både når det gjelder selve prosessen og årsakene til prosessen. Jeg skal starte med å kort gjøre rede for språkinterne og språkeksterne faktorer som forklaringer på endringsprosesser, før jeg går

videre til å se på *innovasjonsfasen* og *spredningsfasen*, som er to ulike faser i selve endringsprosessen. Deretter følger to nye delkapittel som tar for seg to av endringsprosessene som foregår under språkkontakt; *forenkling* og *utjevning*.

2.2.1 Språkinterne og språkeksterne faktorer

Det er vanlig å skille mellom språkinterne og språkeksterne faktorer for å forklare hvorfor språk endrer seg. Språkinterne faktorer har med selve språket å gjøre, og den grammatiske kompetansen som mennesket opparbeider seg i møte med språket. Denne kompetansen innebærer en leksikonkomponent, som inneholder leksemene i språket, og en regelkomponent som inneholder regler om hvordan disse leksemene skal settes sammen til å danne ord og setninger (Akselberg 1995: 37). Innenfor språkinterne faktorer kan vi også snakke om *naturlighet*, et prinsipp som bygger på ideen om at enkelte språkformer er mer kompliserte enn andre, og at språkbrukeren vil velge de formene som er minst komplisert, og dermed mest naturlig (Hernes 2006). For eksempel vil det i morfologien være enklest med et regelstyrt bøyningssystem med få eller ingen unntak. En slik endring vil nødvendigvis komme i konflikt med andre fonologiske prosesser, og kan føre til videre endring helt til det igjen er etablert en morfologisk og fonologisk naturlighet (Hernes 2006: 36). Naturlighet er nært knyttet opp til begrepet markerthet, som blir drøftet nærmere i underkapittel 2.4.

Årsaker som eksisterer utenfor språket kaller vi for språkeksterne faktorer, og disse kan være av politiske, sosiale eller kulturelle forhold (Akselberg 1995). En teori som prøver å forklare dette er *akkommodasjonsteorien*, som jeg går nærmere inn på i underkapittel 2.4.1. En annen retning er studiet av *sosiale nettverk*. Den kanskje best kjente nettverksstudien ble gjennomført av Lesley Milroy (1987) i Belfast:

The major hypothesis of the Belfast study was that even when variables of age, sex and social class are held constant, the closer an individual's network ties are with his local community, the closer his language approximates to localized vernacular norms. This hypothesis was validated (Milroy 1987: 179)

Språkbrukere som tilhører tette nettverk vil altså bruke flere lokale former enn språkbrukere som tilhører mindre og mer løse nettverk. En slik gruppetilhørighet kan være med på å forklare hvorfor stigmatiserte trekk forblir i enkelte dialekter, i og med at den sosiale anerkjennelsen språkbrukeren får fra gruppen er viktigere enn anerkjennelsen fra resten av samfunnet (Hernes 2006). Også lignende funn har blitt gjort i Norge. For eksempel fant Akselberg (1995) i en undersøkelse av talemålet i Voss at informanter som tilhørte

tradisjonelle felt brukte flest tradisjonelle språkformer, og omvendt for de som tilhørte mer moderne felt. En annen som har forsket på dette er Hernes (2006), som så på dialekten blant ungdommer i Os. Hun presenterte en hypotese der hun foreslår at nettverkskontakter ikke nødvendigvis har en direkte innvirkning på talemålet, men at det kan påvirke informantenes holdning til talemålet, som i sin tur kan påvirke språket (Hernes 2006: 273). Informantenes nettverk er ikke et hovedområde for min studie, men spørsmålet om *tilhørighet* har likevel spilt en rolle i diskusjonen av studiens funn.

2.2.2 Språkendringsprosesser

Det er vanlig å dele en språkendringsprosess i to faser hvor den første er en innovasjonsfase som dreier seg om hvordan et trekk oppstår, og den andre er en spredningsprosess som beskriver hvordan trekket sprer seg i språksamfunnet (se blant annet Hernes 2006). Innovasjonsfasen kan være vanskelig å observere, i og med at man ikke vet om trekket blir en del av talemålet før det har vært gjennom en spredningsprosess. Selv om man ikke har mulighet til å observere trekket når det oppstår, kan man bruke teorier for å forklare hvorfor det har oppstått. Jeg har valgt å fokusere på språkkontaktteoriene om *forenkling* (underkapittel 2.3) og *utjevning* (underkapittel 2.4) for å prøve å gi en forklaring på hvorfor visse trekk oppstår og hvorfor andre ser ut til å forsvinne. Når det gjelder spredningsprosessen finnes det ulike modeller for hvordan et språktrekk sprer seg. En av disse er *bølgemodellen*, der språktrekket bølger seg fra et senter og ut mot områdene rundt senteret (Hernes 2006; Sandøy 2008). En annen modell er *sentrumshopping*, der språktrekket 'hopper' fra sentrum til sentrum. I norske talemål ser vi ofte en kombinasjon av disse spredningsprosessene, der språktrekk sprer seg fra sentrum til sentrum, før de bølger seg ut til områdene rundt sentrumet (Hernes 2006: 35; Sandøy 2008: 222). Selv om flere empiriske undersøkelser har stadfestet at spredning fra sentrum til periferi er et vanlig mønster, er det ikke nødvendigvis det eneste mønstret (Hernes 2006). For eksempel foregår det en debatt rundt hvorvidt påvirkningen kommer fra et eventuelt standardtalemål eller fra eventuelle regionsentre, noe jeg kommer tilbake til i underkapittel 2.5. Først vil jeg imidlertid se nærmere på forenkling og utjevning.

2.3 Forenkling

Innenfor dialekt- og språkkontakt er *forenkling* et viktig begrep. Begrepet viser til en relativ forenkling, og må forstås i forhold til de tidligere språktrekkene i varieteten eller varietetene (Trudgill 1986). Det vil si at forenkling ikke nødvendigvis fører til at språktrekk blir

grammatisk enklest mulig, men at de blir enklere enn det de var i tidligere stadier av varieteten. Trudgill (2011) peker på tre viktige komponenter i en forenklingsprosess:

1. the *regularization* of irregularities
2. an increase in lexical and morphological *transparency*
3. the loss of *redundancy* (Trudgill 2011: 21f)

Det følgende avsnittet inneholder en kort beskrivelse av hvert av punktene, med hovedvekt på punkt 1 og 3 som er mest relevant for prosjektet og problemstillingen min.

Punkt nummer 1 er bortfall av irregulære former i varieteten, for eksempel når sterke verb går over til å bli bøyd som svake, når det blir sammenfall mellom feminine og maskuline substantiv i flertallsbøying eller når vi får en reduksjon fra et tregenussystem til et togenussystem. Ett eksempel på forenkling i norske talemål er dialekten i Odda, som gikk fra å ha et bøyingssystem med stammebøying i flertall av substantiv, til å få et system der alle hankjønnsord har /ane/ og alle hunkjønnsord har /ene/, uavhengig av hvilken bøyingssklasse de tilhørte i gammelnorsk (Neteland 2013: 87). I dette tilfellet er forenklingen relativ i den grad at det grammatiske systemet ikke har blitt enklest mulig, men det har blitt enklere enn det tidligere systemet. Punkt nummer to hos Trudgill (2011) viser til økt transparens i språket, og ser dermed på de semantiske forholdene. Et eksempel på dette er bruken av *svigersøster* i stedet for *svigerinne*, der *svigersøster* er mer gjennomsiktig og selvforklarende enn *svigerinne*.

Det siste punktet ser på tap av redundans, altså at noe som i en eller annen grad er overflødig, blir fjernet fra språket. Trudgill (2011) deler tap av redundans inn i to punkter:

Redundancy, and therefore loss of redundancy, takes two major forms. The first occurs in the form of *repetition of information*, or syntagmatic redundancy [...] The second type of redundancy is paradigmatic redundancy, or the *morphological expression of grammatical categories* (Trudgill 2011: 22)

Syntagmatisk redundans eksisterer i alle språk, og brukes for å repetere informasjon slik at en sikrer seg at lytteren fikk med seg budskapet (Trudgill 2011). Et eksempel på det i det norske språket er kongruens i flertallsbøying av adjektiv: jenta er snill – jentene er snille. Her understrekes flertallsformen to ganger, både ved bruk av endingen –ene i substantivet og ved bruk av e-ending i adjektivet. Den andre formen for tap av redundans handler om bortfall av grammatiske kategorier, som for eksempel numerus, genus, bestemthet og person. I et tidligere avsnitt skrev jeg at Nesse (2002) mente at språkkontakt var en årsak til sammenfallet av genus i bergensmålet, og denne endringen kan dermed ses på som en forenkling ifølge Trudgills definisjon (2011). Jeg presenterte også hvordan språkkontakt mellom samisk, finsk

og norsk kan føre til en forenkling i genussystemet, eller til et gjennomført sammenfall fra et tregenussystem til et togenussystem. Språkkontakten som har foregått i Bergen og i Nord-Norge har det til felles at begge har hatt kontakt mellom to eller tre språk som ikke er gjensidig forståelig. I slike tilfeller vil grammatikken endre seg i større grad enn når det er snakk om språkkontakt mellom to varieteter som er gjensidig forståelige, som for eksempel i vestnorske industristed som Odda (Neteland 2013, 2014).

2.4 Utjevning

En annen viktig prosess i språk- og dialektkontakt er *levelling*, som jeg har valgt å oversette til utjevning⁴. Trudgill (1986: 98) definerer begrepet slik: «implying the reduction or attrition of *marked variants*». *Marked variants*, eller markerte trekk, blir ulikt definert i ulike forskningstradisjoner. For å forstå utjevning, er det derfor viktig å først forklare begrepet markerthet. Hernes (2006) gir en kort beskrivelse av begrepet slik det framstår i strukturlingvistikken og sosiolingvistikken. Hun skriver at det i strukturlingvistikken er vanlig å operere med tre kriterier for markerthet:

strukturell kompleksitet (fonar med mange distinktive trekk er meir markerte enn dei som har få, fleirtalsform er meir markert enn entalsform, stavingsrim med kjerne og koda er meir markert enn stavingsrim med berre kjerne), *distribusjon* (umarkerte former opptre i flest kontekstar, og har òg vidast geografisk distribusjon), og *frekvens* (umarkerte trekk vil finnast oftare enn markerte) (Hernes 2006: 39f)

Disse kriteriene går ut fra et internlingvistisk (språklig) perspektiv, som står i motsetning til sosiolingvistikken som ser på eksternlingvistiske (sosiale) kriterier. Begge tradisjonene handler likevel om å beskrive hvilke språktrekk som er framtrepende og hvorfor. I tillegg til å se på språklige og sosiale årsaker til hvorfor et trekk oppfattes som markert kan en også se på hva språkbrukerne oppfatter som markerte trekk, noe som blir drøftet nærmere i underkapitlet 2.4.1.1 om *saliens*.

Trudgill (1986) forklarer utjevningsbegrepet med utgangspunkt i blant annet Høyanger, et industristed i Sogn og Fjordane som opplevde intensiv dialektkontakt på 1900-tallet. Han skriver at «[i]n Høyanger, it emerges that *marked* refers, for the most part, to forms that are unusual or in a minority in Norwegian as a whole» (Trudgill 1986: 98). Det vil med andre ord si at former som er uvanlige, og som har liten geografisk distribusjon (jf.

---

⁴ Neteland (2013) bruker begrepet utjevning, mens andre (se f.eks. Hernes 2006; Mæhlum 2009) bruker begrepet nivellering

strukturlingvistiske kriterier) blir byttet ut til fordel for former som flertallet bruker. Alle de ulike variasjonene som eksisterer i språksamfunnet, kan kalles for *språkpoten* (Neteland 2014: 28). Til å begynne med vil språkpoten bestå av variasjoner fra alle de ulike dialektene og eventuelt språkene som finnes i samfunnet. Individene i språksamfunnet kan velge mellom disse ulike variasjonene, og dermed også påvirke hvilke former som blir værende i språkpoten. Former som brukes sjeldent vil etter hvert forsvinne, mens former som flertallet bruker vil bli enerådende. Utjevningsprosessen blir dermed et bilde på formene som majoriteten benytter seg av. Denne typen prosess er vanlig i dannelsen av en *koiné*, som kan defineres slik:

a koine is a stabilized result of mixing of linguistic subsystems such as regional or literary dialects. It usually serves as a lingua franca among speakers of the different contributing varieties and is characterized by a mixture of features of these varieties and most often by reduction or simplification in comparison (Siegel 1985: 363)

Talemålene på norske industristeder er eksempler på talemål som har gjennomgått en koinéformingsprosess, på grunn av intensiv dialektkontakt som følge av en stor befolkningsvekst over kort tid (Neteland 2014). Selv om Alta ikke kan sies å ha vært gjennom en koinéforming, er prinsippene overførbare. Neteland (2014: 29) argumenterer for at mange av endringene som skjer i en koinéformingsprosess, også skjer i en dialektendringsprosess: «Den viktigste forskjellen mellom dialektendring og koinéforming er ikke typen språklige endringer, men endringsgrad eller grad av restrukturering». Det vil med andre ord si at en kan finne de samme endringene i vanlige dialekter som i koinéer, bare at endringene i sistnevnte kan være flere, mer omfattende og de kan skje i et raskere tempo enn vanlige dialektendringer. Jeg ønsker derfor å fokusere på endringsprosessene som ligger bak en koinéforming, og se om disse kan være overførbare til utviklingen som har skjedd i Alta. En prosess som kan føre til utjevning er *akkommodasjon*, som jeg skal gå nærmere inn på i neste avsnitt.

2.4.1 Akkommodasjon

Trudgill (1986: 1) definerer akkommodasjon slik: «when two speakers of different varieties of the same language which are completely mutually intelligible come into contact and converse, items may be transferred from one of the varieties to the other». Det vil si at i samtale med en som har samme språk, men ulik dialekt, så kan språkbrukerne endre språket for å tilpasse seg situasjonen. For eksempel vil jeg i samtale med en annen finnmarking spørre «har du toy?», et

ord som i Finnmark brukes for all form for tyggegummi, mens jeg vil omformulere det til «har du tyggis/tyggegummi?» i samtale med noen som ikke er fra Finnmark. I det tilfellet ønsker jeg å nærme meg mottakeren, og konvergerer dermed mot vedkommende for å skape en felles forståelse. Dette kalles *akkommodasjonsteorien*, og ble utviklet av Giles i 1973 (Giles m.fl. 1973; Trudgill 1986). Giles m.fl. (1973) poengterer at det finnes situasjoner der språkbrukerne vil konvergere mot hverandre, men at det også finnes situasjoner der de vil divergere, for eksempel hvis taleren ikke trenger eller ønsker en sosial anerkjennelse fra mottakeren. I forlengelse av dette vil jeg ta med Kerswills (2002: 680) definisjon av akkommodasjonsteorien: «Simply put, accommodation theory assumes that interlocutors converge linguistically (and on other behavioral dimensions) when they want to gain each other's approval, show solidarity, etc., and that they diverge when they do not». I tillegg til språklige endringer kan språkbrukeren også gjøre andre tilpasninger av for eksempel kroppsspråk, stillhet, taletempo og blikkføring. Ved å konvergere eller divergere språklig og ikke-språklig kan taleren vise hvordan han forholder seg til mottakeren. Språklig tilpasning kan forklare hvorfor det er majoritetsformene som blir alene i språkpotten til slutt. I og med at det er flere som bruker majoritetsformen, vil det være flest tilfeller der språkbrukerne må akkommodere mot normalen (Kerswill 2002). Dette vil igjen føre til at et økende antall bruker majoritetsformene, og disse formene vil da etter hvert bli enerådende.

Det er vanlig å skille mellom korttidsakkommodasjon og langtidsakkommodasjon. Korttidsakkommodasjon er tilpasning som skjer i enkelte situasjoner, men som enda ikke har blitt en del av talemålet til individet. For eksempel vil min bruk av *tyggis* i samtale med en mottaker som ikke er fra Finnmark være en korttidsakkommodasjon, i og med at jeg benytter meg av *toy* i samtale med finnmarkinger. Forskning på hvilken effekt korttidsakkommodasjon har på talemålet er uklar og tvetydig. Kerswill (2002: 681f) trekker blant annet fram en undersøkelse fra Limburg i Nederland og en fra Lëtzebuergesch i Luxemburg som ikke følger den tradisjonelle akkommodasjonsteorien om at «speakers should reduce dialect features that are not shared with the interlocutor and preserve features that are». Sammenhengen mellom akkommodasjon og utjevningsprosessen er heller ikke tydelig, i den forstand at «akkommodasjonsteorien mangler en forklaring på når de individuelle akkommodasjonene skaper talemålsendringer på samfunnsnivå og når endringene forblir individuelle» (Neteland 2014: 30f). Teorien kan altså ikke si noe om hvilke trekk som vil forbli på et individuelt nivå og hvilke som vil gå over til å bli en del av talemålet i samfunnet.

Langtidsakkommodasjon kan defineres som semipermanente endringer i talemålet hos et individ eller i et samfunn, etter en lengre periode med språkkontakt blant språkbrukere som

snakker ulike varieteter (Kerswill 2002: 680). Om langtidsakkommodasjon hevder Kerswill (2002: 682) følgende: «While the information on short-term accommodation is complex and rather unclear, the same cannot be said for the relationship between long-term accommodation and the outcomes of dialect leveling and koineization». Ifølge Kerswill er det dermed større sannsynlighet for at langtidsakkommodasjon skal føre til utjevning, enn korttidsakkommodasjon.

2.4.1.1 *Saliens*

I forrige avsnitt presenterte jeg akkommodasjonsteorien, som hevder at språkbrukeren endrer språket sitt, enten for å tilpasse seg eller for å skape avstand til mottakeren. I tillegg ble det også presentert forskning som viser at det er usikkerhet rundt hvilke trekk som blir overført til et samfunnsnivå, og hvilke som forblir hos enkeltindividet. Trudgill (1986: 11) skriver at «in contact with speakers of other language varieties, speakers modify those features of their own varieties of which they are most aware». Ut fra dette sitatet kan vi si at språkbrukerne først og fremst endrer på markerte trekk. Men hvilke kriterier ligger til grunn for markerthet? Vi så tidligere hos Hernes (2006) at en skiller mellom internlingvistisk og eksterlingvistisk definisjon av begrepet. Trudgill (1986) trekker fram fire faktorer som var gjeldene for at trekk ble oppfattet som markerte i hans undersøkelse i Norwich:

1. Taleren var mer oppmerksom på:
  - a. stigmatiserende trekk
  - b. trekk som undergår en lingvistisk forandring
  - c. trekk som er ulik fonetisk (stor fonologisk avstand)
  - d. trekk som vedlikeholder fonologiske kontraster (Trudgill 1986: 11)

Som en fellesbetegnelse på disse bruker Trudgill (1986) begrepet *saliens*. Her blir altså *saliens* ensbetydende med markerte trekk. Videre konkluderer Trudgill (1986) med at årsaken til *saliens* ligger i fonologien, og han baserer seg dermed på internlingvistiske kriterier. Kerswill og Williams (2002: 81) gir på sin side følgende definisjon av begrepet *saliens*: «a property of a linguistic item or feature that makes it in some way perceptually and cognitively prominent». Deres definisjon tar utgangspunkt i språkbrukerens *oppfatning*, og er dermed basert på eksterlingvistiske kriterier. Det står altså i motsetning til Trudgill (1986) som trekker inn både internlingvistiske (punkt b til d) og eksterlingvistiske (punkt a) kriterier for *saliens*.

Begrepet *saliens* har ofte blitt brukt slik vi ser det hos Trudgill (1986), for å forklare hvorfor enkelte variasjoner ser ut til å bli fjernet, mens andre blir værende i dialekten. Hernes (2006: 47) kommenterer at det er en utfordring å definere og forklare begrepet slik at det blir

nyttig og fruktbart, og slik at man unngår sirkelargumentasjon, noe Kerswill og Williams (2002: 89) har kritisert Trudgill (1986) for: «It appears that the very factors that lead speakers to notice and to adopt new features, [...], are precisely those that also lead to a feature being avoided». For språkbrukere kan det være minst like viktig å bruke språket til å signalisere hvem du *er*, som hvem du *ikke* er. Saliens har altså blitt brukt til å forklare hvorfor et språktrekk har oppstått i dialekten, samtidig som det blir brukt til å forklare hvorfor et annet språktrekk har gått ut av dialekten. Det er derfor vanskelig å avgjøre om et trekk vil bli tatt opp i dialekten eller fjernet fra den, kun ved å ta utgangspunkt i internlingvistiske faktorer. Et annet punkt i sirkelargumentasjonen er at trekk som undergår en lingvistisk forandring er salient, samtidig som at saliens er årsaken til at de er i forandring. For å løse utfordringen med sirkelargumentasjon foreslår Kerswill og Williams (2002) en ny definisjon av begrepet, basert på tre komponenter:

1. En mistanke om at det lingvistiske fenomenet man undersøker er på grunn av saliens i de involverte språktrekkene.
2. Språkinterne forklaringer (fonologisk kontrast, fonologisk avstand, intern-definert naturlighet, semantisk transparens, o.l.)
3. Eksternlingvistiske forklaringer (kognitive, pragmatiske, interaksjonelle, sosialpsykologiske og sosiodemografiske faktorer)

Videre skriver de at punkt 3 er «ultimately the cause of salience», og dermed også den viktigste (Kerswill og Williams 2002: 105). Likevel er det viktig å merke seg at punkt 2 og 3 ofte er linket sammen, og dermed må forstås i sammenheng. Modellen til Kerswill og Williams (2002) er et nyttig verktøy for å kunne se på språkinterne og språkeksterne faktorer, der markerthet går under språkinterne faktorer. En slik analyse kan være komplisert å gjennomføre i praksis, i og med at det er vanskelig å skille mellom intern- og eksternlingvistiske årsaker hvis alt skal ha fellesbetegnelsen 'saliens'. Jeg støtter meg derfor på Hernes (2006: 47), og velger å se på saliens som det språkbrukerne oppfatter som markerte trekk, og hvordan de oppstår i den sosiale delen av språksamfunnet. Markerthet blir dermed brukt i sammenheng med internlingvistiske forklaringer.

2.5 Standardtalemål

Blant norske lingvister har det foregått, og foregår enda, en debatt om eksistensen av et norsk standardtalemål. Videre går debatten om hvorvidt et standardtalemål i Norge påvirker ulike dialekter og eventuelt i hvilken grad. For å kunne si noe om disse punktene vil jeg ta for meg ulike definisjoner på standardtalemål. Videre vil jeg diskutere språkbrukernes oppfatninger

som en faktor i et gitt standardtalemål, før jeg går over til å se på påvirkninger et eventuelt standardtalemål kan ha på dialektene. I det siste underkapitlet vil jeg gå nærmere inn på debatten mellom *horisontalistene* og *vertikalistene*, og se på om påvirkningen kan sies å komme fra et nasjonalt standardtalemål, eller om regionale og lokale dialekter fungerer som påvirkningsinstans for hverandre.

2.5.1 Definisjoner

Standardtalemål kan defineres ut fra ulike kriterier, og noen av disse blir presentert av Mæhlum (2009). Ett av kriteriene hun nevner er kodifiseringskravet, altså at en offentlig instans har gitt en bestemt varietet en offisiell status, i form av for eksempel ordbøker og grammatikker. Det nærmeste vi kommer en offentlig vedtatt språknorm i Norge er i NRK, som har skriftlige vedtatte språknormer for talemålet på kanalen (Sandøy 2009). NRK har dermed sin egen standard, og oppfylder kravet om kodifisering. Det er viktig å nevne at de relativt strenge språkreglene i NRK kun gjelder nyhetssendinger og programinformasjon. I andre sendinger, og spesielt distriktssendinger, oppfordres det til å bruke lokale talemål (Språkrådet 2007).

Det andre kriteriet Mæhlum (2009) presenterer er uniformitetskravet, altså at et eventuelt standardtalemål skal være konformt og geografisk nøytralt. Det vil blant annet si at det skal være uforanderlig, og at språktrekkene ikke skal kunne knyttes til et bestemt sted. Både kodifiserings- og uniformitetskravet forutsetter det Mæhlum (2009: 8) kaller for en *utopisk språktilstand*, og kan vanskelig overføres til et levende talemål. Hun foreslår derfor følgende definisjon: «Et standardtalemål er en varietet som fungerer som norm eller normideal for et større språksamfunn, som regel en nasjonalstat, og som i en del tilfeller er kodifisert» (Mæhlum 2009: 8). Ved å vektlegge normperspektivet kan et standardtalemål sies å eksistere i bevisstheten hos språkbrukerne, og dermed trenger det ikke nødvendigvis å være offentlig vedtatt. Akselberg (2006) problematiserer normperspektivet, og spør blant annet hvordan en standard kan bli definert ut fra enkeltindividets oppfatning: «Ein standard er nettopp det motsette av noko individuelt opplevd, nemleg noko som er fast og sams for ei (stor) gruppe brukarar» (Akselberg 2006: 146). Det er problematisk å stadfeste om de individuelle oppfatningene om et standardtalemål kan betegnes som et felles normideal, noe som er en utfordring ved Mæhlums (2009) definisjon.

Mæhlum (2009) vektlegger også prestisjeaspektet ved et standardtalemål. Det vil ofte være knyttet prestisje til eliten i samfunnet, og deres talemål vil dermed være øverst i et tenkt

språkhierarki. Sandøy (2009: 32) problematiserer prestisjebegrepet, og skriver at prestisje kan være en årsak til at en varietet får status som standard, men at prestisje også kan være et resultat av at en varietet er betegnet som standardtalemål. Det er altså ikke klart hva som kom først, og det blir dermed vanskelig å skille begrepene prestisje og standard. Spørsmålet om prestisje er i tillegg en av grunnene til at diskusjonen rundt standardtalemål i Norge har vært så betent og emosjonell. Norge kan på mange måter sies å være et «dialektparadis», der alle dialekter ideelt sett skal være like mye verdt, og der vi legger stolthet i å kunne snakke dialekt i nesten alle situasjoner. Hvis en tar utgangspunkt i det, vil tanken om et prestisjetalemål være vanskelig. Sandøy (2009) definisjon av standardtalemål er en med modifikasjoner. Som nevnt er han kritisk til å ha prestisje som et kriterium for standardtalemål. I stedet vektlegger han det sosiolingvistiske aspektet, og kodeskifting i sin definisjon: «Eit standardspråk er ein felles språkvarietet som det er eit mønster for at folk går over til i visse kommunikasjonsfunksjonar» (Sandøy 2009: 35). Videre hevder han at vi ikke bare har ett standardtalemål i Norge, men to (Sandøy 2009: 36). Disse standardtalemålene regner han for å være bokmål og nynorsk. Dermed er det implisert at standardvarieteten er uten fonologi, og lett å tilpasse seg for alle. Prestisjebegrepet er også tett knyttet opp mot språkbrukernes oppfatninger og tanker rundt et standardtalemål, som leder over til neste avsnitt.

2.5.2 Språkbrukernes oppfatning om en standard

I forrige avsnitt presenterte jeg Mæhlums (2009) definisjon av standardtalemål, der hun vektlegger normidealet. For at den definisjonen skal gjelde, må det eksistere en felles oppfatning om et standardtalemål i språkbrukernes mentale bevissthet. I forrige avsnitt nevnte jeg også problematikken rundt det å bruke en individuell opplevelse til å si noe om opplevelsene til fellesskapet. Mæhlum (2009: 13) argumenterer for at det eksisterer en oppfatning om standardtalemål blant befolkningen i Norge, og at dette talemålet også oppfattes som mer prestisjefyllt enn andre talemål. Nærmere bestemt er det standard østnorsk, eller talt bokmål, som er rettesnoren. Et problem med dette, som Akselberg (2006) peker på, er at det eksisterer minst to sosiolekter i Oslo, både vestkantvarieteten og østkantvarieteten. Hvilken av disse skal i så fall gjelde som 'standardtalemål'? Hvis vi skal tenke prestisje er det kanskje Oslo vest som burde vært utgangspunktet, i og med at bydelene i Oslo vest blant annet har vesentlig høyere gjennomsnittsinntekt enn bydelene i Oslo øst (Bråthen m.fl. 2007: 114). Likevel ser vi at Oslo øst ekspanderer mest (Akselberg 2006). Det blir også vanskelig å skille et eventuelt standardtalemål fra oslodialekten, og mange informanter vil snakke om det

de oppfatter som et standardtalemål (ofte talt bokmål) og oslodialekten som en og samme ting (se blant annet Austlid 1965 i Mæhlum 2009: 14). I Sandøys (2009) definisjon trenger ikke standardtalemål å være dialekt eller naturlig tale, og han kommer dermed unna problematikken med at standardtalemål og oslomål blir en og samme varietet. Sandøy (2009: 38) hevder også at det ikke er mulig å hente informasjon om bevisste holdninger til begrepet standardtalemål hos språkbrukerne, i og med at det er et ladet begrep. Jeg mener det er mulig å hente ut oppfatninger i intervju, uten å nødvendigvis bruke begrepet standardtalemål. Som Sandøy (2009) poengterer er språkbrukernes definisjon ofte annerledes enn de faglige definisjonene vi opererer med. Hvordan språkbrukerens oppfatning tolkes blir derfor et spørsmål om hvordan man definerer standard, og om man godtar at talt bokmål kan være en slik standard.

2.5.3 Påvirkninger fra et eventuelt standardtalemål

Tidligere i teorikapitlet har jeg skrevet om utjevningsprosessen hovedsakelig ut fra et koinéformingsperspektiv, samtidig som jeg har argumentert for at teoriene rundt utjevningsprosessen er overførbare til andre typer dialektutvikling. I en utjevningsprosess, der språkbrukerne blir mer homogene uten at det har vært intensiv dialektkontakt som har ført til en koinéforming, mener Mæhlum (2009: 17) at standardtalemålet spiller en stor rolle: «Slik jeg tolker dette bildet, er det nettopp ved å vise til den posisjonen et bokmålsnært, sørøstnorsk talemål har som mental standard og normideal for de aller fleste norsktalende at en best kan forstå disse dialektale endringsprosessene». Det betyr ikke at alle dialektale endringer kan forklares ved hjelp av standardtalemål, men at mange endringer kan sies å skje i en retning av en standard.

Andre mener imidlertid at det kan være mer fruktbart å se på endringene som resultat av påvirkning fra regionsentre. En av disse er Sandøy (2009: 42), som mener at standardtalemålet sjeldent er en nødvendig forklaring på endringsprosesser. Han løfter i stedet fram nabokontakt og forenkling som årsaker til grammatiske endringer i dialektene. Ved å se på empiri fra ulike dialektundersøkelser, påpeker han hvor lite prestisjefaktoren spiller inn i disse tilfellene, og konkluderer med at «gong på gong ser me at språkendingane må forklarast med *andre faktorar* enn ‘prestisjespråket’» (Sandøy 2009: 44). Han forfekter altså ikke ideen om et standardspråk, men heller i hvor stor grad den faktisk påvirker endringsprosessene i dialektene rundt om i landet. Mæhlum (2009: 19f) mener på sin side at det er problematisk å avgjøre om utviklingen i dialektene stammer fra regionalsentret eller det standardnære, i og

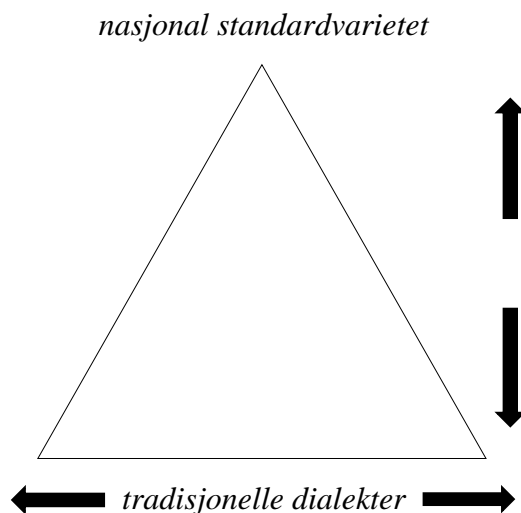

med at regionalsentre ofte ligger foran i utviklingsprosessen. Hvis vi tenker oss en bevegelse der standardtalemålet påvirker regionsentrene, som i sin tur påvirker dialektene rundt, kan en tenke seg at regionsentrene fungerer som en reguleringsinstans for dialektene. Standardisering blir dermed prosessen, og regionalisering blir resultatet slik det viser seg i de ulike regionene (Mæhlum 2009: 20). Dermed kan en argumentere for en endringsprosess der språktrekkene *hopper* fra by til by, før de deretter *bølger* seg videre ut i distriktene (jmfør underkapitlet om språkendringsprosesser 2.2.2).

Som vist tidligere er det vanskelig å stadfeste når og hvorfor innovasjonsfasen skjer, og noe av denne problematikken ligger i at vi ikke vet at det er en endring før vi kan dokumentere at den har blitt gjennomført. Det er dermed svært vanskelig å lokalisere opprinnelsepunktet til språktrekket, og derfor også vanskelig å avgjøre om påvirkningen kommer fra det standardnære eller fra et regionalsenter.

2.5.3.1. «Horisontalister versus vertikalister»

Akselberg (2006) har kalt de to sidene i debatten for *vertikalister* og *horisontalister*, der vertikalistene mener at språkendringsprosesser i Norge kan forklares ved hjelp av et standardtalemål, og horisontalistene mener det kan forklares med påvirkning fra regionale og lokale dialekter. Striden kan illustreres ved hjelp av en pyramidemodell (Hernes 2006: 45):

Modellen ble i utgangspunktet utviklet for å vise sentrale krefter i den tyske talemålsutviklingen, og illustrerer to ulike konvergeringsprosesser (Akselberg 2006). Hernes (2006) linker denne modellen til spørsmålet om makttilhøvet i språksamfunnet, og hvordan dette påvirker hvilke former som blir redusert i en utjevningssprosess. Øverst i pyramidens

ligger ett eller flere nasjonale standardtalemål. Nederst i pyramiden finner vi de lokale dialektene. Midt i mellom disse ligger regionsentrene, med regional dialekter som kan ha sin egen regionale standard. Langs den vertikale akse blir lokale og regionale dialekter påvirket av et standardtalemål, mens de langs den horisontale akse blir påvirket av hverandre (Akselberg 2006). Om pyramiden skal kunne overføres til den norske språksituasjonen må vi først avgjøre hvorvidt det eksisterer et norsk standardtalemål, og videre avgjøre hva som skal regnes som standardtalemål. Ut fra diskusjonen tidligere i kapitlet kan vi ta utgangspunkt i talt bokmål eller østnorsk som rettesnor. Da vil dette talemålet være øverst i pyramiden, og påvirke dialektene som ligger under. Slike meninger er det *vertikalistene* som står for. På motsatt side har vi *horisontalistene*, som mener at språkendringene skjer langs den horisontale akse, altså mellom lokale og regionale dialekter.

Hvordan kan dette overføres til Alta? Det kan være vanskelig å avgjøre hva som skal regnes som et regionalt senter i Finnmark. Et alternativ er Vadsø, i og med at det er administrasjonssenteret for fylkeskommunen. Likevel tror jeg ikke det oppleves som et regionalsenter for altaværingene, i og med at det har få innbyggere (5172 (Thorsnæs og Askheim 2016)) og at det ligger i stor geografisk avstand fra Alta. Det er heller ikke vanlig eller nødvendig for altaværingene å reise til Vadsø. Et annet alternativ er Hammerfest, som tidligere har vært det største handelssenteret i Finnmark. Alta har imidlertid vokst fra Hammerfest, og forholdet mellom de to byene er ofte preget av strid og diskusjon (for øyeblikket er 'kampen om sykehus' i vinden, se blant annet Jorstad (2015)). Derfor mener jeg at heller ikke Hammerfest oppleves som et regionsenter. I og med at Alta har høyest innbyggertall i Finnmark, og er den byen som har størst vekst, kan en tenke at Alta er sentret for påvirkning i Finnmark. Dermed må vi ut av Finnmark for å finne et regionalsenter som kan fungere som påvirkningsinstans for Alta. Det nærmeste blir da Tromsø, som ligger hele 30 mil unna. Jeg mener det er usannsynlig at Tromsø skal ha en påvirkningskraft på altadialekten, ikke bare på grunn av avstanden, men også på grunn av at altaværingene flest ikke har et behov for å reise til Tromsø.

Det er likevel mulig at språktrekk har blitt spredd fra de større byene og videre opp til Tromsø, før de har kommet til Alta (jf. *sentrumshopping*). Fra Alta kan språktrekkene deretter ha bølget seg utover til områdene rundt byen. På grunn av argumentene jeg har lagt fram, mener jeg påvirkning fra et regionalsenter ikke er like relevant i altadialekten som på andre steder. Derimot er påvirkning fra andre lokale dialekter, og kanskje eventuelt et standardtalemål, relevant.

3 Metode

I dette mastergradsprosjektet ønsker jeg å finne ut om femininum eksisterer i altadialekten (jf. innledningskapitlet). Totalt 34 informanter i ulike aldre og fra ulike steder i Alta har deltatt i prosjektet. Jeg valgte å bruke kvalitativ metode, der jeg gjennomførte et semi-strukturert intervju med hver informant. I tillegg hadde jeg en *pekebok* på slutten av intervjuet, der informantene fikk se bilder som de skulle forklare med ord.

I analysen benytter jeg meg av både kvalitative og kvantitative tilnærminger til dataene. Metodekapitlet vil derfor begynne med en kort beskrivelse av kvalitativ og kvantitativ metode, og hvordan disse kan kombineres. Videre vil jeg se på en vanlig utfordring innen sosiolingvistikken, nemlig *observatørens paradoks*, og hvordan en kan prøve å overkomme dette paradokset. Deretter følger en presentasjon av de sosiale variablene, der jeg først drøfter bruken av sosiale variabler i andre studier, før jeg presenterer de sosiale variablene som ligger til grunn for denne studien. Videre følger en grundig presentasjon av det empiriske grunnlaget for oppgaven, der jeg også kommenterer og beskriver de refleksjonene og valgene jeg gjorde med tanke på selve utvalget og rekrutteringen av informanter, i tillegg til anonymitetshensyn og gjennomføringen av selve intervjuet. Under kapitlet om empirisk grunnlag skal jeg også diskutere utfordringer rundt faktisk språkbruk og rapportert språkbruk. Deretter kommer en presentasjon av de språklige variablene som ligger til grunn for studien, og noen refleksjoner rundt studiens reliabilitet, validitet og generaliserbarhet. Avslutningsvis følger en kort beskrivelse av den videre oppbyggingen av oppgaven.

3.1 Kvalitativ og kvantitativ metode

Hovedforskjellen mellom kvalitativ og kvantitativ metode ligger i måten man samler inn og behandler dataene på. I korte drag kan man si at kvantitative data kjennetegnes ved at de ofte uttrykkes i form av rene tall eller andre mengdetemer, og at de er målbare (Johannessen m.fl. 2006; Grønmo 1996). I en kvantitativ undersøkelse er gjerne målet å komme fram til resultater som kan være gyldige og generaliserbare for mennesker utover gruppen som har vært med i studien. For eksempel kan kvantitative data i en lingvistisk undersøkelse brukes til å få en overordnet oversikt over språksituasjonen i et område (Akselberg og Mæhlum 2008). En kvalitativ studie har gjerne færre deltakere, og blir dermed mer individorientert. Formålet med en kvalitativ studie er ikke å generalisere, men i mange tilfeller å forstå en situasjon eller

et individ i dybden, og gi rike beskrivelser av studieobjektet. Selv om disse to metodene kan settes opp mot hverandre, er de ikke absolutte motsetninger. De tjener forskjellige formål, og i enkelte studier kan det være fruktbart å benytte seg av en *metodetriangulering* for å få et mer helhetlig bilde av situasjonen. Det eksisterer ulike måter å kombinere kvalitative og kvantitative metoder, for eksempel kan en bruke kvalitative undersøkelser som forberedelse til kvantitative, eller de kan brukes parallelt under både innsamlingen og analysen, eller man kan samle inn kvalitative data som bearbeides kvantitativt under analysen (Halvorsen 2003). En slik kombinasjon av metodene viser at kvalitative og kvantitative metoder «ikke står i et konkurrerende, men i et komplementært forhold til hverandre» (Halvorsen 2003: 96). Jeg har funnet det formålstjenlig å ta utgangspunkt i en slik kombinasjon av metoder. Som nevnt i forrige avsnitt benyttet jeg meg av kvalitative semi-strukturerte intervju for å samle inn det empiriske materialet. I arbeidet med analysen har jeg sett på de tellbare faktorene i undersøkelsen, og har dermed hatt en kvantitativ tilnærming (se kap. 4). I tillegg har jeg også benyttet meg av en kvalitativ tilnærming for å forklare funnene fra den kvantitative delen (se kap 5.). Ved å benytte meg av en metodetriangulering i analysen har jeg fått både en tellbar oversikt over de språklige variablene, og en mulighet til å gå inn på individnivå for å finne årsaker til de kvantitative resultatene.

3.2 Observatørens paradoks

Ved bruk av intervju som metode for å samle inn språklige data, er det visse utfordringer en må være bevisst på. En av disse er *observatørens paradoks* (Labov 1972). Den tar utgangspunkt i at språkbrukeren opererer med flere ulike talemål, avhengig av situasjonen. Informanten kan altså variere talemålet under intervjuet ut fra flere ulike faktorer, for eksempel intervjusituasjonen, intervjueren, stedet intervjuet foregår, aktivitetene som skjer rundt intervjuet, og så videre. Fra et sosiolingvistisk perspektiv er det mest interessant å studere det som Labov kaller «the vernacular»; det uformelle og hverdagslige språket. Labov (1972: 208) forklarer det som: «the style in which the minimum attention is given to the monitoring of speech», altså den talemåten som oppstår når informanten ikke tenker over språket sitt. Det er når man som forsker prøver å oppnå dette idealet at man møter på observatørens paradoks. Forskeren prøver å finne ut av hvordan informanten snakker når vedkommende ikke er under observasjon, men den eneste måten å gjennomføre det på er å systematisk observere informanten (Akselberg og Mæhlum 2008: 82; Labov 1972: 209).

Akselberg og Mæhlum (2008) sammenligner dette med historien om han som ville finne ut om lyset var på i kjøleskapet når døren var lukket.

Observatørens paradoks lar seg vanskelig løse, men funnenes gyldighet vil kunne styrkes ved at forskeren inntar en reflektert og bevisst holdning til at informanten kan ha hatt ulike årsaker for de språklige valgene vedkommende gjør i en intervjusituasjon. Videre i dette avsnittet skal jeg presentere mulige veier rundt dette paradokset. Først blir det nødvendig å se nærmere på begrepet *the vernacular*, og debatten rundt et slikt naturlig talemål. Deretter skal jeg gå over til å se på hvordan en kan oppnå et mest mulig naturlig og upåvirket talemål, før jeg til slutt forklarer hvordan jeg gjennomførte det i mine intervju.

Observatørens paradoks hviler på ideen om at alle individ har et egentlig talemål som er mer genuint enn de andre variasjonene individet opererer med. At det finnes et slikt egentlig talemål, et hverdagsspråk, er omdiskutert. Wilson (1987) skriver at det er lettere å avgjøre når talemålet til et individ er påvirket, enn når det oppstår «naturlig». Han tar utgangspunkt i Wolfson (1976) som argumenterer for at det ikke finnes «naturlig» tale, kun tale som er tilpasset en gitt kontekst (Wilson 1987: 161). Tale kan altså sies å være naturlig i forhold til den gitte situasjonen. Intervjusituasjonen er en språkhandling som er klart definert for begge parter, der rollene er gitt på forhånd: «native speakers of English are quite aware of the rule which gives one of the participants in the interview event the unilateral right to ask questions and the other(s) the obligation to answer them» (Wolfson 1976: 190). Den klare rollefordelingen gjør at informanten kan bli usikker og utrygg hvis intervjueren prøver å endre på intervjusituasjonen. Som et eksempel nevner Wolfson (1976) det spontane intervjuet, der intervjueren ønsker å få informanten til å snakke fritt, ved at informanten får ansvar for å introdusere emner og fortelle historier. Intervjueren bryter dermed med det som er forventet av intervjusjangeren, og det kan føre til en ukomfortabel situasjon:

The subject is frequently quite mystified about why a total stranger, armed with a tape recorder, should want to engage him in conversation. He feels that something is very wrong and he is correct; the rules have been broken and he has no idea what his role should be (Wolfson 1976: 196)

Ved å bryte de uskrevne reglene for intervjusjangeren, blir informanten ukomfortabel og usikker, og det fører ikke nødvendigvis til et språk som er mer naturlig. Wolfson (1976: 202) argumenterer videre for at «[i]f speech is felt to be appropriate to a situation and the goal, then it is natural in that context». Naturlig tale kan altså oppnås uavhengig av om situasjonen er formell eller uformell, så lenge den føles naturlig i forhold til språkhandlingen.

Selv om en ikke nødvendigvis bør bryte med intervjujangeren, finnes det metoder for å oppnå tilnærmet naturlig, eller eventuelt upåvirket, tale, og dermed unngå observatørens paradoks. Milroy og Gordon (2003: 65) skriver at «[w]hen people are emotionally involved (excited, angry, fearful, etc.) in a discussion, they are more concerned with what they say than with how they say it». Labov (1972: 209) opplevde at en vellykket teknikk var å be informantene fra New York fortelle om en situasjon der de fryktet for sitt eget liv, mens Trudgill (1974: 52) opplevde at spørsmålet ikke oppnådde samme effekt i Norwich, en by i England. Mine informanter ville blitt ganske så overrasket hvis jeg spurte om dette spørsmålet, da få har fryktet for sitt eget liv i Alta. Likevel inkluderte jeg det følelsesmessige perspektivet fra Labov (1972), og prøvde å få informantene til å snakke om tema de var interessert og engasjert i.

Videre var også min egen dialekt en utfordring. I og med at jeg kommer fra kysten, snakker jeg i utgangspunktet forskjellig fra altaværingene. Dermed var det en utfordring å unngå at informantene endret språket sitt under intervjuet på grunn av særtrekk i min dialekt. For å minske påvirkningen passet jeg på å ikke bruke språktrekkene jeg var ute etter så langt det lot seg gjøre. For eksempel spurte jeg ikke «har dåkker ei hytta» men omformulerte det til «har dåkker et fritidshus». I enkelte tilfeller forsto de ikke spørsmålet, så jeg omformulerte det til «Har dåkker nåkka hytte», for å unngå å bruke ubestemt artikkel. Jeg unngikk også å bruke former som jeg visste var ulike, for eksempel har jeg senkning av vokaler i ord som løst (lyst) og fløtte (flytte), så i stedet for å si «Har du løst til å fløtte når du e færdi på videregående» så sa jeg heller «Kor kan du tenke dæ å bo». Ved å gjøre det minsket jeg avstanden mellom meg og informanten, og jeg hadde større sjanse for å få fram upåvirket tale. Det var ikke alltid jeg klarte å unngå og bruke formene jeg var på utkikk etter. Disse situasjonene har jeg vært oppmerksom på i transkripsjonen, og belegg hvor jeg har vurdert det som sannsynlig at jeg har påvirket informanten, er tatt ut av analysen.

3.3 Sosiale variabler

I dette delkapitlet skal jeg gjøre rede for de sosiale variablene i undersøkelsen min. Variablene ble valgt ut fra teorier og andres undersøkelser, og hva som er relevant i forhold til problemstillingen. Jeg skal starte med å se på sosiale variabler i andres undersøkelser, og hvordan metodiske valg i andre studier har dannet bakgrunnen for de valgene jeg har gjort i denne studien. Deretter følger en presentasjon av de sosiale variablene som ligger til grunn for oppgaven.

3.3.1 Sosiale variabler i andres undersøkelser

Flere forskere har vært opptatt av sosial status som avgjørende faktor for språklig variasjon. Blant annet viste Labov (1972) i sin New York-undersøkelse at sosial status er avgjørende for hvilken variant informantene bruker, og at påvirkningen er størst når informanten er fokusert på språket og minst når informanten har et naturlig hverdagsspråk. Han la til grunn tre faktorer som avgjorde den sosiale statusen til informanten: «The socioeconomic index is based on three equally weighted indicators of productive status: occupation (of the breadwinner), education (of the respondent), and income (of the family)» (Labov 1972: 112). Dermed er både yrke, utdanning og inntekt vektlagt for å avgjøre hvilken sosiale klasse informanten hører hjemme i. Klassene er videre delt opp i følgende skala: lower class, working class, lower middle class og upper middle class. Klasseskillet er ikke like tydelig i Norge, og det har vist seg vanskelig å overføre denne inndelingen til det norske språksamfunnet (Sandøy 1991). Derfor har en i norske undersøkelser ofte hatt fokus på yrke, i og med at utdanning og inntekt i de fleste tilfeller korrelerer med yrket. En undersøkelse av talemålet i Trondheim viste for eksempel at informantene i lavstatusyrker brukte flere trondheimsformer enn informantene i høystatusyrker, som favoriserte en mer standardisert variant (Fintoft og Mjaavatn 1980: 93ff).

Prosjektet 'Talemål hos ungdom i Bergen' (TUB), fra 1977, brukte også yrke som inndeling. Ungdomsinformantene ble sortert etter farens yrke, de eldre gifte kvinnene ble sortert etter mannens yrke og resten ble sortert etter eget yrke (Sandøy 1983). Nesse (1994: 21) skriver at det oppsiktsvekkende med TUB var hvor lite forskjell det var i talemålet til de ulike ungdommene i undersøkelsen. Hun skriver at det var en forskjell fra de eldre til de yngre, mens forskjellen mellom ungdommene var minimal. Det er mulig at farens yrke ikke har like mye å si som når en får et eget yrke, og at det er grunnen til at man finner korrelasjon mellom språklig variasjon og yrke hos de eldste, men ikke hos ungdommene. Det er også mulig at yrke har mindre å si for språklig variasjon nå enn det hadde før.

I tillegg til å se på yrke, er det også vanlig å se på kjønn. Labov (1972: 243) skriver følgende: «In careful speech, women use fewer stigmatized forms than men, [...], and are more sensitive than men to the prestige pattern». I hans undersøkelse viste kvinnene høyere bruk av prestisjeformer enn mennene, og særlig i formelle situasjoner. Den samme observasjonen kan man se i undersøkelsen av trondheimsmålet og i 'Talemålsundersøkingen i Oslo' (TAUS) fra 1971-76, der kvinner hadde en høyere forekomst av prestisjeformer enn

menn (Sandøy 1991: 143). Sandøy (1991) nevner at en forklaring på dette kan være at kvinnene ikke opplever en like trygg sosial posisjon som mennene, og at de ikke har samme status gjennom sitt yrke. Denne forklaringen har blitt mindre relevant i det siste, i og med at de fleste kvinner er i jobb, og at det blir stadig flere yrker der kvinner oppnår samme sosiale status som menn. Forklaringen bør likevel ikke avskrives helt, i og med at det fremdeles er yrker og situasjoner der menn høster høyere prestisje enn kvinner.

Andre undersøkelser har vist at kjønn ikke har vært en avgjørende faktor, men heller gruppetilhørighet. Røyneland (2005: 481f), som gjennom sin studie av dialektendringer blant ungdom på Røros og Tynset, fant at den største språklige forskjellen ikke var mellom kjønn, men mellom de sosiale gruppene blant ungdommene. Aller størst forskjell var det mellom «guttessossene» og «gutterånerne», der sossene var den «kule» gjengen, som var opptatt av by- og internasjonalkultur og som ville flytte fra bygda, mens rånerne ofte dro på fester, var positive til hjemlassen og var opptatt av lokal kultur (Røyneland 2005: 186f). Guttessossene var den mest innovative gruppen, og innførte flest nye former, mens gutterånerne beholdt flest lokale varianter (Røyneland 2005: 482). Mæhlum (2008: 121) skriver at flere studier har kommet fram til samme konklusjon; gruppetilhørighet spiller en større rolle enn kjønn. Disse resultatene gjør at en kanskje må tenke bredere enn inndelingen mann – kvinne.

I tillegg til yrke og kjønn, er også alder en vanlig sosial variabel i sosiolingvistik. Alder som faktor har blant annet vært brukt for å etablere en *apparent time hypothesis*: «This principle maintains that people of different ages can be taken as representative of different times» (Milroy og Gordon 2003: 35). Det vil si at talemålet til en 70-åring kan brukes til å si noe om språket slik det var for 50 år siden. Ved å se på informanter i ulike aldre kan en dermed si noe om utviklingen til språket. Hypotesen om tilsynelatende tid forutsetter at store deler av språket hos et individ er fastsatt etter puberteten. Det betyr ikke nødvendigvis at voksnes talemål er statiske, men heller at deler av språket er automatisert, og at det dermed er vanskelig for voksne å lære seg nye språktrekk (Neteland 2014: 43). Ved å bruke dette ser en på språket i ‘apparent-time’, tenkt tid, og ikke på språket i ‘real time’, faktisk tid. Det har blitt anbefalt å bruke minst en kilde fra faktisk tid for å underbygge funnene i tenkt tid (se blant annet Labov 1972: 275). Har man ikke en slik kilde er det en fare for at endringene man observerer er former som blir repetert i enkelte stadier i livet, og som kommer og går i generasjoner (Milroy & Gordon, 2003). Flere studier har prøvd å teste om hypotesen om tilsynelatende tid korrelerer med faktisk tid⁵. De har kommet tilbake med blandede resultater,

---

⁵ For en gjennomgang av noen disse, se Milroy og Gordon (2003: 37f)

men i de fleste tilfeller viser undersøkelser i tilsynelatende tid og undersøkelser i faktisk tid de samme tendensene (Milroy og Gordon 2003: 37f; Neteland 2014: 43).

3.3.2 Sosiale variabler i min studie

De teoretiske og metodiske diskusjonene over utgjør grunnlaget for de sosiale variablene jeg har valgt å undersøke i denne studien. Sosial klasse er generelt sett vanskelig å definere, og det gjelder også for Alta. Ett eksempel er korrelasjonen mellom utdanning og inntekt, som ikke er like tydelig i alle bydelene. Særlig Kronstad har vært preget av en befolkning med praktiske yrker (maskinkjørere, mekanikere, yrkessjåfører, osv.), lav utdanning og høy inntekt. Det eksisterer mange familiebedrifter, og trenden har vært at ungdommene går rett inn i familiebedriften uten videre utdanning. Det motsatte ser en i Bossekop, med høy utdanning og høy inntekt. Selvfølgelig finnes det unntak i begge bydelene, og en skal være forsiktig med å generalisere. Det en likevel kan se er at det eksisterer en *oppfatning* om at Bossekop er 'finere' enn Elvebakken og Kronstad, og at det er viktig for altaværingene å markere tilhørighet til en bestemt bydel (Sætermo 2011). I forrige underkapittel presenterte jeg funn som viste at gruppetilhørighet kan være markør for språklig variasjon (Røyneland 2005). Der Røyneland (2005) opererte med grupper som «sossen», «rånerne» og «skole/idrettsgjengen», vil det være mer relevant i min studie å se på gruppetilhørighet i forhold til bydel.

I utgangspunktet ønsket jeg å få en jevn fordeling når det gjaldt kjønn, men det viste seg å være vanskelig, særlig i ungdomsgruppen. I de tilfellene der det var få informanter, prioriterte jeg å få informanter fra ulike steder i Alta, selv om det gikk på bekostning av kjønn som variabel. Fordelingen jeg endte opp med var 6 gutter og 2 jenter blant ungdommene, 8 menn og 7 kvinner blant de voksne, og 5 menn og 6 kvinner blant den eldste generasjonen. Det ble altså en ganske jevn fordeling blant informantene over 18 år, mens fordelingen blant informantene under 18 år ble noe skjev. Likevel er det nok til å kunne se om det er noen tendenser i forskjellene blant kjønnene.

Informantene varierer i alder fra 13 til 82, og jeg har valgt å dele de opp i fire ulike aldersgrupper. Tabellen nedenfor viser navnet på aldersgruppen, antallet på informantene i den gitte gruppen og aldersspennet på informantene innenfor gruppen:

Aldersgrupper	Antall informanter i gruppen	Alder på informantene innenfor gruppen
Under 18 år	8	13-18 år
19-39 år	6	23-39 år
40-51 år	9	40-51 år
Over 52 år	11	66-82 år

Tabell 5: Oversikt over informantenes alder

Grupperingene blir noe ujevn med tanke på antall informanter i hver gruppe, men en slik inndeling var likevel hensiktsmessig av flere grunner. Den første gruppen måtte være under 18, slik at informantene i den gruppen fremdeles gikk på ungdomsskolen eller videregående, og ikke hadde etablert seg som voksne. Dermed havnet de tre informantene som er 23, 24 og 27 år i mellom ungdomsgenerasjonen og voksgenerasjonen. Jeg vurderte det slik at disse informantene hadde mer til felles med informantene som var 30+ år, i og med at de er i jobb og har flyttet hjemmefra. Voksgenerasjonen ble dermed en veldig stor gruppe, og jeg valgte derfor å dele den i to. Jeg har for ordens skyld valgt å kalle aldersgruppene «19-39 år» og «Over 52 år» selv om informantene innenfor gruppen er mellom henholdsvis 23-39 år og 66-82 år.

Det finnes ingen tidligere generell undersøkelse av talemålet i Alta, og jeg har dermed ikke mulighet til å gå tilbake til faktisk tid. Jeg må derfor benytte meg av tenkt tid, og anta at informantene mer eller mindre har beholdt samme språket gjennom sitt voksne liv. I analysen vil det bli interessant å se hvor mange grupperinger som oppstår, og hvilke likheter og ulikheter som finnes, både når det gjelder alder, kjønn, bosted og generelle sosiale holdninger og oppfatninger.

3.4 Empirisk materiale

Empirien som jeg bruker i denne oppgaven ble samlet inn i løpet av oktober/november 2015 og desember/januar 2015/2016.

3.4.1 Utvalgsmetode

Jeg ønsket i utgangspunktet å ha 27 informanter, jevnt fordelt i tre ulike generasjoner og fra tre ulike steder i Alta (Bossekop, Elvebakken og Kronstad). Disse bydelene ble valgt fordi de både er, og historisk sett har vært, de største sentrene i byen (i tillegg til det relativt nye og raskt voksende sentret *City* eller *Sentrum*). I tillegg har både Elvebakken og Kronstad vært

typiske kvenske områder, og Bossekop hadde på sin side Bossekopmarkedet, en møteplass for lokale og tilreisende handelsmenn (jamfør innledningskapitlet). Innbyggerne i Alta betegner ofte Bossekop som «vestkanten», mens Elvebakken og Kronstad betegnes som «østkanten». Det går også et naturlig skille mellom Kronstad og resten av Alta, i og med at de ligger på ulike sider av Altaelva. Dette har gitt opphavet til «rett side av brua», og dermed også «gal side av brua». Disse uttrykkene er altaværingene godt kjent med, og de fleste har en mening om hva som er den beste siden. Med utgangspunkt i problemstillingen min, og argumentene ovenfor, valgte jeg derfor å ha informanter fra Bossekop, Elvebakken og Kronstad.

I starten av prosjektet ønsket jeg også å ha informanter fra samme familie, for å kunne si noe om språklige variasjoner innad i familien. Det viste seg etter hvert å bli vanskelig, men jeg endte likevel opp med en informantgruppe der 19 av 34 informanter har en relasjon til en eller flere fra gruppen. Selv om ikke alle informantene har en relasjon til andre i informantgruppen, ser jeg verdien av å kunne gå inn på et kvalitativt nivå og se om språklig variasjon kan forklares innad i familien. Videre ble det, på grunn av tilfeldigheter og praktiske årsaker, 34 informanter i stedet for de opprinnelige 27, fordelt slik:

Bosted	Bossekop	Elvebakken	Kronstad
Antall informanter	9	11	13

Tabell 6: Antall informanter fordelt etter bosted

Bukta ligger svært nærme Elvebakken, og informantene fra Bukta sa selv at de identifiserte seg med Elvebakken. Jeg har derfor valgt å slå de sammen med informantene fra Elvebakken. Jeg har valgt å benytte meg av alle intervjuene som ble gjennomført, selv om fordelingen ikke ble like jevn som jeg hadde ønsket i utgangspunktet. Det er et relativt lite utvalg for å kunne si noe generelt om språket på de ulike plassene i Alta. Et lite utvalg er likevel ikke uvanlig i sosiolingvistikken⁶, og med 34 informanter var det mulig for meg å gjøre en grundig kvalitativ analyse av hvert enkelt intervju, samtidig som jeg hadde nok belegg til å si noe kvantitativt om intervjuene. En kombinasjon av disse ga et godt grunnlag for å diskutere mulige svar på problemstillingen og spørsmålene jeg stilte innledningsvis.

Generaliserbarheten til funnene kommer jeg tilbake til i underkapittel 3.6.

⁶ Se for eksempel «The Social Stratification of English in New York City» (Labov 1966) med 88 informanter og «The Social Differentiation of English in Norwich» (Trudgill 1974) med 60 informanter

Kriteriene for å delta i undersøkelsen var i utgangspunktet at de skulle være oppvokst på en av de tre plassene i Alta, og ha minst en forelder fra den plassen. Disse kriteriene fører til at innflyttere til Alta ikke ble vurdert som informanter for studien. En kan argumentere for at jeg dermed ikke får et realistisk bilde av altadialekten, i og med at den er satt sammen av både innflyttere og «innfødte». I og med at et av hovedfokusene mine var å se på dialekten i de ulike bydelene i Alta, syns jeg det var mest hensiktsmessig å gå tilbake til de som har bodd der lengst. Likevel endte jeg opp med en blandet informantgruppe, der noen har én forelder fra plassen, noen har to foreldre og to av informantene har ingen. En av grunnene til at informantgruppen ble så blandet, var at det var vanskelig å få tak i nok informanter. Jeg valgte likevel å se på variasjonen som en positiv egenskap ved utvalget, i og med at jeg da fikk mulighet til å gå inn på et kvalitativt nivå og se om noen av disse ulikhetene kunne forklare den språklige variasjonen.

3.4.2 Rekruttering av informanter

For å finne informanter som tilfredsstilte kriteriene i forrige avsnitt ble det nødvendig med et strategisk, kriteriebasert utvalg. Jeg annonserte etter informanter på Facebook, både på min egen side, via bekjente og i relevante grupper. I tillegg gikk jeg også ut i lokalavisene Altaposten og Kronstadposten. En kan argumentere for at mennesker som melder seg på slike prosjekter deler mange av de samme egenskapene, og skiller seg fra mennesker som ikke kan tenke seg å delta, og at det dermed ikke blir et representativt utvalg. Jeg prøvde å balansere dette ved å bruke mitt eget nettverk i Alta, i tillegg til sosiale medier og lokalavisen, for å få tak i informanter. Jeg benyttet meg også av snøballmetoden, der man rekrutterer nye informanter ved å spørre nåværende informanter om de vet om noen andre som forskeren kan komme i kontakt med (Johannessen m.fl. 2006; Milroy og Gordon 2003). Disse nye informantene viser igjen til flere informanter som forskeren kan ha med i undersøkelsen. Ved å bruke denne metoden reduserer man sjansen for å få avslag, fordi man får rollen som «en venn av en venn» i stedet for en ukjent forsker (Milroy og Gordon 2003). Det virket også som det var lettere for informantene å takke ja til å delta hvis de visste at en annen person i deres omkrets også hadde gjort det. Min erfaring var at mye av usikkerheten rundt intervjusituasjonen forsvant, og informantene ble tryggere på meg fra starten av. Informasjonen informantene fikk i forkant av intervjuet var at det dreide seg om altadialekten, men ikke hvilke spesifikke språktrekk jeg var ute etter (se vedlegg 1). På den måten håpet jeg

å forhindre at informantene tilpasset språket sitt etter de bestemte språktrekkene jeg var ute etter, samtidig som de ikke følte de ble ført bak lyset under intervjuet.

3.4.3 Navngivning

Jeg valgte å gi informantene mine navn som starter på samme forbokstav som plassen de er fra, slik at de fra Bossekop har navn på B, de fra Elvebakken har navn på E og de fra Kronstad har navn på K. I oversikten under blir informantene presentert med navn, alder, bosted, familierelasjon til andre informanter, om foreldrene er fra Alta og om de er fra samme bosted. Står det 2 på foreldre fra Alta betyr det at både mor og far er fra Alta. Står det 2 på foreldre fra Alta og foreldre fra samme bosted betyr det at både mor og far er fra samme plass som informanten.

Navn	Alder	Bosted	Familierelasjon	Foreldre fra Alta	Foreldre fra samme bosted
Balder	13	Bossekop	Far Esben Farmor Elise	2	0
Benjamin	15	Bossekop	Far Bjørn Farfar Bjarne		
Birger	15	Bossekop		2	2
Brage	38	Bossekop		1	0
Birgitte	44	Bossekop	Svigmor Berthe	0	0
Bjørn	48	Bossekop	Sønn Benjamin Far Bjarne	1	1
Berthe	70	Bossekop	Svigerdatter Birgitte	1	1
Bjarne	71	Bossekop	Sønn Bjørn Barnebarn Benjamin	0	0
Bente	74	Bossekop		1	1
Elsa	13	Elvebakken	Mor Ella Far Kai Bestemor Edith	2	1
Emil	15	Elvebakken		1	1
Ella	39	Elvebakken	Mor Edith Mann Kai Datter Elsa	2	1
Elena	40	Elvebakken		1	1
Eskil	47	Elvebakken	Sønn Knut Datter Kamilla	1	1
Esben	51	Elvebakken	Mor Elise Sønn Balder	2	2
Elias	66	Elvebakken	Datter Kristin Barnebarn Kristian	2	2
Edith	68	Elvebakken	Datter Ella Svigersønn Kai	2	1

			Barnebarn Elsa		
Evy	81	Elvebakken		1	1
Edgar	82	Elvebakken		2	2
Elise	82	Elvebakken	Sønn Esben Barnebarn Balder	2	2
Kristian	13	Kronstad	Mor Kristin Bestefar Elias	2	1
Karsten	15	Kronstad		2	2
Katrine	18	Kronstad		2	2
Knut	23	Kronstad	Far Eskil Søster Kamilla	1	0
Kamilla	24	Kronstad	Far Eskil Bror Knut	1	0
Karin	27	Kronstad	Mann Kim	1	1
Kim	32	Kronstad	Kone Karin	2	1
Kine	42	Kronstad		2	1
Kristin	42	Kronstad	Far Elias Sønn Kristian	2	1
Ketil	47	Kronstad		2	0
Kasper	70	Kronstad		2	1
Klara	71	Kronstad		2	2
Kjartan	75	Kronstad		1	1

Tabell 7: Opplysninger om informantene (navn, alder, bosted, familierelasjon)

3.4.4 Innsamling av data

I forkant av intervjuene hadde jeg forberedt tre ulike intervjuguides, en for hver generasjon, i tillegg til en pekebok (se vedlegg 2 til 5). Jeg ønsket at hvert intervju skulle vare i ca. 25 minutter. Gjennomsnittslengden på intervjuene ble ca. 26 minutt, der det korteste intervjuet varte i 8 minutter, og det lengste varte i 42 minutter. For å gi intervjuet preg av en vanlig samtale valgte jeg å ha et semi-strukturert intervju, der intervjuguiden fungerte som en sjekkliste over det jeg ønsket å ta opp i løpet av intervjuet, men der rekkefølgen og vektleggingen av de ulike temaene i intervjuguiden ble ulik fra intervju til intervju. På den måten ble intervjuet i større grad uformelt, og jeg kunne styre samtalen inn på det informanten var mest interessert i. Ideelt sett ville jeg finne temaer som informanten ville snakke lenge om, og det krevde at jeg kunne være fleksibel underveis. For eksempel var de eldre informantene ivrig etter å fortelle om hvordan det var før, mens de yngre informantene helst ville snakke om fritidsaktiviteter og det sosiale (jmfør underkapitlet om observatørens paradoks om å finne engasjerende og interessante tema for informanten). Jeg opplevde også at de yngste informantene (fra 13 år til 15 år) oppfattet intervjuet som mer formelt, og samtalen var til tider

preget av korte svar. De tre korteste intervjuene i denne studien var også intervjuene med de yngste informantene.

Enkelte språktrekk opptrer sjeldent under en samtale, og de blir dermed vanskelig å kartlegge i løpet av et 25 minutters intervju (Milroy og Gordon 2003). Pekeboken var dermed et viktig supplement til intervjuet, særlig i tilfeller der informanten pratet lite og usammenhengende. Bruk av pekebok har også vært gjort i andre studier (se blant annet Hult 2008; Omland 2009) for å sikre nok språklige belegg fra hver informant. I denne studien fungerte pekeboken slik at informanten skulle se på bildene i rekkefølge og forklare hva som var avbildet i korte trekk. Den inneholdt bilder som representerte ulike språklige variabler (en presentasjon av disse finnes i underkapittel 3.5.4), og bildene var plassert i tilfeldig rekkefølge, slik at informanten ikke skulle bli like bevisst på språktrekkene. For denne studien var det viktig at ubestemt form entall av feminine substantiv var representert i pekeboken, i og med at språktrekket er sentralt for problemstillingen. Språktrekket dukket også sjeldent opp naturlig i løpet av samtalen, særlig hos den yngre generasjonen. En av årsakene til det kan være at de voksne informantene gjerne snakket over lengre tid, og dermed fikk mer sammenhengende tale, mens de yngste informantene ofte hadde kortere og mindre utdypende svar.

For å skape en trygg ramme rundt intervjuet lot jeg informantene selv få velge hvor intervjuet skulle gjennomføres. De aller fleste ville gjennomføre intervjuet hjemme hos seg selv, mens tre informanter ville gjennomføre det på sin arbeidsplass. Tre av ungdommene ble av praktiske årsaker intervjuet på Alta ungdomsskole. I de intervjuene som foregikk hjemme hos informantene, var det i enkelte tilfeller andre mennesker til stede. Av og til kommer de med små kommentarer, og i ett intervju (med informanten Klara) ble det også kommentert på språket til informanten, og dette har jeg tatt hensyn til under analysen. Ideelt sett ville jeg ha intervjuet informanten alene, men jeg anså det som viktigere at informanten følte seg trygg og avslappet på situasjonen. For eksempel følte to av ungdommene seg mer komfortabel med å ha foreldrene i rommet, mens de andre ungdommene helst ville bli intervjuet alene. Alle intervjuene, bortsett fra ett, ble gjennomført som enkeltintervju der jeg hadde fokuset på en informant av gangen. Det ene intervjuet var spesielt i den forstand at jeg egentlig intervjuet Ella, når Kai, mannen hennes, kom inn. Det viste seg at han var interessert i å delta, og jeg valgte derfor å ta et gruppeintervju med han og Ella. I tillegg var også Elsa, datteren deres, tilstede, og hun ble intervjuet til slutt.

3.4.5 Faktisk språkbruk og rapportert språkbruk

Ved å bruke intervju håpet jeg å dokumentere informantens faktiske språkbruk, i motsetning til informantens rapporterte språkbruk. Ofte er det stor forskjell mellom det informanten faktisk sier, og det informanten rapporterer at han/hun sier. Akselberg (2008: 141) trekker fram Jorunn Hannaas sin undersøkelse fra 1999 av ungdommer i Bergen og deres faktiske⁷ og rapporterte bruk av /ç/ og /ʃ/ for kj. Hun fant at kun to av 24 informanter hadde en rapportert språkbruk som samsvarte med den faktiske. Akselberg (2008) trekker også fram Ida Elisabeth Jorem sin undersøkelse fra 1995 av finbergenske og gatebergenske varianter hos studenter ved Fana Gymnas. Hun delte de 162 informantene inn i tre grupper, der gruppe A brukte mest finbergensk, gruppe B brukte mest gatebergensk, og gruppe C brukte en blanding. Hun fant ut at gruppe A og B hadde stort samsvar mellom rapportert og faktisk språkbruk (90 % og 96 %), mens gruppe C kun hadde 37,5 % samsvar. Milroy og Gordon (2003: 54) skriver at det eksisterer tilfeller der personer rapporterer at de ikke bruker former som de, i situasjoner der de er mindre bevisste på språket, faktisk bruker. Et eksempel er Labovs intervju med en mor og datter fra New York, som trodde de alltid uttalte postvokalisk /r/. Da han spilte av lydopptaket for de, ble de overrasket og «disheartened in a way that was painful to see» (Labov 1966: 471) Dette eksemplet viser at når det ikke er samsvar mellom rapportert og faktisk språkbruk kan det være fordi informanten rett og slett ikke er bevisst over hvilke former han/hun bruker. Det er derfor nødvendig å være oppmerksom på at rapportert språkbruk ikke nødvendigvis stemmer overens med faktisk språkbruk, av ulike årsaker.

Samtidig er det andre forskere (se for eksempel Tillery 2000 sitert etter Milroy og Gordon 2003: 54f) som mener at rapportert språkbruk er minst like valid som andre innsamlingsmetoder. Rudi (2007: 49f) argumenterte også for at en kan stole på den rapporterte språkbruken, og kanskje særlig hos informanter i Norge. I sin studie av talemålet til unge voksne i Hallingdal og Gudbrandsdalen, gjennomførte hun en kvantitativ del ved hjelp av skriftlig spørreskjema som ble besvart av 136 informanter, før hun fulgte opp med seks kvalitative intervju. Ved å se på det skriftlige spørreskjemaet og det muntlige intervjuet fant hun at den rapporterte språkbruken og den faktiske språkbruken samsvarte helt hos de seks informantene. En mulig årsak til dette kan være at informantene ble introdusert til de språklige variablene gjennom spørreundersøkelsen, og dermed var mer bevisst på formene under intervjuet. En annen mulig årsak til samsvaret i resultatene kan være at den språklige

---

⁷ Akselberg bruker begrepet registrert variasjon

bevisstheten er større i Norge enn for eksempel i England, der standardspråket står sterkt (Rudi 2007).

Innsamlingsmetoder som fanger opp rapportert språkbruk kan være spesielt nyttig i situasjoner der en er ute etter språktrekk som sjeldent kommer opp i en naturlig samtale. I min oppgave fungerte pekeboken som en blanding mellom rapportert og faktisk språkbruk. Jeg ville unngå skrevne utfyllingsoppgaver, da det kan framstå som skolerelatert, og føre til at informanten tenker på korrekt rettskrivning i stedet for det som faller naturlig. Jeg gikk også bort fra tanken om oppleste utfyllingsoppgaver for å unngå at formuleringene mine påvirket informanten. Pekeboken ble dermed det alternativet der risikoen for å påvirke informantens talemål ble vurdert som lavest. Det er fremdeles en konstruert og noe kunstig situasjon, men bruk av pekeboken har gitt verdifull informasjon og belegg som ikke kom fram naturlig i alle intervjuene.

3.5 Språklige variabler

De språklige variablene ble valgt ut fra flere ulike kriterier. For det første ønsket jeg at språktrekket skulle *varierte*, i den grad at det eksisterte minst to ulike realiseringer av språktrekket. En forutsetning for dette kriteriet var at betydningen skulle være den samme i alle variasjonene (Hudson 1980: 157). I tillegg til at språktrekket skulle variere, ønsket jeg også at det skulle ha en viss *markeringsverdi*, i den forstand at informantene brukte språktrekket bevisst eller ubevisst for å markere tilhørighet eller avstand til en bestemt gruppe eller et bestemt sted. Hovedfokuset lå på den interindividuelle variasjonen mellom ulike språkbrukere, men jeg har også sett på den intraindividuelle variasjonen hos den enkelte informanten. Språktrekkene jeg har valgt tar utgangspunkt i morfologiske og syntaktiske forhold når det gjelder feminine substantiv. I de neste avsnittene vil jeg presentere de ulike språktrekkene, og jeg starter med svake femininum i ubestemt form entall.

3.5.1 Svake femininum i ubestemt form entall

Som nevnt i innledningen var det svake femininum i ubestemt form entall som først fanget oppmerksomheten min og gjorde meg interessert i å undersøke altadialekten nærmere. Som nevnt i avsnitt 1.1.2, så ligger Alta mellom områdene med e/a-mål og e-mål i Finnmark og Nord-Troms (Jahr og Skare 1996: 70f; Skjekkeland 2005: 200). Det er ikke noen tvil om at infinitivene ender på e, men diskusjonen går i om svake femininum har –e eller –a i ubestemt

form entall. Det er også en variasjon av bruken av artikkel. Dermed får vi følgende mulige variasjoner, her representert ved substantivet *jente*:

- a) en jenta
- b) en jente
- c) ei jente
- d) ei jenta

Av disse variantene er det *en jenta* som grammatisk sett stikker seg mest ut (jf. underkapittel 2.1.1). I hovedfagsoppgaven «Språkforhold i Vadsø by med særlig vekt på sterke verb» skriver Hatlebrekke (1976) at formene *en gata*, *en jenta*, *en lampa*, *en bro/bru* og *en bok* er helt spesiell for vadsødialekten. Videre skriver hun at «[s]like kontaminasjonsformer kan sees som innflytelse fra finsk, fra dansk eller som en forenklingstendens – evt. kan alle faktorene i fellesskap ha fremma tokjønnsystem» (Hatlebrekke 1976: 37). Disse årsakene kan også være gjeldene i Alta.

3.5.2 Ubestemt artikkel foran tradisjonelle femininum

Jeg var også interessert i å undersøke ubestemt artikkel foran tradisjonelle femininum i altadialekten (jf. problemstillingen). For å avgjøre om et ord er tradisjonelt femininum har jeg brukt ordboka i bokmål og nynorsk, og i enkelte tilfeller søkt etter opphavet til ordet. For eksempel har jeg valgt å behandle *ku* som feminint substantiv, fordi det opphavelige norrøne ordet *kýr* er feminint, i tillegg til at ordet er feminint i nynorsk og valgfritt feminint i bokmål. Ord som for eksempel *dialekt* er imidlertid ikke tatt med, i og med at det er maskulint i bokmål og ble valgfritt i nynorsk først ved rettskrivningen fra 2012 (Språkrådet 2011: 17).

3.5.3 Possessivene *mi(n)*, *di(n)* og *si(n)* ved feminine substantiv

Utgangspunktet for oppgaven var variasjonen mellom *en* og *ei* som jeg allerede visste fantes i altadialekten ut fra egne erfaringer og observasjoner fra tiden da jeg bodde i Alta. Underveis i intervjuene kom det også fram at bruken av possessiver ved feminine substantiv varierte. Jeg valgte derfor å ha med dette trekket, selv om ikke alle informantene har eksempler på det. Trekket ble også viktig for å få dypere innsikt i genussystemet hos informantene. Innenfor dette språktrekket er følgende varianter mulig, her representert ved substantivet *mor*:

- a) min mor
- b) mi mor
- c) mor min
- d) mora min
- e) morn min
- f) mora mi
- g) mor mi

For å avgjøre hvilke feminine substantiv som skal være med har jeg tatt utgangspunkt i de samme kriteriene som ble presentert under avsnittet om ubestemt artikkel foran tradisjonelle femininum. I og med at idealet var å oppnå en naturlig samtale under intervjuet, så er de fleste eksemplene slektskapsord, men det er også andre ord, som for eksempel *tid*, *side* og *oppfatning*.

3.5.4 Belegg fra pekeboken

I et tidligere avsnitt presenterte jeg den praktiske gjennomføringen av pekeboken under intervjuene (se underkapittel 3.4.4). I dette avsnittet skal jeg gjøre rede for hvilke språktrekk som var representert i pekeboken. I begynnelsen av studien hadde jeg et bredere perspektiv, og så på flere ulike språklige variabler, før jeg valgte å fokusere på femininum i dialekten. I pekeboken hadde jeg derfor med enkelte andre språklige variabler i tillegg til femininum. Disse variablene var uttalen av opphavelig lang *n*, *l*, *t* og *d* i tillegg til assimilasjonsprodukt av *nd* og konsonantsambandene *nt*, og *lt*, senkning av vokaler og uttalen av *r* foran *k*. Uttalen av de to første variablene varierer fra palatal til postalveolar (Sætermo 2011). De to siste variablene eksisterer i kystmålet som finnes rundt Alta (Jahr og Skare 1996). Jeg valgte underveis å konsentrere meg om femininum siden det framsto som spesielt interessant, både i selve språket, og i holdningene og oppfatningene til informantene. Tabellen nedenfor viser de ulike ordene som var med i pekeboken, og hvilke språktrekk de kan plasseres under.

svake f.	sterke f.	/n/	/l/	/t/	/d/	senkning av vokaler	/r/ foran /k/
kirke kake dame hytte vannkanne bolle bøtte jente	lommelykt hand fiskestang	hund mann brann vannkanne hand jente	ball Alta brille	hytte bøtte	padde	fiske spille lommelykt	spark

Tabell 8: Belegg fra pekeboken

3.6 Reliabilitet, validitet og generaliserbarhet

Reliabilitet, fra det engelske ordet *reliable* som betyr pålitelig, defineres i kvantitativ forskning ut fra hvorvidt målingene i en undersøkelse holder seg stabile gjennom gjentatte målinger, og om selve måleinstrumentet er konsistent (Fog 1994). I kvalitative undersøkelser, der det er forskeren selv som fungerer som måleinstrument, er dette et krav som er vanskelig å oppnå. Ofte er det stor variasjon både på måleinstrumentet og det som skal måles, nemlig mennesker og situasjoner (Fog 1994). Forskeren må kunne være bevisst denne variasjonen, og gjøre tilpasninger underveis i intervjusituasjonen. Fog (1994) argumenter for at forskeren bør prioritere å være sensitiv ovenfor den som blir intervjuet, i stedet for å følge kvantitative kvalitetskriterier. Ved å være en oppmerksom og deltakende lytter, kan forskeren tilpasse intervjuet til hver enkelt informant, og dermed oppnå en samtale som er mest mulig naturlig og avslappet.

For å imøtekomme disse kravene forsøkte jeg under mine intervju å sette meg inn i informantens hverdag og interesseområder, og være en engasjert samtalepartner, ved å blant annet stille oppfølgingsspørsmål og oppfordre til videre utdypning fra informantens side. Av og til var det vanskelig å stille gode oppfølgingsspørsmål, særlig i de situasjonene der interesseområdet til informanten gikk utover det jeg har kunnskap om. I de tilfellene prøvde jeg å få informanten til å forklare interesseområdet til meg så godt de kunne, for så å bruke det de sa underveis for å stille nye spørsmål. Ett eksempel er fra et intervju med en informant som har vært bilmekaniker. Han fortalte meg i detalj hvordan man bytter motor på et kjøretøy, og brukte ordet «elefant». Når han var ferdig med forklaringen, spurte jeg videre: «Du sa nåkka med elefant?», og oppfordret han dermed til å utdype videre. Ved å gjøre det fikk jeg lengre og mer sammenhengende svar, selv om jeg i utgangspunktet hadde lite kunnskap om interessefeltet.

Spørsmålet rundt reliabilitet henger nært sammen med *validitet*. Validitet, fra det engelske ordet *validity*, kan på norsk oversettes til gyldighet. I kvantitative undersøkelser avgjøres validitet av om eksperimentet måler det det er ment å måle, og av om målingene er nøyaktige (Golafshani 2003). I kvalitative undersøkelser kan det være fruktbart å «udskifte ordet *måle* med ordet *undersøge*» (Fog 1994: 157). Kriteriet for validitet blir da at studien har undersøkt det forskeren sa den skulle undersøke. Det stiller blant annet krav til at problemstillingen henger godt sammen med metoden som er valgt, og at empirien som er innsamlet har god kvalitet. For å sikre dette bør man i begynnelsen av studien reflektere over spørsmål som hva man skal undersøke, hvordan innsamlingen skal foregå, og hvem man

ønsker å ha som informanter. Disse spørsmålene bør reflektere problemstillingen og formålet til studien. I min studie ønsker jeg å se på femininum i dialekten i Alta, og for å undersøke det fant jeg det hensiktsmessig å ha et kvalitativt intervju med altaværingar fra ulike steder og i ulike aldre. Ved å gjennomføre intervju med ulike informanter fikk jeg et godt bilde av deres språkbruk, men ikke nødvendigvis av hele altadialekten. Det fører meg videre til *generaliserbarheten* til empirien min.

I hverdagslivet generaliserer vi ofte. Erfaringen vi får fra en situasjon tar vi gjerne med oss videre, og det danner grunnlaget for hva vi forventer neste gang vi er i en lignende situasjon. Generaliserbarhet er ofte knyttet til kvantitative studier med et stort antall deltakere, der målet er å komme fram til et resultat som kan være gyldig for andre grupper av befolkningen som ikke har deltatt i studien. En slik generaliserbarhet kan ikke sies å være mulig i en kvalitativ studie, og det kan derfor være mer fruktbart å snakke om *overførbarhet* (Halvorsen 2003). Med det mener man at funnene fra en kvalitativ studie kan overføres til andre, lignende situasjoner. I avsnittet om utvalgsmetode skrev jeg at et lite utvalg ikke er uvanlig i sosiolingvistik, og at et lite utvalg likevel kan brukes til å si noe generelt om språksituasjonen. Informantene i min studie har variert bakgrunn, både når det gjelder alder, kjønn og bosted, og resultatene representerer derfor en større del av variasjonene i altadialekten enn hvis jeg hadde hatt uniforme informanter. Funnene er knyttet til individet, men i og med at informantene representerer ulike grupperinger mener jeg at studien min likevel kan brukes til å si noe om utviklingstendensene, og at den generelt kan bidra til en større innsikt i altadialekten.

3.7 Videre oppbygging av oppgaven

Videre i oppgaven vil jeg starte med å presentere de tellbare funnene fra studien (kapittel 4). Her vil det kvantitative ved studien komme til syne. I arbeidet med analysen har jeg talt opp alle gangene et gitt belegg forekommer hos hver enkelt informant, og sett på den prosentvise forekomsten. Belegg der informanten har rapportert eget språkbruk har ikke blitt med i opptellingen, for eksempel har jeg ikke inkludert beleggene fra slike eksempler: «æ sir jo ei jente». For hver språklige variabel vil jeg presentere den totale prosentvise forekomsten, før jeg går nærmere inn og ser på fordelingen etter alder, bosted og kjønn. I tillegg til den totale fordelingen har jeg også sett på hvordan beleggene fordeler seg på de to ulike delene av intervjuet (pekebokdelen og samtaledelen). For at en språklig variabel skal kunne analyseres kvantitativt, har jeg satt som kriterium at minst 75 % av informantene har belegg på

språktrekket. Språktrekkene som oppfyller dette kriteriet er svake femininum i ubestemt form entall, ubestemt artikkel foran tradisjonelle femininum og possessivene *mi(n)*, *di(n)* og *si(n)* ved feminine substantiv. I tillegg til disse ble det også relevant å se på adjektivet *liten* ved feminine substantiv, som er representert med belegg hos færre enn 75 % av informantene. Jeg har derfor valgt å legge fram resultatene fra dette språktrekket ved hjelp av en kvalitativ tilnærming. Til slutt i kapittel 4 følger en oppsummering.

I kapittel 5 har jeg sett på de kvalitative funnene, og hvordan disse kan forklare og belyse de kvantitative funnene fra kapittel 4. I kapittel 6 vil jeg sammenfatte disse resultatene og komme med en konklusjon der jeg gir mulige svar på problemstillingen og spørsmålene jeg stilte innledningsvis i oppgaven.

4 Resultater fra undersøkelsen

I dette kapitlet skal jeg presentere de språklige funnene fra undersøkelsen med utgangspunkt i variablene som ble presentert i underkapittel 3.5. Disse er: svake femininum i ubestemt form entall, ubestemt artikkel foran tradisjonelle femininum og possessivene *mi(n)*, *di(n)* og *si(n)* ved feminine substantiv. Jeg vil først se på den totale fordelingen av hver variabel, før jeg går nærmere inn på fordelingen innenfor de sosiale kategoriene alder, bosted og kjønn. I tillegg vil jeg også drøfte om fordelingen følger andre mønstre under pekeboken enn under samtaledelen av intervjuet. Etter å ha sett på disse variablene vil jeg trekke fram noen kvalitative funn av adjektivet *liten*. Til slutt følger en oppsummering av kapitlet.

4.1 Svake femininum i ubestemt form entall

Svake femininum i ubestemt form entall opptrer i fire ulike varianter hos informantene i undersøkelsen, der det både er ulikheter når det gjelder artikkel, og når det gjelder endelsen:

1. en jenta
2. en jente
3. ei jente
4. ei jenta

Jeg observerte totalt 317 belegg av svake femininum i ubestemt form entall, der 255 kom fra pekeboken, og 62 kom fra naturlig tale underveis i intervjuene. Nedenfor følger en tabell med den totale fordelingen. Videre i kapitlet vil alle tabellene følge samme oppsett, der antall belegg står først i parentes, etterfulgt av prosentandelen, som er rundet av til én desimal.

	(Antall belegg) Prosent
en jenta	(50) 15,8 %
en jente	(182) 57,4 %
ei jente	(70) 22,1 %
ei jenta	(15) 4,7 %
N ⁸	317

Tabell 9: Fordelingen av svake f. i ub. f. ent.

Tabellen ovenfor viser at majoritetsformen blant informantene mine, uavhengig av sosiale variabler, er *en jente*. Det er en knapp majoritet, det vil si at det også finnes belegg på de

⁸ N viser til det totale antallet av beleggene i gruppen. Prosentene er regnet ut fra dette totaltallet.

andre formene blant informantene. Nese tabell viser hvordan beleggene fordeler seg under pekeboken og under samtaledelen av intervjuet:

	Pekebok	Samtale ⁹
en jenta	(44) 17,3 %	(6) 9,7 %
en jente	(145) 56,9 %	(37) 59,7 %
ei jente	(57) 22,4 %	(13) 21,0 %
ei jenta	(9) 3,5 %	(6) 9,7 %
N	255	62

Tabell 10: Svake f. i ub. f. ent. fordelt etter ulike intervjusituasjon

Prosentene fordeler seg noenlunde likt i pekeboken og under samtaledelen av intervjuet. Den største forskjellen ligger i ytterpunktene *en jenta*, der belegget har 7,6 prosentpoeng større forekomst i pekeboken enn i samtalen, og i *ei jenta*, der belegget har 6,2 prosentpoeng større forekomst i samtalen enn i pekeboken. Det vil dermed si at *en jenta* er overrealisert i pekeboken i forhold til samtalen, og motsatt med *ei jenta*.

4.1.1 Alder

Som presentert i delkapitlet om sosiale variabler 3.3.2, så har jeg valgt å dele informantene inn i fire aldersgrupper:

1. Under 18 år (8 informanter)
2. 19-39 år (6 informanter)
3. 40-51 år (9 informanter)
4. Over 52 år (11 informanter)

Den totale fordelingen av svake femininum i ubestemt form blant de ulike aldersgruppene ser slik ut:

	Under 18	19-39	40-51	Over 52
en jenta	(7) 11,5 %	(10) 16,9 %	(15) 17,2 %	(18) 16,4 %
en jente	(54) 88,5 %	(31) 52,5 %	(45) 51,7 %	(52) 47,3 %
ei jente	(0) 0,0 %	(14) 23,7 %	(23) 26,4 %	(33) 30,0 %
ei jenta	(0) 0,0 %	(4) 6,8 %	(4) 4,6 %	(7) 6,4 %
N	61	59	87	110

Tabell 11: Svake f. i ub. f. ent. fordelt etter alder

⁹ For å lette lesingen vil jeg videre i teksten bruke «samtale» om den delen av intervjuet som besto av en vanlig samtale mellom intervjueren og informanten.

Her ser vi at det er ungdommer under 18 år som skiller seg ut, med å ikke ha noen belegg av *ei jente* eller *ei jenta*. Det vil si at ingen av informantene under 18 år brukte artikkelen *ei* i svake feminine substantiv under intervjuet. Som tabellen viser, øker bruken av *ei jente* for hver aldersgruppe, slik at de under 18 har minst prosentandel av den og den eldste generasjonen har flest. Det er enkelte tilfeller der det kun er én eller to informanter som står for alle beleggene i de ulike aldersgruppene. Når det gjelder formen *en jenta* står Katrine for seks av de syv beleggene i aldersgruppen under 18 år, og Elsa står for det syvende belegget. Det vil si at seks av åtte ungdommer i studien sier *en jente*. I aldersgruppen 19-39 år står Karin for alle beleggene på formen *en jenta*, mens Kamilla står for alle beleggene på formen *ei jente*. I diskusjonskapitlet skal jeg se nærmere på språket til blant annet Katrine og Kamilla, og drøfte hvordan språket deres skiller seg ut fra de andre informantene i gruppen.

Tabellen nedenfor viser fordelingen av beleggene fra pekebokdelen og fra samtaledelen av intervjuet:

Pekebok	Under 18	19-39	40-51	Over 52
<i>en jenta</i>	(7) 12,1 %	(9) 18,0 %	(14) 19,4 %	(13) 17,3 %
<i>en jente</i>	(51) 87,9 %	(24) 48,0 %	(34) 47,2 %	(37) 49,3 %
<i>ei jente</i>	(0) 0,0 %	(13) 26,0 %	(20) 27,8 %	(24) 32,0 %
<i>ei jenta</i>	(0) 0,0 %	(4) 8,0 %	(4) 5,6 %	(1) 1,3 %
N	58	50	72	75

Tabell 12: Pekebok: Svake f. i ub. f. ent. fordelt etter alder

Samtale	Under 18	19-39	40-51	Over 52
<i>en jenta</i>	(0) 0,0 %	(1) 11,1 %	(1) 6,7 %	(4) 11,4 %
<i>en jente</i>	(3) 100 %	(7) 77,8 %	(11) 73,3 %	(16) 45,7 %
<i>ei jente</i>	(0) 0,0 %	(1) 11,1 %	(3) 20,0 %	(9) 25,7 %
<i>ei jenta</i>	(0) 0,0 %	(0) 0,0 %	(0) 0,0 %	(6) 17,1 %
N	3	9	15	35

Tabell 13: Samtale: Svake f. i ub. f. ent. fordelt etter alder

De fleste beleggene forekommer altså i pekeboken. Som vist i underkapitlet om innsamling av data (3.4.4), så dukker variabelen svake femininum i ubestemt form entall sjeldent opp i naturlig tale, og pekeboken ble derfor et viktig supplement. Med så få belegg blir det naturlig nok vanskelig å si noe om prosentandelen i samtaledelen, kanskje med unntak av den eldste generasjonen. Jeg vil derfor ta utgangspunkt i beleggene slik de forekommer totalt, og ikke

fokusere på pekeboken og samtaledelen separat når det gjelder svake femininum i ubestemt form entall fordelt etter alder.

4.1.2 Bosted

Jeg har som nevnt valgt å se på Bossekop (9 informanter), Elvebakken (11 informanter) og Kronstad (13 informanter). Første tabell viser den totale fordelingen av svake femininum ut fra de ulike bostedene:

	Bossekop	Elvebakken	Kronstad
en jenta	(0) 0,0 %	(19) 16,5 %	(31) 24,6 %
en jente	(26) 34,2 %	(79) 68,7 %	(77) 61,1 %
ei jente	(43) 56,6 %	(16) 13,9 %	(11) 8,7 %
ei jenta	(7) 9,2 %	(1) 0,9 %	(7) 5,6 %
N	76	115	126

Tabell 14: Svake f. i ub. f. ent. fordelt etter bosted

Som det framkommer av tabellen, er det flest belegg fra Elvebakken og Kronstad. Det er hovedsakelig fordi at det er færre informanter fra Bossekop. Et interessant funn som denne tabellen viser, er at det i Bossekop er størst prosentandel av artikkelen *ei* (65,8 %), mens det på Elvebakken og Kronstad er klart størst prosentandel av *en* (henholdsvis 85,2 % og 85,7 %). Det er også verdt å merke seg at formen *en jenta* kun finnes hos informantene fra Elvebakken og Kronstad. Videre kan vi se på hvordan beleggene fordeler seg på pekeboken og samtaledelen av intervjuet:

Pekebok	Bossekop	Elvebakken	Kronstad
en jenta	(0) 0,0 %	(16) 17,8 %	(28) 26,4 %
en jente	(25) 42,4 %	(59) 65,6 %	(61) 57,5 %
ei jente	(32) 54,2 %	(14) 15,6 %	(11) 10,4 %
ei jenta	(2) 3,4 %	(1) 1,1 %	(6) 5,7 %
N	59	90	106

Tabell 15: Pekebok: Svake f. i ub. f. ent. fordelt etter bosted

Samtale	Bossekop	Elvebakken	Kronstad
en jenta	(0) 0,0 %	(3) 12,0 %	(3) 15,0 %
en jente	(1) 5,9 %	(20) 80,0 %	(16) 80,0 %
ei jente	(11) 64,7 %	(2) 8,0 %	(0) 0,0 %
ei jenta	(5) 29,4 %	(0) 0,0 %	(1) 5,0 %
N	17	25	20

Tabell 16: Samtale: Svake f. i ub. f. ent. fordelt etter bosted

Tendensen er den samme som i aldersgrupperingene; det er langt flere belegg fra pekeboken enn fra resten av intervjuet. Det kan likevel være verdt å merke seg at den faktiske bruken av *ei* i Bossekop er prosentmessig høyere enn den rapporterte bruken. På samme måte er prosentandelen av *en* høyere i faktisk språkbruk enn i rapportert språkbruk på Elvebakken og Kronstad, og *en jente* er den tydelige majoritetsformen.

4.1.3 Kjønn

I undersøkelsen var det 15 kvinner og 19 menn som deltok. For disse to gruppene ser fordelingen av svake f. i ub. f. entall slik ut:

	Kvinner	Menn
en jenta	(19) 12,4 %	(31) 18,9 %
en jente	(77) 50,3 %	(105) 64,0 %
ei jente	(47) 30,7 %	(23) 14,0 %
ei jenta	(10) 6,5 %	(5) 3,0 %
N	153	164

Tabell 17: Svake f. i ub. f. ent. fordelt etter kjønn

De kvinnelige informantene har altså en høyere forekomst av *ei* enn mennene, og særlig formen *ei jente*. Det betyr at formen *en jenta*, som stikker seg mest ut både rent grammatisk og i holdningene til språkbrukerne, har høyest forekomst hos mennene i undersøkelsen. Selv om de kvinnelige informantene bruker *ei* mer enn mennene, er majoritetsformen fremdeles *en jente* hos begge kjønnene. Tabellene under viser hvordan beleggene fordeler seg mellom pekeboken og den generelle samtalen:

Pekebok	Kvinner	Menn
en jenta	(18) 15,8 %	(26) 18,4 %
en jente	(53) 46,5 %	(92) 65,2 %
ei jente	(38) 33,3 %	(19) 13,5 %
ei jenta	(5) 4,4 %	(4) 2,8 %
N	114	141

Tabell 18: Pekebok: Svake f. i ub. f. ent. fordelt etter kjønn

Samtale	Kvinner	Menn
en jenta	(1) 2,6 %	(5) 21,7 %
en jente	(24) 61,5 %	(13) 56,5 %
ei jente	(9) 23,1 %	(4) 17,4 %
ei jenta	(5) 12,8 %	(1) 4,3 %
N	39	23

Tabell 19: Samtale: Svake f. i ub. f. ent. fordelt etter kjønn

Som med de tidligere grupperingene, må en fremdeles ta forbehold om at det er få belegg fra samtaledelen av intervjuet. Av tabellen kan vi se at kvinnene har en høyere prosentandel av *en jenta* i pekeboken enn i resten av intervjuet. Det kan ha noe med at Katrine som har 6 eksempler på *en jenta* i pekeboken, ikke har noen eksempler på svake femininum i ubestemt form entall i samtaledelen av intervjuet. Den samme tendensen ser vi hos Karin, som har 9 eksempler på *en jenta* i pekeboken, men kun ett eksempel på svake femininum i ubestemt form entall under resten av intervjuet. På grunn av få belegg vil det dermed være mer hensiktsmessig å se på den totale fordelingen, slik den forekommer i tabell 17.

4.2 Ubestemt artikkel foran tradisjonelle femininum

Jeg observerte totalt 162 belegg av ubestemt artikkel foran tradisjonelle femininum, der 70 forekom under pekebokdelen og 92 forekom under den naturlige samtalen. Den totale fordelingen ble slik:

	(Antall belegg) Prosent	Pekebok	Samtale
ei	(33) 20,4 %	(21) 30,0 %	(12) 13,0 %
en	(129) 79,6 %	(49) 70,0 %	(80) 87,0 %
N	162	70	92

Tabell 20: Fordelingen av ubestemt artikkel foran trad. f.

Tabellen viser at *en* er majoritetsformen, og at det er høyere forekomst av *en* i den naturlige samtalen enn i pekeboken. Enkelte av informantene sa *en* først, før de rettet seg selv og byttet til *ei*, som dette sitatet fra intervjuet med Edgar viser: «en håinn, ei håinn e det vel». En årsak til den store forskjellen mellom pekeboken og samtaledelen av intervjuet kan altså være at informantene korrigerer seg selv.

4.2.1 Alder

	Under 18	19-39	40-51	Over 52
ei	(0) 0,0 %	(6) 16,2 %	(7) 15,6 %	(20) 34,5 %
en	(22) 100,0 %	(31) 83,8 %	(38) 84,4 %	(38) 65,5 %
N	22	37	45	58

Tabell 21: Ubest. art. foran trad. f. fordelt etter kjønn

Tabellen viser samme tendens hos ungdommene under 18 år, som vist tidligere under svake femininum i ub. f. entall. Det er ingen av de 8 informantene som sier *ei* under intervjuet, alle bruker *en*. Tabellen viser også at bruken av *ei* øker med aldersgruppene, slik at det er minst bruk av *ei* hos ungdommen, og størst hos den eldste generasjonen. Tabellene nedenfor viser fordelingen mellom pekebokdelen og samtaledelen av intervjuet:

	Under 18	19-39	40-51	Over 52
Pekebok				
ei	(0) 0,0 %	(5) 45,5 %	(7) 31,8 %	(9) 42,9 %
en	(16) 100,0 %	(6) 54,5 %	(15) 68,2 %	(12) 57,1 %
N	16	11	22	21

Tabell 22: Pekebok: Ubest. art. foran trad. f. fordelt etter kjønn

	Under 18	19-39	40-51	Over 52
Samtale				
ei	(0) 0,0 %	(1) 3,8 %	(0) 0,0 %	(11) 29,7 %
en	(6) 100,0 %	(25) 96,2 %	(23) 100,0 %	(26) 70,3 %
N	6	26	23	37

Tabell 23: Samtale: Ubest. art. foran trad. f. fordelt etter kjønn

Den tydeligste tendensen hos de under 52, er at *ei* er underrepresentert i den naturlige samtalen. Det vil si at *ei* forekommer kun i pekeboken, med unntak av ett tilfelle. Vi ser også at det er en større prosentandel av *ei* i pekeboken enn i den generelle delen av intervjuet hos den eldste generasjonen, men forskjellen er ikke like tydelig som i de andre aldersgruppene.

4.2.2 Bosted

	Bossekop	Elvebakken	Kronstad
ei	(22) 52,4 %	(7) 10,9 %	(4) 7,1 %
en	(20) 47,6 %	(57) 89,1 %	(52) 92,9 %
N	42	64	56

Tabell 24: Ubest. art. foran trad. f. fordelt etter bosted

Som tabellen viser, minsker bruken av *ei* jo lenger øst en beveger seg, ved at informantene fra Bossekop har størst prosentandel, og informantene fra Kronstad har minst. Beleggene fra Bossekop er omtrent likt fordelt mellom *en* og *ei*, mens *en* skiller seg ut som tydelig majoritetsform både på Elvebakken og på Kronstad. Neste tabell viser fordelingen mellom de to ulike delene av intervjuet:

Pekebok	Bossekop	Elvebakken	Kronstad
ei	(13) 65,0 %	(4) 16,7 %	(4) 15,4 %
en	(7) 35,0 %	(20) 83,3 %	(22) 84,6 %
N	20	24	26

Tabell 25: Pekebok: Ubest. art. foran trad. f. fordelt etter bosted

Samtale	Bossekop	Elvebakken	Kronstad
ei	(9) 40,9 %	(3) 7,5 %	(0) 0,0 %
en	(13) 59,1 %	(37) 92,5 %	(30) 100,0 %
N	22	40	30

Tabell 26: Samtale: Ubest. art. foran trad. f. fordelt etter bosted

Som i underkapitlet om alder (4.1.1), er prosentandelen av *ei* høyere i pekeboken enn under den vanlige samtalen. Informantene fra Bossekop den jevneste fordelingen (13 belegg i pekeboken, 9 i intervjuet), mens informantene fra Elvebakken og Kronstad har størst forskjell mellom de ulike delene av intervjuet.

4.2.3 Kjønn

	Kvinner	Menn
ei	(24) 28,9 %	(9) 11,4 %
en	(59) 71,1 %	(70) 88,6 %
N	83	79

Tabell 27: Ubest. art. foran trad. f. fordelt etter kjønn

Tabell 17 viste at kvinnene har en høyere forekomst av *ei* enn mennene når det gjelder svake femininum. Av tabellen over kan vi se at den samme tendensen også gjelder for sterke femininum, selv om majoritetsformen er *en* for begge kjønnene. Beleggene fra pekeboken og resten av intervjuet fordeler seg slik:

Pekebok	Kvinner	Menn
ei	(13) 39,4 %	(8) 21,6 %
en	(20) 60,6 %	(29) 78,4 %
N	33	37

Tabell 28: Pekebok: Ubest. art. foran trad. f. fordelt etter kjønn

Samtale	Kvinner	Menn
ei	(11) 22,0 %	(1) 2,4 %
en	(39) 78,0 %	(41) 97,6 %
N	50	42

Tabell 29: Samtale: Ubest. art. foran trad. f. fordelt etter kjønn

Kvinnene har altså en lavere prosentandel av *ei* under samtaledelen av intervjuet. Hos mennene er det kun ett belegg av *ei* fra intervjuet, og det er når Edgar sier *ei ku*. Her bør det nevnes at han tidligere i intervjuet sier *en ku*. Han er dermed ikke konsekvent i valget av artikkel foran substantivet *ku*. Generelt er det samme tendens her som under alder og bosted, nemlig at forekomsten av *ei* er høyere i pekebokdelen enn i samtaledelen av intervjuet.

4.3 Possessivene *mi(n)*, *di(n)* og *si(n)* ved feminine substantiv

Kriteriet for at et språktrekk skulle kunne analyseres kvantitativt, var at minst 75 % av informantene hadde eksempler på språktrekk (jf. underkapittel 3.7). Av informantene i denne studien, hadde 26 av 34 informanter (76,5 %) belegg på formen *mi(n)*, *di(n)* eller *si(n)* ved feminine substantiv. Det vil dermed si at det er 8 informanter¹⁰ som ikke er representert i tallene som blir presentert i dette delkapitlet.

Det er totalt 128 belegg av possessiver ved feminine substantiv. Av disse er det 81 belegg på formen *min*, og 47 på formen *mi*¹¹. Prosentfordeling ser slik ut:

	(Antall belegg) Prosent
<i>min</i>	(81) 63,3 %
<i>mi</i>	(47) 36,7 %
N	128

Tabell 30: Fordelingen av *min* og *mi*

¹⁰ Disse åtte er Balder, Benjamin, Birger, Elsa, Kristian, Karsten, Katrine og Kai

¹¹ For å lette lesingen vil «*min*» og «*mi*» fra nå av bli brukt som en fellesbetegnelse på fortrinnsvis *min*, *din* og *sin*, og *mi*, *di* og *si*

Tabellen viser at majoritetsformen er *min*, men at det også er en relativt stor prosentandel som bruker *mi*. Når det gjelder postnominalt og prenominalt fordeler beleggene seg slik:

	prenominalt	postnominalt
min	(56) 87,5 %	(25) 39,1 %
mi	(8) 14,3 %	(39) 60,9 %
N	64	64

Tabell 31: Fordelingen av min og mi etter prenominal og postnominal stilling

Det er altså like mange belegg der possessivene står prenominalt, som postnominalt. Det er størst prosentandel av *min* når possessivet står prenominalt, og størst prosentandel av *mi* når belegget står postnominalt. Under intervjuene observerte jeg at en og samme informant benyttet seg av både formene *min* og *mi*, som hos for eksempel Elias, som både sa «min mor» og «mi mor». Jeg observerte også at en informant vekslet i en og samme setning, og det oppsto hos Edgar, da han brukte possessiv postnominalt og prenominalt rett etter hverandre: «på mor min si sia». Som vist i underkapitlet om genus (2.1.2), så mener Lødrup (2011: 127) at postnominal *mi*, *di* og *si* er bøyingssuffikser for substantiv som ender på –a. Det vil dermed si at hvis et substantiv ender på –a, som for eksempel *hytta*, så må det hete *hytta mi*. Denne argumentasjonen kan forlenges til at det også må hete *mi hytta* eller *min hytte*. Substantiv som ender på –a vil dermed stå i en særskilt posisjon, i motsetning til enkelte slektskapsord, der det for eksempel kan hete både *mor mi* og *mor min*. Jeg har derfor valgt å sette opp en egen tabell som viser forholdet mellom substantiv som slutter på –a og bruken av *mi*:

	prenominalt	postnominalt
mi hytta/hytta mi	(5) 62,5 %	(32) 82,1 %
mi mor/mor mi	(3) 37,5 %	(7) 17,9 %
N	8	39

Tabell 32: Fordelingen av mi etter prenominal og postnominal stilling

Tabellen viser at *mi* ikke nødvendigvis er knyttet til substantiv som ender på –a hos informantene, men at det også kan bli brukt i andre feminine substantiv. Her følger listen over beleggene i intervjuet som ikke slutter på –a, men som likevel blir brukt sammen med *mi*:

1. mor mi
2. mi mor
3. oldemor mi
4. bæstemor mi
5. mi ti (tid)
6. mamma og pappa si hytte

Av substantiv som ikke slutter på –a, er det altså i all hovedsak slektskapsord som er representert med *mi*. Videre kan vi også se at ord som slutter på –a ikke nødvendigvis må ha *mi* hos informantene mine. Karin sier for eksempel *mora min*, Kim sier *bæstemora min* og Kamilla sier *min morssia*, men det er de eneste tre eksemplene der *min* står i tilknytning til et femininum som slutter på –a. Det er generelt mye variasjon når det gjelder *min* og *din*, både mellom informantene og på et individuelt plan. I neste avsnitt skal jeg presentere variasjonen når det gjelder alder, bosted og kjønn.

4.3.1 Alder

	Under 18	19-39	40-51	Over 52
<i>min</i>	(4) 80,0 %	(9) 45,0 %	(18) 69,2 %	(50) 64,9 %
<i>mi</i>	(1) 20,0 %	(11) 55,0 %	(8) 30,8 %	(27) 35,1 %
N	5	20	26	77

Tabell 33: Fordelingen av *min* og *mi* etter alder

Som tabellen viser er det relativt få belegg i aldersgruppene, bortsett fra den eldste generasjonen. Det er dermed vanskelig å antyde noen tendenser innenfor hver aldersgruppe. Tabellen viser likevel at informantene over 40 år har omtrent samme fordeling av *min* og *mi* som totalfordelingen (som var henholdsvis 63,6 % og 36,7 %). Blant informantene under 18 er det kun fem belegg, og alle kommer fra samme informant; Emil. Det går dermed ikke an å si noe om den aldersgruppen i dette tilfellet. Det samme gjelder også til en viss grad aldersgruppen 19-39 år, der 6 av de 11 beleggene av *mi* tilhører én informant; Knut. Alle de seks beleggene er i tillegg ulike varianter av samme ord, nemlig *søster*. I og med at det er så få belegg, er det ikke grunnlag for å trekke noen holdbare konklusjoner når det gjelder fordelingen av *min* og *mi* etter alder. Det kan derfor være mer fruktbart å gå videre og se på hvordan *min* og *mi* fordeler seg på bosted.

4.3.2 Bosted

	Bossekop	Elvebakken	Kronstad
min	(5) 20,8 %	(37) 72,5 %	(39) 73,6 %
mi	(19) 79,2 %	(14) 27,5 %	(14) 26,4 %
N	24	51	53

Tabell 34: Fordelingen av min og mi etter bosted

Den tydeligste tendensen er at *mi* er majoritetsform i Bossekop, mens *min* er majoritetsform på Elvebakken og Kronstad. Det er også verdt å merke seg at alle fem beleggene med *min* i Bossekop står prenominalt. At *mi* står sterkest i Bossekop samsvarer med funnene av artikkelbruk ved feminine substantiv, der *ei* hadde høyest prosentandel hos informantene fra Bossekop.

4.3.3 Kjønn

	Kvinner	Menn
min	(35) 56,5 %	(46) 69,7 %
mi	(27) 43,5 %	(20) 30,3 %
N	62	66

Tabell 35: Fordelingen av min og mi etter kjønn

Som tabellen viser, er fordelingen nokså lik hos kvinner og menn, men at mennene har en noe høyere prosentandel av *min*. I tabell 17 og tabell 27 kom det fram at kvinnene hadde høyere forekomst av *ei* ved feminine substantiv enn menn. Noe av den samme tendensen vises her, men ikke i like stor grad.

4.4 Adjektivet *liten* ved feminine substantiv

Som vist i kapitlet om definisjon av genus (2.1.1), så bøyes de fleste adjektiv slik: ein fin bil – ei fin lampe – eit fint bord. Det er altså ingen forskjell mellom hankjønn og hunkjønn.

Adjektivet *liten* bøyes derimot på en annen måte: ein liten bil – ei lita lampe – eit lite bord.

Det er altså avhengig av genus. Det er 14 av 34 informanter (41,2%) som sier *liten* i løpet av intervjuet. Det er derfor ikke nok belegg til å si noe kvantitativt. Eksemplene vil likevel bli presentert, i og med at de kan være med på å belyse språket til den enkelte informant.

Tabellen viser navnet på informanten, alder og adjektivet i sammenheng med substantivet.

For å gjøre det mer oversiktlig er tabellen delt opp i tre bolker, der informantene er samlet etter bosted.

Bossekop		Elvebakken		Kronstad	
Informant (alder)	Eksempel	Informant (alder)	Eksempel	Informant (alder)	Eksempel
Balder (13)	en liten jente	Elena (40)	en bitteliten øy en sånn liten gruppe	Karsten (15)	en liten pike
Birger (15)	en liten jente	Esben (51)	en liten jenta	Kristin (42)	en liten jente
Birgitte (44)	ei lita jente	Elias (66)	en liten sånn sæterutmåling en liten tømmerhytta en liten dukka	Ketil (47)	en liten hytte ei lita jenta
Berthe (70)	ei lita jente	Edith (68)	en liten hytte	Klara (71)	når ho ældste va liten
Bente (74)	ei lita ei ei lita pia æ va lita	Evy (81)	en liten pike eller dukke		
		Edgar (82)	en litn sånn jolla		

Tabell 36: Genuskongruens ved adjektivet liten

Av tabellen kan vi se at det finnes tre ulike varianter:

1. en liten jente
2. en liten jenta
3. ei lita jente
4. ei lita jenta

Det er særlig variant nummer 2 som er interessant, for den er med på å vise at substantiv som ender på –a ikke nødvendigvis bøyes som femininum. Videre viser tabellen at det er flest varianter av *ei lita jente* hos informantene fra Bossekop, og at varianten kun finnes hos én informant på Kronstad, nemlig Ketil.

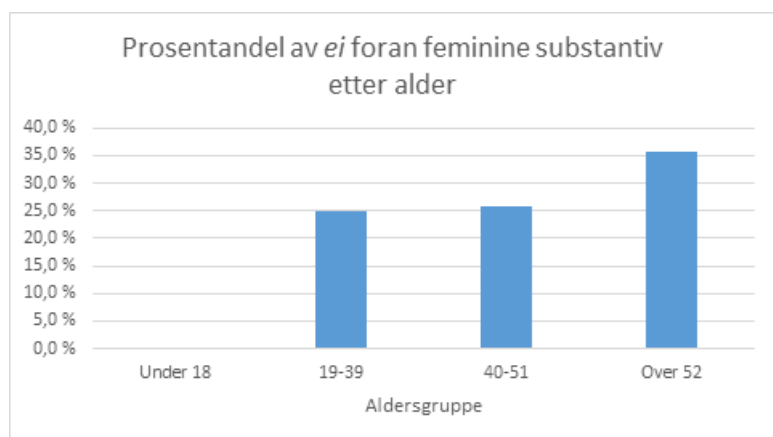
Ketil har både formene *liten* og *lita*, i beleggene *ei lita jente* og *en liten hytte*. Han bruker altså *lita* i forbindelse med *jente*, som er et biologisk femininum i tillegg til grammatisk femininum, mens han bruker *liten* i forbindelse med *hytte*, som er et objekt, og dermed kun knyttet til grammatisk kjønn. Belegget *en liten hytte* kommer i følgende setning:

- dær har du ei hytte, en litn hytte, hadde det stådd en større hytte ved sidn av så hadde det vært et anneks (Ketil)

Som sitatet viser, begynner informanten med å si *ei hytte*, men når han skal beskrive størrelsen velger han å bruke artikkelen *en* i stedet for *ei*. Det er ingen åpenbar grunn til dette, spesielt ikke med tanke på at han sier *ei lita jente* ganske rett etterpå. En mulighet er at *jente* er så iboende hunkjønn for han, mens *hytte* ikke er like karakteristisk hunkjønn. På grunn av at *jente* er et biologisk femininum, vil kanskje formen *en liten jente* virke mye fjernere for informanten enn *en liten hytte*, selv om informanten også kan benytte seg av formen *ei hytte*.

4.5 Oppsummering

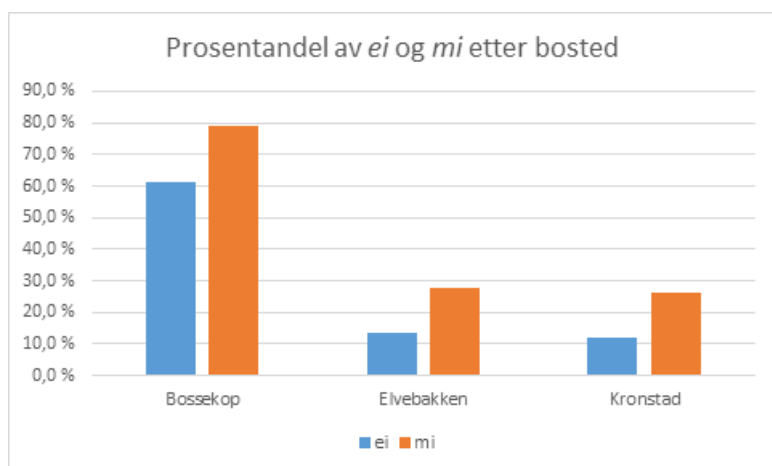
Funnene som har blitt presentert i dette kapitlet, har vist at den maskuline formen (*en* og *min*) er majoritetsformen når det gjelder den totale fordelingen blant informantene, uavhengig av alder, bosted og kjønn. Fordeler vi etter alder har *en* vært hovedformen hos alle generasjonene, men det har også vært variasjoner. Det viktigste funnet i forhold til punkt b) i problemstillingen (jf. innledningskapitlet) er at alle informantene under 18 år bruker *en* både i svake og sterke femininum. Videre er det også en tendens at bruken av *ei* øker med aldersgruppene, både når det gjelder svake og sterke femininum. Grafen nedenfor illustrerer denne stigningen ved å vise prosentandelen av *ei* foran feminine substantiv hos informantene fordelt etter alder:

Figur 2: Prosentandel av ei foran feminine substantiv etter alder

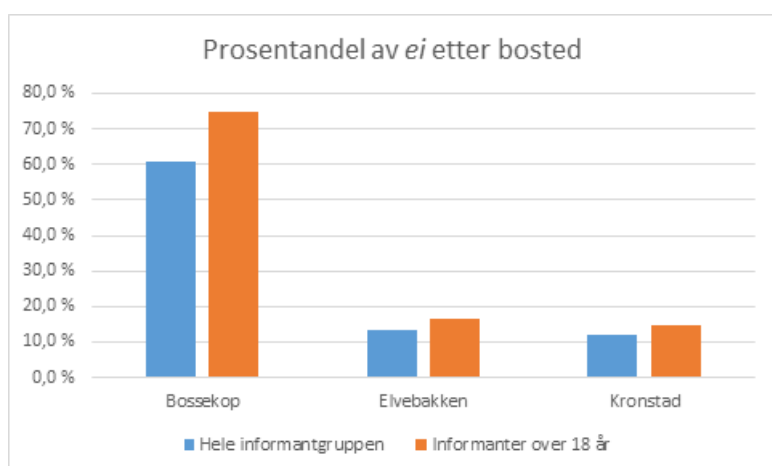
Dette funnet indikerer at altadialekten er under en språkendring, der *en* overtar for *ei*, uavhengig av bosted og tilhørighet.

Når det gjelder bosted, så viste funnene at formene *ei* og *mi* forekom oftest blant informantene fra Bossekop, og sjeldent blant informantene fra Elvebakken og Kronstad, slik som denne grafen illustrerer:

Figur 3: Prosentandel av ei og mi etter bosted

I lys av at de ulike plassene ligger i relativ nærhet, og at informantene har sosial omgang med innbyggere fra alle bydelene, så er det interessant at den språklige variasjonen er så stor. Funnene som har blitt presentert i dette kapitlet har vist at de språklige dataene fra ungdommene veldig uniforme. Det kan derfor være nyttig å se hvordan fordelingen endrer seg hvis vi fjerner beleggene fra informantene som er under 18 år. Grafen nedenfor viser den totale fordelingen av *ei* etter bosted og sammenligner den med fordelingen av *ei* etter bosted hos informantene over 18 år.

Figur 4: Prosentandel av ei etter bosted

Prosentandelen av *ei* øker med nesten 15 prosentpoeng i Bossekop hvis vi tar bort informantene under 18 år. Det vil dermed si at forskjellene mellom bostedene er større når vi ser på voksgenerasjonen.

I løpet av kapitlet presenterte jeg også fordelingen etter kjønn, der kvinnene hadde generelt høyere prosentandel av *ei* og *mi* enn mennene. Andre studier har vist at kvinner oftere bruker flere prestisjeformer enn menn (se underkapitlet om sosiale variabler), men det er ikke åpenlyst hva som er prestisjeformen i Alta, noe jeg skal diskutere i underkapittel 5.1.

5 Diskusjon

I dette kapitlet vil jeg gå nærmere inn på de kvalitative funnene i undersøkelsen, og se om disse kan være med på å gi en forklaring på den språklige variasjonen som ble presentert i forrige kapittel. Jeg vil starte med å se på hvordan de sosiale forskjellene i Alta kommer til syne i oppfatningene til informantene i studien, og drøfte hvordan situasjonen har endret seg fra de eldste informantene til de yngste. Videre skal jeg se på informantenes meninger rundt svake feminine substantiv, og hvordan dette viser seg i de språklige dataene. Så vil jeg gi mulige forklaringer på variasjonen mellom dataene fra pekeboken og fra samtalen. Deretter følger en drøfting av majoritetsformen *en jente*, der jeg også prøver å se på mulige forklaringer til hvorfor akkurat denne formen er mest brukt blant informantene mine. Avslutningsvis i diskusjonskapitlet skal jeg se på possessivene *mi(n)*, *di(n)* og *si(n)*.

5.1 Sosiale forskjeller i Alta: «Vi som bodde i Bossekop, vi trudde jo vi va litt finere enn dæm på Elvebakken»

Under intervjuene fikk informantene spørsmål om de mente det var forskjell på folk fra ulike steder i Alta. De aller fleste informantene hadde en formening om dette, og mange mente at det eksisterte en oppfatning om at folk var forskjellig ettersom hvor i byen de kom fra. I dette avsnittet skal jeg gå nærmere inn på hvordan disse oppfatningene vises i språket, og hvordan de kan brukes til å forklare språklige variasjoner blant informantene. Jeg vil begynne med å presentere og drøfte oppfatningene til de voksne informantene, før jeg går nærmere inn på Katrine og Karsten, og hvordan deres holdninger rundt Kronstad og «kronsting-stemplet» reflekteres i språket. Til slutt følger en diskusjon rundt sosiale forskjeller i dagens Alta.

5.1.1 Bossekop eller Sossekop?

Da informantene ble spurt om eventuelle forskjeller på bydelene i Alta, var den generelle oppfatningen at Bossekop var 'finere' enn Elvebakken og Kronstad, noe disse sitatene viser:

- [...] æ vet ikke om det kan sammenligne med Oslo med øst og vest og, vi e litt finere kledd vi på Bossekop-sia enn på Elvebakken *latter* (Bjarne)
- Jaja, du vet vi som bodde i Bossekop, vi trudde jo vi va litt finere enn dæm på Elvebakken og det trur æ kom mye av at dæm snakka mye kvænsk dær borte [...] hær va liksom mer forretningsstand her [...] Men på Elvebakken, dær va det mere [...] gårdsbruk og bønder og, det va liksom litt sånn klasseforskjell trur æ (Bente)

Informantene fra Bossekop mener altså at de gjerne var litt 'finere' enn de fra Elvebakken og Kronstad, på grunn av forskjeller i yrke, språk, inntekt og atferd. Med bakgrunn i dette vil jeg

diskutere muligheten for at Bossekop har, eller eventuelt hadde, høyere prestisje enn resten av Alta, og at de dermed også hadde et talemål med høyere prestisje.

Også informantene fra Elvebakken og Kronstad hadde en oppfatning om sosiale forskjeller mellom de ulike bydelene:

- Dæm snakka jo penere i Bossekop, dæm gikk inn for å snakke penere, dæm va mere jålat (intervjuer: Vet du koffer?) Dæm ville være litt finere, dæm ville distansere sæij fra de dær kvænan vettu [...] dæm e mere oppdradd, dæm e kommen fra mer møblerte hjem (Elias)
- [bossekoppingan] prate kanskje litt penere, det va jo vestkantn, dæm va kanskje litt mer snobbat fra gammelt av, og vi va jo østkantfolke, arbeidsfolke og det e jo ofte sånn [...] i et hvert miljø, øst- og vestkant, så e du gjerne litt penere på vestkant enn på østkantn, så æ trur nok at vi, vi e arbeidsfolk (Kristin)
- æ trur nok at da æ vaks opp så va det no vel kanskje at dæm hadde penere klær, æ vet ikke om det bare e nåkka vi syns eller æ syns, eller om det va sånn, det vet æ ikke, men dæm va liksom litt finere enn oss kronstinga, vi va jo slubbertan vi som va kronstinga (Ketil)
- vi følte jo det sånn kanskje på Bossekop sia som dæm i dag kalle for væstkantn, så syns vi jo at det va litt finere folk da på en måte, det syns vi da, kor mye æ ska lægge vækt på det det vet æ jo ikke men, vi følte i alle fall det, og de som va like gammel som mæij, jenter og sånn, man følte liksom at dæm va litt sånn finere folk, så vi va ikke så mye i lag med dæm vi på den hær sia, på østsia som vi sir (Klara)

Som sitatene viser, opplevde også informantene fra Elvebakken og Kronstad at det var forskjeller, og det styrker teorien om at Bossekop hadde høyest prestisje i Alta. Mens Bente og Bjarne fokuserer på at de fra Bossekop var litt 'finere', mener Elias og Kristin at de er 'jålete' og 'snobbete', som er mer negativt ladede begrep. Oppfatningen om at Bossekop er 'finere' enn resten av Alta har skapt kallenavnet «Sossekop» (et kallenavn jeg forøvrig ble gjort oppmerksom på under intervjuet med Karsten).

Bossekop etablerte seg tidlig som et viktig handelssenter i Alta, der mennesker fra hele Finnmark møttes for å handle og for å være sosiale (jf. underkapittel 1.1 om Alta og Bossekopmarkedet), og kan ha oppnådd høyere prestisje gjennom det. Hvordan viser dette seg i språket? Som vist under delkapittel 4.5, var det informantene fra Bossekop som hadde høyest prosentandel av *ei* og *mi*. En mulig årsak til at disse formene var så utbredt i Bossekop kan være påvirkningen fra kystmålet. Fram til andre verdenskrig var Hammerfest det største handelssenteret for altaværing (jf. underkapitlet om Alta), og det er dermed tenkelig at dialekten i Hammerfest ble ansett for å ha høyere prestisje. I kystmålet, som Hammerfest tilhører, er formen *ei jenta* det vanligste (jf. underkapitlet om plassering av altadialekten 1.1.2). Bossekop kan ha tatt til seg formen fra kystmålet for å øke sin egen prestisje, og for å signalisere tilhørighet til et annet viktig handelssted. Sætermo (2011) fant en lignende tendens når hun studerte postalveolarer og palataler i altadialekten. Hun fant at Bossekop-væring hadde flere palataler enn resten av informantene, og hun nevner påvirkningen fra Hammerfest som en mulig årsak (Sætermo 2011: 80). Palataler og *ei jente/jenta* har det til felles at de

begge er forbundet med kystmålet. Selv om kystmålet tidligere hadde høyere status, med Hammerfest som handelssted, er det i dag knyttet i større grad til det rurale og bondske. Det kan derfor virke underlig at nettopp disse formene skulle tilhøre et prestisjetalemål, når det ofte er rurale og markerte trekk som først blir borte i en utjevningsprosess (jf. teorikapitlet). Likevel kan det tenkes at prestisjetalemålet i Alta var 'norsk', og at det dermed var prestisje å legge talemålet langt unna det som ble oppfattet som kvensk, en oppfatning vi også kan se hos informantene:

- dæm va litt breiere de som snakka på Elvebakken og Kronstad og mer sånn finsk, dæm kom fra Finland mange de på den sia, og det gjor ikke vi (Bjarne)
- kronstingan for eksempel, eller østkantfolke har en spesiell måte å prate på, og det kommer kanskje litt fra det finske, litt sånn, og æ har sikkert mye av det æ også, som litt sånn feil eller rar måte å prate på (Esben)

Etter fornorskingspolitikken på 1900-tallet (jf. kapitlet om *De tre stammers møte*), ble det å snakke kvensk, eller norsk med kvensk påvirkning, oppfattet som stigmatisert og ugrammatisk, og ble også assosiert med lav status i samfunnet. Formen *ei jente/jenta* er valget som ligger nærmest andre norske talemål, og lengst unna kvensk som er et genusløst språk. Dermed er det ikke så rart at disse formene er mest utbredt i Bossekop, som både var et handelssted og som ikke hadde kvensk tilknytning i like stor grad som Elvebakken og Kronstad.

5.1.2 Katrine og Karsten: to ulike måter å forholde seg til «kronsting-stemplet»

Funnene som ble presentert i kapittel 4 viste at den yngste informantgruppen i materialet mitt har et relativt uniformt språk, uten store variasjoner. Ett av unntakene er Katrine, som står for 6 av 7 belegg på formen *en jenta* blant informantene under 18 år. Katrine er 18 år, og eldst i aldersgruppen sin. Faren er fra Finland, men selv snakker hun ikke finsk, og de har heller ikke snakket finsk hjemme. Hun går på videregående, og kan gjerne tenke seg å bo i Alta når hun blir ferdig med utdanningen. Hun mener at den viktigste grunnen til å bli i Alta er familie. Når det gjelder sosiale forskjeller sier hun at hun ikke kjenner så mange fra Bossekop, og på spørsmål om hun vet hvorfor svarer hun blant annet:

- Bossekop e liksom helt på andre sia, så man blir jo ikke så lett kjent med folk fra den sia [...] det blir jo på en måte to forskjellige bydela, Kronstad og Bossekop e [...] litt sånn adskilt [...] man e ikke så mye dær og da blir man ikke så godt kjent med dæm heller. Vi e jo mæst på våres sia liksom, det blir bare sånn [...] man har nok mange fordomma mot Bossekop

Det vi kan legge merke til her er at hun omtaler Kronstad som *våres sia*, som viser at hun har en oppfatning om at det finnes to separate sider av Alta (jf. underkapittel 3.4 om «rett» og

«gal» side av brua). I tillegg sier Katrine at hun nok har en del fordommer mot Bossekop. På spørsmål om hvorfor, svarer hun følgende:

- Bossekoppan det e jo de dærre sossan som kler sæij annerledes og alt sånn dær, det blir jo helt anna forhold liksom, ja, så har dæm sikkert også igjen fordomma mot Kronstad, så da blir det liksom ikke, det blir bare sånn at man kjenne ikke så mange derifra

Sitatet viser at Katrine deler samme oppfatning som blant annet Elias og Kristin, som jeg presenterte i underkapittel 5.1. Hvordan kan disse oppfatningene knyttes til språket hennes? Det er mulig at hennes tilhørighet til Kronstad påvirker språket, og at hun ønsker å bruke den markerte formen *en jenta* for å vise at hun er fra Kronstad. Familie er viktig for Katrine, og i og med at hun har hele familien på Kronstad er det mulig at bruken av *en jenta* også er med på å vise tilhørighet og samhold med familien. Hun framstår som trygg på sin identitet som 'kronsting', og det er dermed mulig at hun ikke føler noe behov for å konvergere mot majoritetsformen (*en jente*). Det kan også hende at hun ikke oppfatter trekket som salient, særlig hvis det er vanlig i omgangskretsen hennes. I og med at hun selv sier at hun ikke kjenner så mange utenfor Kronstad er det godt mulig at flertallet rundt henne sier *en jenta*, og at hun derfor ikke opplever trekket som stigmatiserende eller utstikkende. Det er også mulig at hun velger å bruke språktrekket for å divergere fra språket og menneskene fra Bossekop, som hun oppfatter som sosser.

En annen informant fra Kronstad, 15 år gamle Karsten, mente at man burde se Alta som en helhet, og ikke som oppstykket og delt:

- Det e mange kronstinga som sir at Kronstad e rikti sie, som ikke klare å se Alta som et helt bilde, men heller som to dela, på grunn av ælva (Karsten)
- Ka du syns da? (intervjuer)
- Æ syns at det e én stor del (Karsten)

Han oppgir også at han har venner fra hele Alta, både Kronstad og Bossekop. Karsten har kun eksempler på formen *en jente*, og det kan ha sammenheng med at han ikke identifiserer seg som en 'typisk kronsting':

- Kronstad, dær kor æ kommer fra, vældi mange like å kalle mæij en sossekronsting, ikke sant, fordi æ oppføre mæij ikke som alle andre kronstinga

Han ønsker altså ikke å bli oppfattet som en 'typisk kronsting', og det kan dermed være at han tar avstand til former som han oppfatter som saliente, og som viser tilhørighet til Kronstad.

Selv sier Karsten at han ikke hører noen forskjell, men at andre har kommentert at han er mer «formell»¹² i dialekten enn andre på Kronstad. Det virker altså ikke som om han har en bevisst holdning til formene han velger, men at han ubevisst velger former som er mer

---

¹² «æ skjønne egentli ikke ka folk mene med at æ snakke så formelt» (Karsten)

akseptert blant ungdommen. Dermed skiller han seg ut fra Katrine, som virker å ha en sterkere tilknytning til det de oppfatter som det typiske miljøet på Kronstad. Karsten og Katrine har valgt to ulike tilnæringsmåter til Kronstad, og det å bli oppfattet som «typisk kronsting». Mens Katrine vektlegger tilhørighet og familie, og ser på Kronstad som «våres sia», mener Karsten at han ikke oppfører seg som andre kronstinger, og at en ikke bør snakke om «rett» og «gal» side av brua. Dette viser seg i språket deres, der Katrine velger former som er mer dialektnære, og Karsten velger former som er mer standardnære.

5.1.3 Dagens situasjon

Under intervjuene ga flere av informantene uttrykk for at man kunne se tydelige forskjeller på folk før, men at disse nå var blitt mindre:

- Tidligere kanskje kunne du se litt forskjell på klæsstiln fra, men æ syns at alt bynne å gå i, [...] dæm e like, holdt på si, fiff i klærn og i håre som, holdt på si, gjennom hele Alta (Birgitte)
- Vet du, bossekoppingan, [...] vi har trudd vi har vært litt finere enn dæm rundt omkring fordi det har vært mer handelsstand på den hær sia og, fra tidligere tider og, men æ trur ikke det e nån sånn typiske tegn på bossekoppinga nu (Bente)
- Nei, det trur æ ikke, i dag e det ganske likt og i dag e jo, kronstingan jobbe jo i Bossekop og bossekoppingan jobbe liksom hær¹³ (Ketil)

Disse oppfatningene stemmer overens med de språklige funnene, der jeg fant størst variasjon hos de voksne informantene, og minst variasjon hos den yngste generasjonen. I forrige avsnitt viste jeg hvordan ulike synspunkt om *vår side* versus *deres side*, og *rett side* versus *gal side* ga utslag i språket til to av de yngre informantene. I tillegg til Katrine og Karsten, var det også flere av ungdommene som mente at du kunne både se og høre forskjell på folk fra de ulike bydelene:

- Det e mye forskjellig interessa, for eksempel på Kronstad så e det mye sånn hærre maskina og alt sånn dær [...] hær i områdan rundt Alta-halln¹⁴ og BUL-halln¹⁵ så e det mye mer sånn idrettsfolk (Birger)
- Rætt over brua¹⁶ så e det, dær kan man se klæsstiln på vældi mange gutta [...] det e caps og adidas. [...] Det e jo vældi mange sånne dærran motorgale gutta og pøbla også forsåvidt, men det e det nu overalt i Alta, men dæm e nu kjent for å ha masse pøbla (Emil)

Ungdommene trakk ofte fram forskjellen mellom Bossekop og Kronstad når jeg spurte om det var forskjeller blant folk i Alta. Det typiske var at ungdommene på Kronstad var interessert i motoriserte fartøy (som snøscooter og moped), og at de gikk kledd i caps, adidasklær og

---

¹³ Kronstad

¹⁴ Alta-hallen, eller Finnmarkshallen, er en fotball- og flerbrukshall, som blant annet er hjemmearenaen for Alta IF.

¹⁵ Forkortelsen BUL står for *Bossekop ungdomslag*, som er et idrettslag lokalisert i Bossekop. BUL-hallen ligger i Bossekop, og er idrettshallen til BUL.

¹⁶ Her viser informanten til Kronstad

scooterjakke. Krontasten til dette var Bossekop, der ungdommene var interessert i idrett, og gjerne ble sett på som 'sosser'. Når ungdommene ble bedt om å forklare hva de mente med 'sosser', så var det klesstilen som ble trukket fram, at de hadde mer selvtillit og at de følte at de var bedre enn andre. Likevel påpekte flere av ungdommene at dette var fordommer og stereotyper, og at det ikke var mulig å generalisere.

Det viktigste her er ikke at alle ungdommene passer inn i den stereotypiske rollen, men at det eksisterer en oppfatning om en slik stereotyp. Fokuset blir dermed ikke på selve virkeligheten, men på virkelighetsoppfatningen hos ungdommene. Det interessante er også at på tross av disse meningene, er det som nevnt få forskjeller hos ungdommene på de språktrekkene jeg har undersøkt. Dette samsvarer med oppfatningen til de voksne informantene om at de sosiale forskjellene har blitt mindre. Selv om forskjellene nå kanskje ikke er så store som de var, er det tenkelig at oppfatningene om et «vi» og «dem» har blitt videreført ned gjennom generasjonene, og dermed overlevd blant ungdommene. Om dette faktisk er tilfelle er vanskelig å fastslå ut fra denne studien, men det er likevel interessant at alle informantene har en bevissthet rundt det gamle skillet.

5.2 Informantenes meninger om svake feminine substantiv

I tillegg til spørsmålet om man kunne *se* forskjell på folk i Alta, fikk informantene også spørsmål om de mente man kunne *høre* forskjell på folk i Alta. Det går altså på varianter som er saliente, jamfør underkapitlet om saliens (2.4.1.1). Som vist i metodekapitlet valgte jeg å ikke fortelle informantene hvilke språktrekk jeg studerte i forkant av intervjuet, for å forhindre at de ble bevisste på språktrekket og for å oppnå en mer naturlig tale. Jeg ønsket likevel å høre om det var noe ved dialekten som de opplevde som annerledes, som skilte seg ut eller som var spesielt på en eller annen måte. De fleste informantene trakk inn leksikalske forskjeller, altså ord som var spesielle for dialekten (for eksempel *å elte*¹⁷ i stedet for *å la ligge igjen*: *æ elta nøkklan hjemme* versus *jeg lot nøklene ligge igjen hjemme*), eller bruken av engelske ord i språket. Andre trakk også inn forskjeller i trykk, der det hos enkelte på Kronstad er vanlig med trykk på første stavelse i lånord som *bensin* og *forgasser*, i motsetning til *bensin* og *forgasser*. Dette språktrekket samsvarer med finsk og samisk, der trykket nesten alltid er på første stavelsen i ordet (Hovdhaugen 2009; Gaski og Duolljá 2016). I tillegg var enkelte av de voksne informantene opptatt av at ungdommen sier *sjino* (fjino) i stedet for *kino*

---

¹⁷ *Å elte* er ikke et særskilt uttrykk for Alta, men noen av informantene nevnte det som noe de oppfattet som spesielt ved altadialekten

(çino), en utvikling som virker å finne sted i hele Norge, uten at jeg skal gå noe nærmere inn på det i denne avhandlingen. De trekkene som oftest ble oppfattet som saliente av informantene var dermed ord som var leksikalsk ulik eller som var ulik fonetisk. Disse kriteriene samsvarer med de som Trudgill (1986) fant i sin undersøkelse av språket i Norwich, som vist i avsnitt 2.4.1.1.

Av språktrekkene i min undersøkelse, var det svake feminine substantiv som oftest ble nevnt av informantene. Jeg valgte derfor å fokusere på det språktrekket når jeg skulle drøfte informantenes holdninger og oppfatninger rundt dialekten. I de følgende avsnittene skal jeg derfor gå nærmere inn på hvordan enkelte av informantene forholder seg til svake feminine substantiv, og hvordan dette reflekteres i språket.

5.2.1 «Æ kan finne på å si en æpla og en jenta»

En jenta er spesiell i den forstand at det både er et markert og salient trekk. Det er markert fordi det har lav frekvens og liten geografisk distribusjon, jamfør underkapitlet om utjevning (2.4), og det er salient fordi språkbrukerne oppfatter dette som et markert trekk. Det er også knyttet en del stigmatisering til trekket, som dette sitatet fra et intervju viser:

- æ kan finne på å si en æpla og en jenta, men hvis æ ska skjærpe mæij og liksom prate orntli så sir æ jo ei jente og et eple, men liksom dialektn, liksom oppprinneli så e det nok en æpla (Esben)

Det er to interessante ting ved dette sitatet, og det er formene *en æpla* og *en jenta*. Før jeg går videre og ser på *en jenta*, vil jeg tillate meg en liten digresjon når det gjelder *en æpla*. Det er et stigmatisert trekk, som har vært knyttet til østkanten av Alta, og kanskje spesielt Kronstad. I tillegg til Esben, mente også Kai at han hadde sagt *en æpla*, men at han nå har sluttet med det:

- man tenke at man har en oppgave også for å fremme det som e rikti, selv om [det er] dialekt, så e det jo sånne ord, man treng'ke å bevisst si dæm feil, ikke sant, en æpla, det høre jo ikke hjemme nån plass

I tillegg til disse to var det flere informanter som var klar over at språktrekket eksisterte, og alle opplevde at det var grammatisk ukorrekt. Selv om flere nevnte det som et eksempel på noe som var spesielt i dialekten, fant jeg kun eksempler på språktrekket blant åtte av informantene, nemlig hos Emil, Eskil, Edith, Edgar, Katrine, Kamilla, Kim, Kasper og Kjartan. Det vil si at det kun oppsto blant informanter fra Elvebakken og Kronstad.

I underkapitlet 2.1.2 presenterte jeg studier av Jahr (1986) og Bull m. fl. (1986), som viste at språkkontakt med genusløse ikke-beslektede språk (som samisk og kvensk) kan føre

til en reduksjon fra et tregenussystem til et ettgenussystem. Empirien min viser at det ikke har skjedd i altadialekten, for selv om enkelte informanter har *en* i stedet for *et* i ord som *en sånn tog*¹⁸ og *en busstopp*, så har de også eksempler der de bruker *et*. En mulig årsak til at vi ikke ser en fullstendig reduksjon fra *et* til *en* kan være stigmatiseringen som er knyttet til ord som *en æpla* og *en tog*. I og med at formene blir oppfattet som salient er det sannsynlig at de blir fjernet i løpet av en eventuell utjevningssprosess. *En* foran nøytrum er særlig utsatt, i og med at former som *en hus* oppfattes som mer grammatisk ukorrekt enn former som *en jenta/jente*, slik som Kai påpeker: «intetkjønn blir feil å bruke som hokjønn¹⁹, men æ bruke gjerne hokjønn som hankjønn».

En jenta er i likhet med *en æpla* et stigmatisert trekk, og har blant annet blitt offer for parodiering. Et eksempel er revynummeret Altarevyen VHS Blogg (2012). Nummeret består av to kronstinger som sitter i en campingvogn og lager blogg. Der sier de blant annet *en skofla* (ei [snø]skuffe), i tillegg til flere andre kjennetegn ved dialekten på Kronstad, som for eksempel trykk på første stavelse i lånord, og ord som er karakteristiske for dialekten (blant annet *vanvittig* og *nifst*²⁰). Det er dermed tydelig at disse trekkene, inkludert *en jenta*, er salient i kronstaddialekten. Som vist i forrige avsnitt, mente Esben at *ei jente* var det 'riktige' valget, og noe han brukte når han skulle 'skjerpe' seg. Det er altså knyttet til hans oppfatning om hva som er grammatisk korrekt. Underveis i intervjuet kan vi se at han velger en mellomting, nemlig *en uke* og *en hytte*. I pekeboken veksler han, med at han blant annet både sier *en bløtkaka* og *en bømte*. Han har ingen eksempler på *ei* underveis i intervjuet, hverken i pekeboken eller i den naturlige samtalen. Hans kommentar om *ei jente* er derfor sannsynligvis basert på det han mener er grammatisk korrekt, og ikke på det han faktisk bruker i talemålet. Når det gjelder hvorfor han veksler mellom *en jente* og *en jenta*, er det flere ulike muligheter. Han er definitivt oppmerksom på språktrekket, og det kan hende at han akkommoderer i samtale med meg som har en ulik dialekt, og at det er derfor han har flest belegg på *en jente*. En annen mulighet er at han har fått mange reaksjoner på at han sier *en jenta*, og at han derfor har sluttet med det. Esben bor nemlig i Bossekop, og som tabell 14 viser, var det ingen belegg

---

¹⁸ 5 av de 8 informantene som har *en* for *et* sier det i setninger av typen *en sånn tog* eller *en sånn skjellsord*. Her kan bruken av *sånn* være avgjørende for at substantivet får den ubundne artikkelen *en*. I og med at fokuset i denne studien har vært på femininum har ikke en videre utdypning av dette vært mulig, men det kan være et interessant utgangspunkt for videre forskning.

¹⁹ Informanten sier *hokjønn*, men fra konteksten forstår jeg det slik at han mener «intetkjønn blir feil å bruke som hankjønn»

²⁰ Uttalen er med lang *i* og nasal og dental *n*, der en større del av tunga skal legges mot den fremre delen av ganen enn ved en vanlig dental *n*. Med lydskriftegn fra IPA vil det se noenlunde slik ut: /ni:fst/. En detaljert uttale kan høres i videoklippet Altarevyen VHS Blogg (2012).

på *en jenta* blant informantene fra Bossekop. Det kan altså hende at han har lagt det av seg etter at han flyttet dit.

Også Kai oppfatter *en jenta* som salient:

- [...] orke ikke å stikke mæij ut som en som på en måte ikke har tatt til sæij ka det egentli hete, ikke skjønne at det e nåt som hete hokjønnsord, at man kan prøve å prate normalt (Kai)

Ut fra det Kai sier kan en tenke seg at det blir reagert negativt på å bruke *en jenta* blant andre som ikke er fra Kronstad, og at han dermed prøver å bruke femininum når han er blant andre for å divergere fra det som blir oppfattet som en «typisk kronsting». Likevel, som sitatet i forrige avsnitt viser, hevder han at han gjerne bruker *en* i stedet for *ei*. Kai er den av informantene som er mest bevisst på språktrekket. Han er i 40-årene, opprinnelig fra Kronstad, men bor nå på Elvebakken. Han mener selv at han ikke er en typisk kronsting:

- æ va så atypisk i og med at æ bynte på gymnaset [...] brydde mæ om skoln, så det miljøe æ vanka på Kronstad, så va vi ikke typiske kronstinga vi som vanka i det miljøe, og vi va nok litt sånn, så nok litt ned på de hær typiske kronstingan, for dæm som på en måte ikke bærga så godt kan du si, dæm ble mer typiske kronstinga, dæm falt inn i det miljøet, [...] det e et enkelt miljø ikke sant kor du har, du har ikke vældi avanserte verdia, det, og sånt intellektuelt sett så føle du vel ikke at det e dær du vil vandre

Som sitatet over viser, passer hans utsagn inn med det jeg presenterte i underkapittel 3.3.2 om sosiale forskjeller i Alta, der den ‘typiske kronstingen’ oppfattes som en som velger å ikke gå på skole, men heller gå rett ut i arbeid. Sitatet kan forstås slik at det var viktig for Kai å ikke assosieres med den ‘typiske kronstingen’, og at han derfor ville velge bort former som viser tilhørighet til Kronstad. Likevel har han fire eksempler på *en jenta*, fire eksempler på *en jente* og kun ett eksempel på *ei jente* i intervjuet. Alle bortsett fra ett av disse forekommer i pekeboken. Intervjuet med Kai var spesielt i den forstand at det var det eneste gruppeintervjuet i empirien (jf. underkapitlet om gjennomføring av intervju). Underveis i intervjuet brakte han selv om språktrekket *en jenta*, så før vi fikk gått gjennom pekeboken hadde vi allerede snakket en del om språktrekket. Det er derfor sannsynlig å tro at han var bevisst på svake feminine substantiv under pekebokdelen av intervjuet. Likevel brukte han altså *en* oftest:

- en vannbøtta, [...], en løkt og ei jente. Kunne jo sagt en jenta, men æ sir ikke egentli en jenta (Kai)
- Men du sir en bøtta? (intervjuer)
- Ja, æ prøve altså å si ei, men æ, det e mye man trur (Kai)

Jeg forstår det som at Kai synes at *ei* er det riktigste, i alle fall ut fra hva andre mener, men at han selv bruker *en*. Det som er interessant er at han kun har *ei* foran substantivet *jente*, som jo er et biologisk femininum i tillegg til et grammatisk femininum. Det er mulig at Kai har vært

ekstra bevisst på akkurat det ordet, og kanskje vært fokusert på å si *ei*. Noen minutter senere i intervjuet, når vi har vendt tilbake til formen *en æpla*, sier han derimot:

- For eksempel sir du [at] en æpla, det blir på en måte feil? (intervjuer)
- Ja (Kai)
- Ja? [spørrende tone, oppfordrer han til å utdype] (intervjuer)
- Ja, men en bøtta, e det bedre? Det e jo ikke det [...] Men æ tenke det hær med intetkjønn og hokkjønn, for intetkjønn blir feil å bruke som hokkjønn²¹, men æ bruke gjerne hokkjønn som hankjønn, ikke sant, for æ har aldri sagt ei, det har aldri vært naturli, vi har aldri sagt ei på Kronstad

Han varierer altså fra å mene at man bør prøve å bruke hunkjønn, i og med at det er det som er 'normalt', til å hevde at han aldri sier *ei*. Det er altså vanskelig å avgjøre hva han faktisk bruker. Her kan vi se at andres oppfatning, og den sosiale statusen til språktrekket, er med på å påvirke individets oppfatning. Det kan virke som om Kai har vokst opp i et miljø der *en jenta* var den vanlige, aksepterte formen, til å ha gått over i et miljø der *en jenta* blir kommentert og parodiert. Dermed forsøker han å endre på språket for å konvergere mot de han ønsker sosial aksept fra (jamfør underkapittel 2.4.1 om akkommodasjon). Det fører til en variasjon i talemålet hans, der han veksler mellom de ulike formene avhengig av om han snakker med noen fra Kronstad eller ikke:

- Men så e æ jo litt jålat, for at æ trur når æ e på Kronstad å prate med de hær kronstingan så prate æ sånn som dæm [...] jåle ikke mæij da, da e æ sånn som æ va når æ va ungdom. Blir litt mer når æ med andre folk, at man ikke høres helt kronsting ut [...] det e jo pinli at man ikke kan stå for den man e, men samtidi så [...] det e ikke nå pent språk, man høre jo sjøl at det e helt feil, man tenke at man kan jo fremstå som litt mer – høres ikke veldi intelligent ut (Kai)

Det er imidlertid ikke alle informantene som har fått reaksjoner når de bruker dette språktrekket. Jeg spurte Kasper om han hadde fått noen kommentarer på at han sier *en jenta*, og da fikk jeg følgende svar:

- Nei, det har æ aldri fådd, en jenta, jenta, man kan jo ikke skrive det for da blir det jo feil, så det e jo, nei æ vet ikke koffer vi bruke så mye a-endelsa, det e vel endel av dialektn akkurat det [...] det føles veldi fræmmed ut å si kake eller kaker og sånt, det blir – jente, jenter. Det blir veldi fremmend, mærke at det e nåt som stritte imot (Kasper)

Han er også enig i at det blir grammatisk feil å skrive *en jenta*, men det virker ikke som om han oppfatter det som veldig stigmatiserende, selv om han er bevisst på språktrekket. Mens Kai hadde en oppfatning om at det 'riktige' var å bruke *ei*, virker det som om Kasper er mer opptatt av a-endelsen. Kasper mener altså ikke at det er artikkelen som skiller seg ut, men endelsen på substantivet. Dermed blir fokuset flyttet fra *en/ei* til *jenta/jente*. Sitatet fra Kasper

---

²¹ Ut fra konteksten forstår jeg det slik at informanten mener «intetkjønn blir feil å bruke som hankjønn», jamfør fotnote 19

er også med på å vise at opplevelsen av *en jenta* som et stigmatisert trekk kan være tilknyttet bosted og miljø. Kasper er vokst opp og bor fremdeles på Kronstad, og oppfatter ikke *en jenta* som særlig salient, mens Esben og Kai som har flyttet fra Kronstad har blitt oppmerksom på trekket. Dette viser at det er knyttet et stigma til formen *en jenta* på enkelte steder i Alta, og at opplevelsen av hvorvidt et trekk er salient eller ikke kan forklares ut fra den sosiale konteksten språkbrukeren befinner seg i.

5.2.2 «Dæm sir jo kirka, og da må det jo være ei kirke»

Etter å ha sett på formen *en jenta* skal jeg nå gå over til å se diskutere språkbruket og holdningene til de informantene som veksler mellom *ei* og *en*. Hvis vi husker tilbake til svake femininum i ubestemt form entall i samtaledelen av intervjuet og fordelingen etter bosted (tabell 16), så var det kun to belegg av *ei jente* fra Elvebakken og ett belegg av *ei jenta* fra Kronstad. Ellers var alle beleggene på formen *en jente/jenta*. De tre beleggene kom fra totalt to informanter, Edgar og Kjartan. Jeg skal begynne med å gå i detalj på disse eksemplene, og se om jeg finner noe fra intervjuene som kan være med på å forklare bruken av *ei* og *en*. Deretter går jeg videre og ser på intervjuet med Klara, informanten som sto for hele 7 av 11 belegg på formen *ei jente* i pekeboken fra Kronstad.

5.2.2.1 Edgar

Jeg skal starte med å se på de to beleggene fra Elvebakken, som begge kom fra Edgar:

- da reiste vi med ei hurtigrute som hete Dronningen
- når vi kom til [stedsnavn] så kom sånn dær nazista eller sånne, ja, politi va det vel kanskje, og stilte oss opp at vi sku gå i en sånn tog til ei kirke

Han har ingen andre eksempler der han sier hurtigrute, så det er vanskelig å si noe om hvorfor han bruker akkurat den formen der. I den andre setningen sier han *ei kirke*, selv om han under pekeboken er tydelig på at han sier *en kirke*. Han bruker også *en* konsekvent ellers i pekeboken. Under intervjuet kommenterte han også at lærebøkene godtar både *en* og *ei*, men at «vi sir jo egentli en bok, vi sir sjeldent ei bok». Han virker å være veldig oppmerksom på artikkelbruken under hele pekeboken, og sier også at «så e det en hytte, det ska jo også være ei hytte egentli, men vi sir en hytte». Som sitatet viser, er han bevisst på at formen han bruker skiller seg ut fra normalen. Edgar sier ikke noe som antyder at han oppfatter trekket som sosialt markert, og han prøver heller ikke å unngå og bruke det under pekeboken. Tvert imot virker det som om han går inn for å bruke formen *en jente*, fordi det blir mest riktig i forhold til dialekten.

For å kunne si noe om årsaken til variasjonen hos Edgar vil jeg trekke fram de andre formene han bruker når han er mindre bevisst på språket, altså under samtaledelen av intervjuet. Når det gjelder svake femininum har han følgende belegg: en liten sånn jolla, en tante, en svær sånn tolv-liters krukke, en skøyte og en stue. Han har altså langt flere eksempler på formen *en jenta/jente* enn han har på formen *ei jente*. Jeg vil derfor hevde at *ei kirke* og *ei hurtigrute* var unntakene som bekrefter regelen, og at han i de aller fleste tilfellene er tro mot det han mener er et trekk i dialekten, nemlig *en jente/jenta*.

5.2.2.2 Kjartan

Belegget fra Kronstad kommer fra Kjartan. Kjartan har finske aner, og fortalte under intervjuet at han snakket kvensk med faren sin, men at de snakket norsk i hjemmet. Han er den eneste informanten som har eksempler på *b* for *p* i ord som *prate*, og *k* for *g* i ord som *grøt*, et språktrekk som er vanlig i dialekter med samisk eller finsk påvirkning. Etter at vi hadde gått gjennom pekeboken spurte jeg informanten om han brukte *ei*, og på det svarte han: «Ja, *ei jente* sir æ, da sir æ *ei*, det har æ sagt *bestandi*». Litt etter dette kommer det ene eksemplet med formen *ei jenta*, i setningen: «ho hadde *ei jenta* ho lekte med». Kjartan har ellers kun belegg på formen *en jenta* og *en jente*, både i pekeboken og under samtaledelen av intervjuet. Det som er særlig interessant er at tidligere i intervjuet sier han «det va *en jenta* som va 13 år», og viser dermed at han ikke alltid sier *ei jente* som han hevder, faktisk har han ingen eksempler på akkurat den formen under intervjuet. Dette er med på å vise hvor vanskelig det kan være å rapportere eget språkbruk.

En av årsakene til at han sa *ei jenta* kan være at jeg, rett før, spurte om han brukte *ei*. Dermed hadde informanten språktrekket friskt i minne, og var kanskje særlig oppmerksom på det. Jeg vil derfor hevde at formen som kommer tidlig i intervjuet, *en jenta*, er mer representativt for språket hans, fordi han på det tidspunktet i intervjuet ikke var like bevisst på sin egen bruk av svake femininum i ubestemt form entall. I tillegg har han flere eksempler på formen *en jenta*, blant annet *en hula* fra intervjuet og *en kaka* fra pekeboken. Under pekebokdelen av intervjuet ble Kjartan, uten kommentar fra meg, oppmerksom på bruken av *en* og *ei*, og sier blant annet at «det e jo *ei bømte*, men *en bømte* [...] sir æ». Han virker altså å være klar over at dette språktrekket skiller seg ut fra det han oppfatter som normalen, og det kan være at han sier *ei jenta* fordi han ble oppmerksom på det. Her er det mulig at «skolenorsken» spiller inn, og gjør at han oppfatter *ei jenta/jente* som det «riktige» svaret. Med grunnlag i det jeg har presentert ovenfor vil jeg dermed hevde at *ei jenta* oppstår hos Kjartan fordi han ble bevisst på det, og at det er *en jenta* han bruker til vanlig.

5.2.2.3 Klara

Også Klara ble bevisst på problemstillingen *en/ei* under pekeboken. Hun begynte med å si «en kirke», før hun ble i tvil:

- En kirke – det hete jo ei kirke for søren mæij (Klara)
- Det du syns e mæst naturli (intervjuer)
- En kirke, ja æ trur nok at det e mæst naturli, en kirke, akkurat for mæij, men æ skjønne jo at det skal, dæm sir jo kirka og da må det jo være ei kirke (Klara)

Etter dette bruker hun kun *ei* i resten av pekeboken. Jeg forsøkte å presisere at jeg var ute etter det som var naturlig for henne i tale, men hun var fokusert på det som var skriftlig korrekt, som sitatet under viser:

- E det fordi at det e det du tenke må være rætt, eller e det fordi det e det du bruke? (intervjuer)
- Ja, æ skriv jo det hvis æ må skrive, altså (Klara)
- Men når du snakke? (intervjuer)
- Du sir ei kirke (mannen til Klara)
- Ja, det gjør æ jo (Klara)

Under intervjuet satt mannen til Klara og hørte på, og kom også med noen kommentarer på slutten. Det førte til at jeg dessverre ikke fikk et direkte svar hos informanten.

Klara er oppvokst på Kronstad, men har bodd store deler av sitt voksne liv i Tverrelvdalen. Mannen hennes er oppvokst i Tverrelvdalen, og språket hennes kan dermed ha blitt påvirket av det. Det jeg har presentert så langt er resultatene hennes fra pekeboken. I resten av intervjuet har hun kun to andre eksempler på svake femininum, nemlig *en tante* og *en venninne*. De er begge på formen *en jente*, som jo var det hun ville si i starten av pekeboken, før hun ble oppmerksom på det. Det er dermed mulig å tenke seg at *en jente* er formen hun bruker til vanlig, men at det hun har lært på skolen ble utslagsgivende når hun skulle oppgi eget språkbruk. For henne ble det dermed feil å si *en kirke*, når hun ellers bøyde det som et femininum. Det er en problemstilling ingen andre informanter har bragt opp. Selv ungdommene som gjerne har om grammatikk på skolen ga ingen tegn på at de oppfattet det som rart å si *en jente* og *den jenta*. Det som er ekstra interessant hos Klara er at hun sier *en tante* og *mine tanter*, mot den vanlige bøyingen som ville vært *tante* eller *tanta* (jf. innledningskapitlet). Hun har dessverre ikke belegg som viser *tante* i bestemt form entall, men hun sier *den sia*, altså er det mulig å anta at hun har a-endelse i bestemt form entall. Videre sier hun også *jenter* og *jentan*. Et tenkt bøyingsystem for henne kan dermed se slik ut: en jente – jenta – jenter – jentan, som ligner på bøyingsystemet for hankjønn: en båt – båtn – båta – båtan (jf. innledningskapitlet). I naturlig tale reagerer hun ikke på at hun sier både *sia* og *jenter*, men når hun skal si hva som er på bildet reagerte hun på at hun sier *en kirke*, når det grammatisk sett skal være *kirka*. Det virker altså ikke som om hun har en bevisst holdning

underveis om at *en kirke* eller *en tante* er salient, men når hun blir satt i en skolelignende situasjon blir hun oppmerksom på at den formen hun vil velge skiller seg ut fra normalen.

Jeg vil nå ta en liten digresjon fra problemstillingen *en jente*, og se på noen andre interessante funn hos Klara, som kan være med å belyse variasjonen i intervjuet hennes. Som nevnt tidligere i avsnittet sier hun *den sia*, og det kommer i følgende setning:

- ho va fra [stedsnavn] ho bæstemora mi på den sia, på pappa sin side da

Hun sier altså *den sia*, men pappa *sin side*. Hadde hun skulle bøydd *side* som femininum skulle det ha vært pappa *si sia*. I og med at hun bruker den feminine formen *mi* i *bæstemora mi*, så er det en form hun har i dialekten. Som tidligere vist i avsnittet 2.1.2 om genus, så kan substantiv som ender på –a ‘kreve’ feminin kongruens. Klara har ett annet eksempel på postnominal possessiv i substantiv som ender på –a, i følgende setning:

- det e en vældi stor familie, har æ, både på min m-, altså på morssia mi da

Hun begynner å si et ord på m etter min, men hun ombestemmer seg og sier *morssia mi*. Det er mulig at hun egentlig skulle si min morsside, men det blir kun spekulasjoner. Disse to eksemplene viser at ved a-ending vil Klara velge en feminin possessiv. Ellers har hun kun eksempler på maskulin possessiv, i ord som *min mor* og *pappa sin side* (som vist tidligere i avsnittet). Jeg mener at eksemplet ovenfor (*den sia – sin side*), og det faktum at hun kun har *mi* etter substantiv som ender på –a, er med på å styrke opp under antakelsen om at Klara har et maskulint bøyingsystem, med –a i bestemt form entall. Et siste eksempel som jeg mener er med på å underbygge denne teorien er at hun sier «når *ho* ældste va *liten*». Kongruensen kan være svakere i og med at det er to ord mellom femininformen og adjektivet. Likevel er det tydelig at *liten* her viser til et klart biologisk femininum, i og med at det er snakk om datteren til Klara.

Eksemplene som er presentert i dette avsnittet viser at det er stor variasjon mellom Klaras belegg i pekeboken og beleggene fra resten av intervjuet. Når hun i tillegg står for 7 av totalt 11 belegg på formen *ei jente* fra Kronstad, er det interessant at hun ikke bruker den formen i det hele tatt under resten av intervjuet. På bakgrunn av de eksemplene jeg har lagt fram vil jeg derfor konkludere med at den naturlige formen for Klara i dette intervjuet er *en jente*, og at hennes kunnskap om grammatikk spiller inn under pekeboken, og påvirker språket hennes.

I dette avsnittet har jeg vist at oppfatninger og holdninger kan være med på å forklare noe av den språklige variasjonen i intervjuene. Både stigmatisering og grammatisk korrekthet spiller inn, og påvirker de språkvalgene informantene gjør. Det kan også gå andre veien, ved

at informanten vektlegger det vedkommende anser som typisk for dialekten, som hos Edgar som gikk inn for å bruke formen *en jente*.

5.4 Forskjeller i språkbruk under de ulike delene av intervjuet

Presentasjonen av de kvantitative dataene viste at det enkelte ganger var forskjell mellom resultatene fra pekeboken og resultatene fra resten av intervjuet, som besto av en samtale mellom meg og informanten. I dette avsnittet vil jeg begynne med å se på variasjonene i svake femininum i ubestemt form entall fordelt etter bosted, før jeg går videre til å se på variasjonene i tradisjonelle feminine substantiv hos noen utvalgte informanter.

5.4.1 Svake femininum i ubestemt form entall

I flere av tilfellene kan vi se at den store variasjonen mellom pekeboken og samtaledelen av intervjuet har oppstått på grunn av få belegg fra samtaledelen. Blant informantene i Bossekop viser dette seg ved at de tre yngste informantene, Balder, Benjamin og Birger, står for 20 av 25 belegg på *en jente* fra pekeboken, mens de har ingen eksempler på svake femininum i ubestemt form entall fra samtaledelen av intervjuet. Samme tendens viser seg også blant enkelte av informantene på Elvebakken og Kronstad. For eksempel har Elias 7 belegg på formen *en jenta* fra pekeboken, men kun ett eksempel totalt fra samtaledelen av intervjuet (som for øvrig også er på formen *en jenta*). Fra Kronstad har Katrine 6 belegg på formen *en jenta*, men ingen eksempler ellers, og samme tendens vises hos Karin som har 7 belegg på *en jenta*, og kun ett eksempel totalt fra resten av intervjuet. I metodekapitlet argumenterte jeg for at pekeboken var et viktig supplement for språktrekk som oppsto sjeldent under intervjuet, og særlig svake femininum i ubestemt form entall. Jeg mener at forholdet mellom antall belegg fra pekeboken og fra resten av samtalen viser at det var et riktig, og ikke minst viktig, valg, og at variasjonene i de fleste tilfellene kan forklares ut fra få belegg. Det er likevel enkelte informanter der variasjonen ikke kan forklares kun med argumentet om få belegg, og disse går jeg nærmere inn på i neste avsnitt.

I tabell 16 presenterte jeg svake femininum i ubestemt form entall i samtaledelen av intervjuet, fordelt etter bosted. Tabellen viser at det kun var ett belegg på formen *en jente* blant informantene fra Bossekop. Det ene belegget kom fra intervjuet med Brage, i følgende setning som omhandlet matematikkundervisning:

- da huske æ at æ sa spesielt til en dame, «bytt nu den hær x-en med et spørsmålstegn da», og da huske æ, at da gikk det opp når lys for ho som æ håpe ho sitt enda igjen med

Når han senere skal si ordet under pekebokdelen av intervjuet sier han *ei dame*. Han er altså ikke konsekvent. Han har kun ett eksempel til på et svakt feminint substantiv under samtaledelen av intervjuet, og det er *ei familiehytte*. Her er han konsekvent, og sier også *ei tømmerhytte* i pekebokdelen. Med kun to eksempel på svake feminine substantiv blir det vanskelig å si noe om hvilken form han egentlig bruker. Fra pekeboken har han 7 eksempler på formen *ei jente*, og to på formen *en jente*. De to kommer i ordene *en kirke* og *en kake*, som ikke er åpenbare feminine substantiv i like stor grad som *jente* og *dame*. Variasjonen hos Brage kan representere et mellomledd i utviklingen fra *ei* til *en*, der grammatiske femininum, som *kirke*, blir endret før biologiske femininum, som *jente*. Bruken hans av *en dame* kan altså være et mellomledd i en utvikling mot bruken av *en*, men det blir kun en antagelse med den empirien som foreligger.

En annen informant som har variasjon er Esben, med 4 belegg på *en jenta* i pekeboken, men ingen i samtalen. I stedet har han to belegg på formen *en jente*, nemlig *en uke* og *en hytte*. I avsnittet 5.2.1 presenterte jeg sitat fra Esben som viste at han oppfattet formen *en jenta* som salient, og at han mente at han unngikk det når han skulle «skjerpe seg», som han selv uttrykte det. En videre diskusjon rundt variasjonen hans på dette språktrekket finnes i avsnittet 5.2.1.

5.4.2 Tradisjonelle femininum

I dette avsnittet skal jeg gå nærmere inn på tradisjonelle feminine substantiv, og hvordan disse varierer blant informantene. Det er totalt 11 informanter som varierer mellom å bruke *en* og *ei* under hele intervjuet. Enkelte av informantene bruker *ei* konsekvent i feminine substantiv som *ei hånd* og *ei seng*, mens de bruker *en* foran feminine substantiv som slutter på –ing i ord som *en tilnærming* og *en stilling*. Dette gjelder for alle informantene fra Bossekop²² som veksler mellom *en* og *ei*. Det vil si at blant informantene fra Bossekop som veksler mellom *en* og *ei* er tendensen at alle feminine substantiv, unntatt de som slutter på –ing, får *ei* som ubunden artikkel. I og med at det i pekeboken kun er bilde av *hånd* og *lommelykt*, kan dette forklare variasjonen mellom pekeboken og samtaledelen av intervjuet når det gjelder informantene fra Bossekop.

Situasjonen blant de syv informantene²³ fra de andre bydelene som veksler mellom *en* og *ei* er ikke like tydelig. For eksempel veksler informanten Kamilla både mellom å si *ei*

---

²² Brage, Birgitte, Bjørn og Bente

²³ Ella, Elena, Edith, Edgar, Kamilla, Ketil og Klara

lommeløkt og *en tid*, og Elena sier både *ei hand* og *en stund*. Det er ikke noen åpenbar forklaring på disse ulike tilfellene, og det kan virke tilfeldig hvilke ord som får *ei* og hvilke som får *en*. Hos andre informanter kan det se ut som det er det biologiske kjønnnet til substantivet som avgjør den ubundne artikkelen. For eksempel sier Edith *en avdeling* og *en tid*, men *ei mor*. Den store variasjonen gjør det vanskelig å se en klar tendens eller sammenheng, og det blir dermed vanskelig å trekke noen holdbare konklusjoner når det gjelder variasjonen mellom *en* og *ei* hos de syv informantene fra Elvebakken og Kronstad.

5.5 Majoritetsformen *en jente*

Funnene som ble presentert i kapittel 4 viste at majoritetsformen er *en jente* i svake femininum og *en bygd* i sterke femininum. Den yngste generasjonen skiller seg ut, med å ha alle beleggene på formen *en jente/jenta* og *en bygd*. Funnene viste også at prosentandelen av *ei* øker i takt med generasjonene, slik at den yngste har færrest belegg (0) og den eldste har flest (40). Om man ser på dialekten i tilsynelatende tid (jamfør metodekapitlet), så representerer informantene dialekten på ulike stadier. Dermed vil de eldste informantene i studien representere dialekten for 50 år siden, generasjonen i midten vil representere dialekten for 20-30 år siden, og de yngste vil representere dialekten på et nåværende tidspunkt. Ut fra denne tankegangen er det nærliggende å hevde at dialekten har gjennomgått en forandring fra *ei* til *en*. Det er særlig tydelig i Bossekop, der alle informantene over 18 år har eksempler med *ei*, mens ingen av informantene under 18 år har det. I Bossekop hadde jeg også muligheten til å intervju tre generasjoner i samme familie, nemlig Benjamin (15 år), Bjørn (48) og Bjarne (71). Selv om både Bjørn og Bjarne har flest belegg på *ei* (henholdsvis 9 av 10, og 9 av 9), så har Benjamin 10 av 10 belegg på *en*. Dette illustrerer utviklingen gjennom generasjonene i én og samme familie. Hvorfor er det slik at ungdommene ser ut til å samle seg rundt samme form, uavhengig av foreldre og bosted? Jeg skal prøve å gi svar på dette spørsmålet i de neste avsnittene, ved å se på standardtalemål, regionalisering og språkkontakt som mulige årsaker til endringene.

5.5.1 Horisontalister og vertikalister

I delkapittel 2.5 løftet jeg fram diskusjonen mellom horisontalister og vertikalister, mellom påvirkning fra standardtalemål eller regionalsentre. Mæhlum (2009) er blant de som mener at det eksisterer et standardtalemål i Norge som påvirker endringsprosessene i norske dialekter, og at dette standardtalemålet tar utgangspunkt i standard østnorsk eller talt bokmål. Det

nærmeste vi kommer talt bokmål er kanskje oslodialekten, og som vist i underkapittel 2.1.2, så argumenterer Lødrup (2011) for at dialekten på Oslo vest er i ferd med å få et gjennomført togenussystem. Den samme tendensen kan vi se hos de yngste informantene i min undersøkelse. Fokus for denne studien var holdninger til altadialekten generelt og variasjoner mellom generasjonene og bosted, mer enn informantenes holdninger til et nasjonalt standardtalemål. Holdningene til et eventuelt standardtalemål var derfor ikke noe jeg spurte direkte om under intervjuene, men i enkelte intervjuer kom det likevel fram hvordan informantene forholdt seg til bokmål eller oslodialekten. De yngste informantene virket ikke bevisst på valget av former, men noen av de voksne informantene nevnte ‘bokmål’ og ‘østnorsk’ når vi snakket om holdninger:

- æ trur jo at vi snakke vældi nært sånn bokmålsdialekt, det trur æ (Edith)
- altadialekta e jo ganske likt, den e ganske lik østlandsdialekta kan du si i forhold til mange andre dialekta (Kim)

Generelt tror jeg det eksisterer en oppfatning om at dialekten i Finnmark ligner på bokmål, også blant de som snakker den selv, uten at bokmål nødvendigvis fungerer som en rettesnor for talemålet. Jeg mener at en slik oppfatning i seg selv ikke er nok til å kunne påvise påvirkning fra et standardtalemål. Et standardtalemål må nødvendigvis påvirke endringsprosessene i flere ulike dialekter i Norge, og det er derfor vanskelig å si noe ut fra kun én dialekt. Hvis en derimot skulle finne lignende endringer på ulike plasser, vil det være mer holdbart å snakke om et standardtalemål som påvirkningsinstans.

Som kontrast til standardtalemålet og vertikalistene, står horisontalistene (Akselberg 2006). De mener at påvirkningen skjer i regionalsentrene, og så sprer seg utover til dialektområdene rundt. I underkapitlet 2.5.3 om påvirkninger fra et eventuelt standardtalemål, drøftet jeg spørsmålet om hva som skal betegnes som et regionalsenter i Finnmark. Jeg argumenterte for at Alta kan sees på som et slikt senter, og at vi dermed må ut av Finnmark for å finne et regionalsenter som kan fungere som en påvirkningsinstans for Alta. I og med at det nærmeste sentret er Tromsø, som ligger hele 30 mil unna, argumenterte jeg for at det kanskje er en endringsprosess der språktrekk «hopper» fra sentrum til sentrum, og deretter bølger seg ut. Ut fra denne tankegangen kan språktrekket ha kommet «hoppende» fra Tromsø til Alta, og deretter spredd seg videre ut til områdene rundt. I og med at det ikke finnes noen åpenbare regionalsentre for Alta, vil jeg argumentere for at hvis en skal ta utgangspunkt i påvirkning fra standardtalemål eller regionalsentre for å forklare endringene i altadialekten, så må det være et overordnet standardtalemål eller eventuelle lokale dialekter som fungerer som påvirkningsinstans. I tillegg til vertikale og horisontale krefter, kan også *språkkontakt* ha vært

en viktig faktor i endringsprosessene i altadialekten, noe jeg skal gå nærmere inn på i neste avsnitt.

5.5.2 Språkkontakt

I underkapitlet 5.1 argumenterte jeg for at bruken av *ei jente/jenta* i Bossekop kan forklares med språkkontakt med det som før var det største handelssenteret, nemlig Hammerfest. Jeg drøftet også sosial status som en mulig forklaring, i og med at formen *ei jente/jente* var nærmest norsk, og dermed også lengst unna kvensk som hadde lavere status i samfunnet. Ut fra dette er det nærliggende å tilskrive formene *en jenta*, og kanskje også *en jente* til kvensk påvirkning. Som vist i teorikapitlet kan forenkling være et resultat av språkkontakt. Nå vil jeg riktignok ikke automatisk kalle utviklingen fra *ei* til *en* for en forenklingsprosess. Hvis systemet hadde vært gjennomført fra et tregenussystem til et togenussystem hadde det vært en definitiv forenkling, men mine funn viser ikke dette. Selv om *en* og *min* er majoritetsformer, og *liten* i stor grad blir bøyd i samsvar med hankjønnsregler, så er det fremdeles tilfeller der *ei*, *min* og *lita* blir brukt. Endringen som har skjedd er i stor grad knyttet til artikkelbruken, og bøyingsystemet kan dermed sies å ha blitt mer komplekst, i og med at artikkelen ikke lenger viser bøyingsklassen.

I teorikapitlet gjorde jeg rede for *språkpotten* (Neteland 2014), en pott som inneholdt alle de språklige variablene som språkbrukeren hadde å velge mellom til enhver tid. Funnene i denne studien viser at språkpotten i altadialekten inneholder fire former av språktrekket svake femininum i ubestemt form entall: *ei jente/jenta* og *en jente/jenta*. Teorien rundt språkpotten tilsier at den formen som flest bruker, etter hvert vil bli den enerådende formen i dialekten (jf. underkapittel 2.4). Den totale fordelingen av svake femininum i ubestemt form entall viser at *en jente* er majoritetsformen blant informantene i denne studien. Over tid er det dermed mulig å tenke seg at denne formen vil bli den eneste varianten igjen i språkpotten. Dermed har det foregått en forenkling, i og med at hver språkbruker har fått færre variasjoner å velge mellom, selv om det ikke har blitt en fullstendig forenkling i genussystemet.

En av årsakene til at forenklingen ikke er gjennomført fra et tregenussystem til et togenussystem kan være den harde fornorskingspolitikken som startet opp i overgangen til 1900-tallet (jf. underkapittel 1.1.1). Politikken førte til at antall samer og kvener gikk kraftig ned allerede tidlig på 1900-tallet, og samisk og kvensk ble borte fra skolen og samfunnet. Av informantene i denne studien kom det fram at kvensk likevel ble snakket, men det var kun i hjemmene, og barna fikk sjeldent lære språket. Allerede i løpet av en generasjon var mye av

det kvenske språket tapt, og språkkontakten ble mindre. Det kan ha ført til at forenklingprosessen ble bremset, slik at altadialekten ikke fikk en fullstendig overgang fra et tregenussystem til et togenussystem, som i andre dialekter som har hatt språkkontakt med samisk og kvensk (jf. underkapittel 2.1.2), men det blir kun en antagelse. For å kunne si noe mer om det hadde det vært nyttig og hatt kilder fra dialekten tidlig på 1900-tallet. Det er dessverre ikke mulig, og jeg vet dermed ikke hvordan genussystemet så ut før og under den tiden. Jeg finner det likevel sannsynlig at i alle fall formen *en jenta* kan stamme fra kontakten med kvensk. Man kan se for seg en altaværing som bruker formen *ei jenta*, som var vanlig både på kysten rundt Alta og i Bossekop. I møte med kvensk, som er et språk uten genus, fører akkommodasjon til at en ny form oppstår. *En jenta* blir dermed en fusjon mellom *ei jenta* og *en jente*. Når formen i tillegg er mest brukt på Kronstad og Elvebakken, områder der den kvenske tilflyttingen sto sterkest, så mener jeg at det taler for at *en jenta* er et resultat av språkkontakt. Jeg mener videre at denne argumentasjonen også er overførbar til formen *mora min*. I underkapittel 2.1.2 presenterte jeg lignende funn, gjort av Conzett m. fl. (2011) i Manddalen, og av Bull m. fl. (1986) i Skibotn. Vi har altså tre ulike plasser som har vært gjenstand for språkkontakt av ulik type intensitet og varighet, med genusløse språk, og i alle tre har det blitt funnet former som *en jenta* og *mora min*. Derfor mener jeg det er liten tvil om at akkurat disse formene må stamme fra språkkontakt.

Kan så formen *en jente* forklares ut fra dette? For å prøve å gi en forklaring på det kan det være nyttig å se på hvordan bruken av *en jenta* og *en jente* fordeler seg etter alder i bydelene der *en jenta* forekommer, nemlig Kronstad og Elvebakken. Hvis *en jente* var et resultat av språkkontakt burde det ha oppstått med den eldste generasjonen, som er de som kan tenkes å være mest påvirket av kvensk i undersøkelsen min. Prosentandelen av *en jenta/jente* i aldersgruppene kan dermed være med på å si noe om når *en jente* oppsto og hvilken generasjon som bruker det mest.

	en jenta	en jente	N
Under 18	(7) 17,1 %	(34) 82,9 %	41
19-39	(10) 27,0 %	(27) 73,0 %	37
40-51	(15) 27,3 %	(40) 72,7 %	55
Over 52	(18) 25,7 %	(52) 74,3 %	70

Tabell 37: Fordelingen av *en jenta* og *en jente* på Kronstad og Elvebakken etter alder

Tabellen viser en nokså lik fordeling hos informantene over 19 år. Tallene for de under 18 blir noe misvisende i og med at det er én informant som står for 6 av de 7 beleggene. Tabellen viser at det ikke er noen høyere prosentandel av *en jenta* blant de eldste, selv om de er den generasjonen som er nærmest tiden da språkkontakten var sterkest. Den jevne fordelingen kan bety flere ting. Den ene er at *en jenta* og *en jente* oppsto samtidig, men at *en jente* ble majoritetsformen fordi den opplevdes som mer grammatisk riktig i møte med skolegrammatikken, som en informant beskriver:

- Æ huske at når æ bynte på skoln, så følte æ allerede i første klassn [at] det ble helt feil, æ klarte ikke å lære mæij det dær for vi snakka ikke sånn i det hele tatt, så va liksom det, å kossn [skal man] lære sæij katti det skal være ei (Karin)

Den andre muligheten er at *en jenta* oppsto først, og at *en jente* etter hvert ble et kompromiss mellom kvensk og den norske skolevarianten *ei jente*. Resultatet ville uansett blitt det samme – *en jente* ble majoritetsformen.

5.5.3 «Æ føle at [ei] høres så gammelt ut»

I de to tidligere avsnittene har jeg sett på to ulike årsaker til at *en jente* har blitt majoritetsformen i Alta. Felles for både påvirkning fra standardtalemål, regionsenter eller språkkontakt er at alle fører til en forenkling eller utjevning av markerte former. Det er ingen tvil om at *en jenta* har blitt, og fremdeles blir, opplevd som et salient trekk blant folk i Alta. Det vi også har sett er at *ei* blir opplevd som unaturlig og rart. Som en av de yngste informantene sier:

- Æ bruke aldri ei [...] Æ føle at det høres så gammelt ut (Elsa)

I og med at *ei* er vanlig for kystmålet kan det oppfattes som ruralsk og bondsk, noe ungdommene kanskje vil ta avstand fra. Slik jeg ser det kan ikke *en jente* forklares kun med det ene eller det andre. Det virker ikke sannsynlig for meg at språkkontakt som fant sted for 100 år siden skal forklare hvorfor alle ungdommene sier *en*. Dermed vil jeg argumentere for at språkkontakt var med på å føre *en jente* inn i dialekten, men at det er vertikale språkkrefter som fører til at alle ungdommene i dag sier *en* foran feminine substantiv.

5.6 Possessivene *mi(n)*, *di(n)* og *si(n)*: «på mor min si sia»

De kvantitative resultatene viste at *min* var majoritetsformen i den totale fordelingen. Fordelt etter bosted var *mi* majoritetsformen i Bossekop, mens *min* var majoritetsformen på Elvebakken og Kronstad. Når det gjaldt kjønn var *min* majoritetsformen, men kvinnene hadde

en høyere prosentandel av *mi* enn mennene (andelen av *mi* var henholdsvis 43,5 % og 30,3 %). Som jeg så vidt kommenterte er det også store intraindividuelle variasjoner, noe jeg skal gå nærmere inn på i dette avsnittet.

Edgar er en av informantene som veksler mellom *min* og *mi*. For eksempel sier han «på mor min si sia», der han har valgt maskulinformen *min* foran det feminine substantivet *mor*, og femininformen *si* foran det feminine substantivet *side*. Hvis vi ser på de andre gangene han brukte *mor* (her har jeg også tatt med slektskapsord som ender på *mor*, som *mormor*), så har han syv belegg på formen *mor min* og fem belegg på formen *min mor*. Han har i tillegg to belegg på formen *mor mi*. Bruken hans av possessiv foran substantivet *mor* er altså ikke konsekvent. Dette viser han også når han skal bøye substantivet *mor*:

- ho va syv år når mora døde
- farmoren min, ho va vældi kvikk og sånn

Han veksler mellom å behandle ordet som et feminint substantiv og som et maskulint substantiv. Jeg finner ingen åpenbar forklaring på variasjonen, men en mulighet er at han bruker en maskulin endelse for å vise respekt eller høflighet ovenfor en som er eldre enn han. Edgar er 82 år, og det er mulig å tenke seg at høflighetsfraser er mer vanlig i hans generasjon enn i den yngre. Hvis vi tar utgangspunkt i at en maskulin form er mer prestisjefylt enn en feminin form, vil det være en god måte å vise respekt på. Det kan også hende at andre i familien hans omtalte henne som «farmoren», og at han har tatt det derfra. En tredje mulighet er at det er en tilfeldig variasjon. I og med at jeg kun har to belegg er det vanskelig å vite dette sikkert. Et annet eksempel fra Edgar er «mor min sin søster» og «søstra mi». Her kan vi se at han behandler *søster* som et maskulint substantiv i det første eksemplet, og som et feminint substantiv i det andre. Tidligere i intervjuet sier han *en søster*, altså med maskulin artikkel. Jeg vil derfor argumentere for at Edgar behandler *søster* som et maskulint substantiv, men at a-endingen i *søstra* gjør at han også må bruke *mi*. På grunn av disse opplysningene mener jeg at det er forsvarlig å argumentere for at bruken av *mi* og *si* i eksemplene *søstra mi* og *si sia* kommer på grunn av a-endelsen, og ikke på grunn av feminin kongruens.

Den neste informanten jeg vil se nærmere på er Kamilla, som er 24 år og bor på Kronstad. Faren til Kamilla er oppvokst og bor på Elvebakken, mens moren har reist mye rundt som liten og bodd på flere forskjellige steder i Norge. Faren er også med i studien, under det fiktive navnet Eskil.

Under intervjuet har Kamilla følgende eksempler på formen *min/mi*:

- min morssia
- fattern sin side
- far min si sia
- søstra mi
- mor mi

Disse eksemplene viser den store variasjonen hos informanten. Hun har for eksempel formen *min morssia*, som er en fusjon mellom *min morsside* og *mi morssia*, men hun har også formene *sin side* og *si sia*. Selv mener hun at hun snakker annerledes enn andre fra Alta:

- æ har ikke typisk altadialækt, æ har litt mer fjordingdialækt [...] det e flere som æ eventuelt møte ute eller på jobbsammenheng som spør ja kor du e i fra, så sir æ «æ e jo hær i fra Alta», «nei e du det», dæm ville ikke skjønt at æ va i fra Alta med at æ ikke har den samme dialækta

Med begrepet *fjordingdialekt*, virker det som informanten mener kystmål generelt, og ikke nødvendigvis talemålet i fjordene rundt Alta. Hun nevner for eksempel både Hammerfest, Stjernøya og Talvik, som ikke kan sies å defineres som fjord. Som eksempel på hva som er annerledes nevner Kamilla blant annet at hun sier *dæ* og *mæ*, som er vanlig i kystmålet, i motsetning til *dæij* og *mæij* som er vanlig i altadialekten. Kamilla har også formeninger om hvor påvirkningen har kommet fra:

- ho²⁴ har litt sånn dialekt i fra alle plassa, dæffor e det litt sånn screwd med oss kidsa
- mæstepartn av dæm æ gikk på videregående skole med, mange av dæm va ifra forskjellige fjordhåll i Alta, og da ble det plokka opp litt hær og dær [...] mæstepartn av dæm æ hang [med] [...] hadde forskjellige dialekta, både ifra Talvik og Stjernøya eventuelt, litt fra Hammerfæst

I tillegg er mannen hennes fra en bygd på kysten av Finnmark. Disse opplysningene kan være med på å forklare den store variasjonen. I kystmålet vil formen *mi* være vanlig i sammenheng med feminine substantiv, og det kan være derfor Kamilla har tre belegg på formen *mi*. Når det gjelder eksemplet *min morssia*, så kan det sammenlignes med formen *en jenta*, en form som sannsynligvis kommer fra språkkontakten med kvensk (jf. argumentasjonen i underkapittel 5.5.2), og som kun eksisterer på Elvebakken og Kronstad (jf. underkapittel 4.1.2). Vi kan altså regne med at denne formen oppstår hos henne på grunn av at hun har vokst opp og bor på Kronstad. Det siste eksemplet, *fattern sin side*, er en form som jeg mener kan sammenlignes med *en jente*. *En jente* er, som tidligere vist, majoritetsformen blant informantene i undersøkelsen. Ved å ha eksempler fra tre retninger kan det virke som om Kamilla står i tre ulike leire. Det kan stemme med at hun selv føler at språket hennes har blitt påvirket av venner og familie. For å belyse dette nærmere skal jeg se på Kamillas belegg fra pekeboken. Hun har fire belegg på formen *en jente*, og fire belegg på formen *ei jenta*. Her kan man trekke

---

²⁴ Moren til informanten

paralleller fra bruken av *min/mi* og bruken av *en jente/ei jenta*. Som presentert i innledningskapitlet, så er *ei jenta* et trekk i kystmålet, akkurat som *mi*. Hun veksler altså mellom det som er majoritetsformen blant informantene i Alta, og det som er typisk for kystmålet. Ellers i intervjuet har Kamilla kun eksempel på formen *en jente* (for eksempel *en uke* og *en anna gruppe*). Det er mulig at det kun er tilfeldig, og at det ville oppstått eksempler på formen *ei jenta* hvis vi hadde hatt en lengre samtale. Det er også mulig at bevisstheten hennes rundt kystmålet har ført til at hun overrealiserer trekk som er typiske for 'fjordingdialekten' når hun er oppmerksom på eget språk (som i pekeboken). Variasjonene hos Kamilla kan altså ha oppstått som følge av en akkommodasjon, der hun konvergerer mot gruppen hun ønsket sosial aksept fra, som i dette tilfellet var vennene på videregående.

6. Avslutning

I dette kapitlet vil jeg oppsummere og samle trådene fra de forrige kapitlene, og gi svar på problemstillingen og spørsmålene jeg stilte innledningsvis i oppgaven. Deretter følger en drøfting rundt utviklingen videre i altadialekten, og en presentasjon av element som jeg mener hadde vært interessant for videre forskning.

6.1 Konklusjon

Formålet til denne studien var å studere og undersøke femininum i altadialekten ved å intervju 34 informanter i ulike aldre, og fra ulike steder i Alta. Problemstillingen jeg tok utgangspunkt i var:

Eksisterer femininum i altadialekten?

- a. Varierer bruken av femininum med sosiale faktorer som alder, kjønn og bosted?
- b. Varierer bruken av femininum innenfor følgende kategorier
  - i. Svake femininum
  - ii. Sterke femininum
  - iii. Prenominal og postnominal possessiv ved feminine substantiv

Funnene fra den kvantitative og kvalitative delen av analysen viser at det er variasjon i bruken av femininum blant informantene. Funnene indikerer også at det foregår en endring i dialekten, der maskulinum overtar for femininum, og denne tendensen vises både i bruken av ubunden artikkel, possessiver og adjektivet *liten* ved ord som er tradisjonelt feminine. Denne endringen er knyttet til den sosiale faktoren *alder*. Det mest oppsiktsvekkende ved resultatene var konformiteten til ungdommene når det gjaldt bruken av ubunden artikkel. Informantene under 18 år brukte alle artikkelen *en*, og de som hadde eksempel på *liten* hadde også kongruens mellom ubunden artikkel og adjektiv, slik at det ble *en liten jente*.

I delkapittel 5.5 argumenterte jeg for at endringen kan ha startet allerede med språkkontakt mellom kvensk, samisk og norsk for over 100 år siden. Jeg argumenterte også for at et eventuelt standardtalemål kan fungere som en påvirkningsinstans, og at språktrekket kan ha kommet 'hoppende' fra andre sentrum, for så å 'lande' i Alta. I og med at det kun er informantene under 18 år som utelukkende bruker artikkelen *en* i intervjuet, mener jeg det er nærliggende å hevde at språkkontakten førte språktrekket inn i dialekten, men at det er nye endringsprosesser som fører til konformiteten blant ungdommene i denne studien. Kreftene som ligger bak endringsprosessen fra *ei* til *en* må også være rimelig sterke, i og med at språktrekket går seirene ut av kampen med andre sosiale faktorer (som gruppetilhørighet og

bosted), og er uavhengig av påvirkning fra familie. Ungdommene virker ellers ikke opptatte av å være konforme, og under intervjuet pekte flere på sosiale forskjeller de mente eksisterte. Jeg mener derfor at det må være en overordnet påvirkningsinstans som fører til at ungdommene samler seg rundt den ubundne artikkelen *en*, og at denne påvirkningsinstansen med stor sannsynlighet er en form for standardtalemål. I delkapittel 5.5 argumenterte jeg for at det kun er mulig å snakke om et standardtalemål hvis en ser lignende endringsprosesser i ulike dialekter. Jeg har en antakelse om at det blir mindre femininum i dialektene i Norge, uten at jeg har klart å finne forskning som beviser dette. Denne antakelsen har bakgrunn i samtale med medstudenter, veileder Roger Lockertsen, og egne observasjoner gjort av dialekten til TV-personligheter, familie, venner og andre. Hvis det skulle vise seg å være slik, støtter det argumentasjonen om at dialekten i Alta blir påvirket av et overordnet standardtalemål.

I analysen så jeg også på hvorvidt bruken av femininum varierte etter *bosted*. Funnene viser at det er en prosentvis høyere andel av maskuline former (*en*, *min* og *liten*) på Elvebakken og Kronstad, og motsatt i Bossekop. I diskusjonskapitlet argumenterte jeg for at de feminine formene tidligere har fungert som prestisjeformer i Alta, i og med at de er nærmest norsk, og lengst unna samisk og kvensk. En av årsakene til at disse ble prestisjeformer er fornorskingspolitikken, som førte til en stigmatisering og en følelse av skam for de som identifiserte seg som samer og kvener (jf. innledningskapitlet). Som et resultat av dette fikk formene som viste tilhørighet til det norske språket, en høyere status i samfunnet. Bruken av feminine former i Bossekop kan altså forklares med prestisje, og bruken av maskuline former på Elvebakken og Kronstad kan forklares med språkkontakten med kvensk. Dette vistes også i holdningene til informantene, der særlig de voksne og eldste informantene følte at Bossekop var 'finere' enn resten av Alta.

Språkkontakten med kvensk kan også ha ført til en oppfatning om 'rett' og 'galt', som har blitt overført videre i generasjoner. Under fornorskingsprosessen ble kvensk tatt ut av skolen, og elevene ble fortalt at norsk var det eneste språket som skulle brukes (jf. innledningskapitlet). Denne oppfatningen kan ha blitt tatt med videre og innlemmet i holdningene rundt egen dialekt. I denne studien vises det blant annet ved at enkelte informanter retter seg selv, eller påpeker at et ord de sier egentlig er 'galt' eller 'feil', særlig i forbindelse med pekeboken. En slik type oppfatning kan sies å være malplassert i Norge, som tar stolthet i å være et *dialektparadis*. Men hva vil et *dialektparadis* si for en altaværing? I dag er det kanskje at en kan snakke dialekten sin overalt, uten å møte på hindringer. Fram til 60- og 70-tallet betydde det at en ikke lenger fikk snakke sitt eget morsmål, men måtte lære seg

norske dialekter. Selv om det i dag både er lov og oppfordret til å bruke samisk og kvensk språk og kultur, er det mulig at denne oppfatningen henger igjen, og at det er årsaken til at informantene er så opptatt av grammatisk korrekthet.

Den siste sosiale variabelen jeg så på var *kjønn*. Både mennene og kvinnene i denne studien hadde høyest prosentandel av de maskuline formene, men det var en tendens til at kvinnene hadde en noe høyere prosentandel av feminine former. Disse funnene stemmer overens med annen sosiolingvistik som viser at kvinnene bruker flest prestisjeformer (jf. underkapitlet om sosiale variabler). Samtidig ser vi også at flere kvinner bruker maskuline former. Det kan tyde på at det har blitt mindre viktig å bruke prestisjeformene *ei*, *mi* og *lita*, eller at prestisjeformen har gått over til å være *en*, *min* og *liten*. Tidligere pekte jeg på at former som lå nært andre norske talemål og lengst unna samisk og kvensk, hadde høy prestisje. I dag er ikke det like gjeldende, i og med at samisk og kvensk er mindre stigmatisert enn før (jf. innledningskapitlet). Det er derfor ikke noen åpenbar grunn til at feminine former nå skal inneha høyere prestisje enn maskuline former.

I tillegg til sosiale variabler så jeg også på ulike språktrekk. Funnene viser et samsvar mellom de ulike språktrekkene. For eksempel har informantene fra Elvebakken og Kronstad høyest prosentandel av både *en* og *min*, og motsatt for Bossekop. Når det gjelder alder ser vi også at bruken av *ei* eller *en* samsvarer med bruken av henholdsvis *mi* eller *min*. I teorikapitlet drøftet jeg definisjonen av genus, og kom fram til at genus bestemmes av kongruensen i tilhørende ord, både når det gjelder artikkel, possessiver og spesielle adjektiv (som *liten*). I denne studien valgte jeg å ha hovedfokus på ubunden artikkel, noe jeg mener var et riktig valg av flere grunner. Den ene er at funnene mine viser samsvar mellom de ulike språktrekkene, der artikkelbruken er parallell med bruken av possessiv. Den andre er at flere av informantene i studien oppfatter artikkelbruken som genusmarkør, altså at *ei* viser til femininum. Denne oppfatningen viser meg at deres bruk av *en* ikke kun handler om artikkelen, men om substantivets genus.

6.2 Utviklingen videre: «Æ bruke aldri ei»

Funnene fra denne studien viser en tendens der maskuline former overtar for feminine former, og at det således foregår en *utjevningsprosess*, der markerte og saliente trekk blir byttet ut til fordel for trekk som majoriteten bruker (jf. teorikapitlet). I Alta har det tidligere foregått en langtidsakkommodasjon mellom samisk, kvensk og norsk. Denne akkommodasjonen tok mer eller mindre slutt etter fornorskingspolitikken, slik at etterkrigsgenerasjonen i de fleste

tilfellene kun snakket norsk hjemme (jf. innledningskapitlet). Blant informantene i denne studien (der den eldste er født i 1933) vises det ved at flere av de eldste informantene oppga av foreldrene hadde snakket kvensk, men at de ikke fikk lære det som barn. I dag kan vi si at det forekommer flere korttidsakkommodasjoner i Alta, der språkbrukeren av ulik grunn (f.eks. tilhørighet eller sosial aksept) har behov for å enten konvergere eller divergere mot mottakeren. For eksempel oppga flere av de voksne informantene at de endret på språket i samtale med ulike mottakere, og det gjaldt særlig språktrekk som ble oppfattet som salient. Ingen av ungdommene ga uttrykk for at de endret på språket, men det er likevel mulig å tenke seg at de akkommoderer mot hverandre eller mot en eventuell standard. Utjevningprosessen kan føre til at markerte og saliente former som *en jenta* og *ei jenta* forsvinner ut av dialekten, til fordel for *en jente* og kanskje også *ei jente*. Det vil også gjelde former som *mora min*. Denne utviklingen ser vi allerede blant informantene under 18 år, der nesten alle sier *en jente*.

Hvordan kan denne utviklingen påvirke genussystemet i altadialekten? Funnene fra denne studien viser at man ikke kan snakke om et togenussystem i altadialekten, men heller en blanding. Ungdommen bruker maskuline former, og det viser seg også i setninger som *en liten jente*. Samtidig sier informantene *jenta* i bestemt form entall. Jeg tror at en fullstendig endring til *en jente* – *jenten* er vanskelig, om ikke umulig å gjennomføre i altadialekten. En av årsakene til det er at formen *jenten* vil skape en konflikt med den allerede eksisterende flertallsformen *alle jentn*, som er vanlig i kystmålet i Finnmark (jf. innledningskapitlet). Det er mulig å tenke seg at den økende bruken av *en* og *min* etter hvert vil føre til at barn som vokser opp ikke blir introdusert til *ei* og *mi*. Det vil komplisere innlæringen av bøyingsystemet, og kan føre til en videre forenkling der bøyingsystemet blir likt for både feminine og maskuline substantiv. Denne tankegangen forutsetter blant annet at skolegrammatikken ikke har en motvirkende påvirkningskraft, og at utviklingen fortsetter i samme retning. Den forutsetter også at former som *mora min* blir akseptert og tatt inn i samfunnet, noe som ikke er en tendens i denne studien. Hvis slike former ikke blir akseptert, må en operere med *mi* kun etter ord som slutter på –a, og språket blir dermed mer komplekst. Det er interessant, spennende, og ikke minst vanskelig, å drive framtidslingvistikk, men det skaper også ideer for videre forskning, som jeg kommer nærmere inn på i neste, og avsluttende, underkapittel.

6.3 Videre forskning

Arbeidet med femininum i altadialekten har vært svært spennende og givende, og har gitt flere interessante funn. Ett av disse er hvordan ungdommen har samlet seg rundt bruken av *en*. I videre studier kunne det vært interessant å se hvordan dette språktrekket framstår i andre dialekter, og om man kan se lignende utviklingstendenser. Ved å gjøre det kan en også forsøke å avgjøre hvor endringene kommer fra, og hvordan utviklingen vil se ut framover. Kanskje er det mulig å finne paralleller mellom utviklingen fra femininum til maskulinum i altadialekten og andre dialekter? Videre hadde det vært interessant å se om det er riktig å omtale Alta som et regionalsenter, og om bygdebyen fungerer som en påvirkningsinstans for dialektene i områdene rundt. Ved å se på det kunne man ha bidratt til å kartlegge dialektene og endringsprosessene i resten av Finnmark.

Det er mye som kan, og etter min mening *bør*, forskes på både når det gjelder altadialekten og dialekter i Finnmark generelt. Mange dialektologiske og sociolingvistiske spørsmål står ubesvarte, og det ville vært interessant å studere de videre, enten ut fra et språkkontaktperspektiv, eller ut fra en teori om horisontale og vertikale krefter i språkendringsprosesser.

Litteratur

- Akselberg, Gunnstein. 1995. *Fenomenologisk dekonstruksjon av det labov-milroyske paradigmet i sosiolingvistikken. Ein analyse av sosiolingvistiske tilhøve i Voss kommune*. Doktorgradsavhandling. Nordisk institutt. Universitetet i Bergen.
- . 2006. Horisontalar versus vertikalar. Om ulike tolkingar av talespråklege endringsprosessar i Noreg, *Målbryting* 8: 133-150.
- . 2008. Talevariasjon, register og medvit. I *Språkmøte. Innføring i sosiolingvistik*, red. B. Mæhlum, G. Akselberg, U. Røynealand og H. Sandøy. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag. 127-148.
- Akselberg, Gunnstein og Brit Mæhlum. 2008. Sosiolingvistisk metode. I *Språkmøte. Innføring i sosiolingvistik*, red. B. Mæhlum, G. Akselberg, U. Røynealand og H. Sandøy. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag. 73-88.
- Altarevøyen VHS blogg. 2012. [videoklipp]. Tilgjengelig fra <https://www.youtube.com/watch?v=qTg5rQcP2XI> [hentet 22.4.2016].
- Austlid, Elin. 1965. *Innflytternes språkproblemer i Oslo*. Upublisert hovedfagsavhandling. Universitetet i Oslo.
- Broch, Ingvild og Ernst Håkon Jahr. 1996. Russenorsk. I *Nordnorske dialektar*, red. E. H. Jahr og O. Skare. Oslo: Novus. 115-118.
- Bråthen, Magne, Anne Britt Djuve, Tor Dølvik, Kåre Hagen, Gudmund Hernes og Roy A. Nielsen. 2007. *Levekår på vandring. Velstand og marginalisering i Oslo*. Oslo: FAFO 2007:05
- Bull, Tove. 1996a. Målet i Troms og Finnmark. I *Nordnorske dialektar*, red. E. H. Jahr og O. Skare. Oslo: Novus. 157-174.
- Bull, Tove, Jorid Hjulstad Junttila og Aud Kirsti Pedersen. 1986. Nominalfrasen i skibotnålet i Troms. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 1 (2): 60-71.
- Conzett, Philipp, Åse Mette Johansen og Hilde Sollid. 2011. Genus og substantivbøying i nordnorske språkkontaktområder. *Nordand. Nordisk tidsskrift for andrespråksforskning* 6 (1): 7-43.
- Eikeset, Kjell Roger. 1998. *Altas historie. Dramatiske tiår 1920-1964*. Alta: Alta kommune
- Eira, Sara Kristine og Roger Manndal. 2012, 15.februar. Alta skiltes på samisk og kvensk. *NRK*. Tilgjengelig fra <http://www.nrk.no/sapmi/alta-skiltes-pa-samisk-og-kvensk-1.7996923> [hentet 30.4.2016].
- Enger, Hans-Olav og Kristian Emil Kristoffersen. 2000. *Innføring i norsk grammatikk. Morfologi og syntaks*. Oslo: Landslaget for norskundervisning (LNU) og J. W. Cappelen Akademisk Forlag.
- Faarlund, Jan Terje, Svein Lie og Kjell Ivar Vannebo. 2002. *Norsk referansegrammatikk* Oslo: Universitetsforlaget.
- Fintoft, Knut, og Per Egil Mjaavtn. 1980. *Språksosiologiske forhold i Trondheim bymål*. Trondheim: Tapir.
- Fog, Jette. 1994. *Med samtalen som utgangspunkt. Det kvalitative forskningsinterview*. København: Jette Fog og Akademisk Forlag
- Fretheim, Thorstein. 1976, 30.mars. De besværlige hunkjønnsorda. *Dagbladet*
- Gaski, Harald og Svenn-Egil Knutsen Duolljá. 2016. *Samisk*. Tilgjengelig fra <https://snl.no/samisk> [hentet 7.4.2016].
- Giles, Howard, Donald M. Taylor og Richard Bourhis. 1973. Towards a theory of interpersonal accommodation through language: some Canadian data. *Language in Society* 2: 177-192.
- Golafshani, Nahid. 2003. Understanding reliability and validity in qualitative research. *The Qualitative Report* 8 (4): 597-607.

- Grønmo, Sigmund. 1996. Forholdet mellom kvalitative og kvantitative tilnæringer i samfunnsforskningen. I *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*, red. H. Holter og R. Kalleberg. Oslo: Universitetsforlaget. 73-108.
- Halvorsen, Knut. 2003. *Å forske på samfunnet. En innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag
- Hatlebrette, Hildur. 1976. *Språkforhold i Vadsø by med særlig vekt på sterke verb*. Hovedfagsavhandling i nordisk språk og litteratur. Universitetet i Trondheim.
- Hernes, Reidunn. 2006. *Talemål i endring? Ein longitudinell studie av talemålsutvikling og språkleg røyndomsoppfatning hjå ungdomar i Os*. Doktorgradsavhandling. Nordisk institutt. Universitetet i Bergen.
- Hovdhaugen, Even. 2009. *Finsk*. Tilgjengelig fra <https://snl.no/finsk> [hentet 7.4.2016].
- Hudson, Richard A. 1980. *Sociolinguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hult, Ida Elisabeth. 2008. *Språk og lokal tilhørighet. Om talemålsutviklinga hos ungdom i Halden*. Mastergradsavhandling. Institutt for nordisk og mediefag. Universitetet i Agder.
- Jahr, Ernst Håkon. 1986. Language contact in Northern Norway. Adstratum and substratum in Norwegian, Sami and Finnish of Northern Norway. *Nordlyd* 12: 94-108.
- Jahr, Ernst Håkon og Olav Skare. 1996. *Nordnorske dialektar*. Oslo: Novus.
- Johannessen, Asbjørn, Per Arne Tufte og Line Kristoffersen. 2006. *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt Forlag
- Jorstad, Svein. 2015, 23.juli. - En kamp mellom Hammerfest og Alta tjener ikke Finnmark. *Altaposten*. Tilgjengelig fra <http://www.ifinnmark.no/en-kamp-mellom-hammerfest-og-alta-tjener-ikke-finnmark/s/5-81-94054> [hentet 22.4.2016].
- Kerswill, Paul. 2002. Koineization and accommodation. I *The Handbook of Language Variation and Change*, red. J. K. Chambers, P. Trudgill og N. Schilling-Estes. Oxford: Blackwell Publishers. 669-702.
- Kerswill, Paul og Ann Williams. 2002. "Saliency" as an explanatory factor in language change: evidence from dialect levelling in urban England. I *Language Change. The Interplay of Internal, External and Extra-Linguistic Factors*, red. M. C. Jones og E. Esch. Berlin: Mouton de Gruyter. 81-110.
- Labov, William. 1966. *The social stratification of English in New York City*. Urban language series. Washington, D.C.: Center for Applied Linguistics.
- . 1972. *Sociolinguistic Patterns*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Lødrup, Helge. 2011. Hvor mange genus er det i Oslo-dialekten? *Maal og Minne* 2: 120-136.
- Maliniemi, Kaisa. u.å. *Kvener*. Tilgjengelig fra <http://www.kvenskinstitutt.no/kvener/> [hentet 13.4.2016].
- Martinussen, Bente. 1996. Mot én dialekt i Finnmark? I *Nordnorske dialektar*, red. E. H. Jahr og O. Skare. Oslo: Novus. 238-248.
- Milroy, Lesley. 1987. *Language and Social Networks*. 2. utg. Oxford: Blackwell.
- Milroy, Lesley og Matthew Gordon. 2003. *Sociolinguistics: Method and Interpretation*. Malden, Mass: Blackwell Publishing.
- Minde, Henry. 2005. Fornorskinga av samene - hvorfor, hvordan og hvilke følger? *Gáldu Čála* 3: 5-36.
- Mæhlum, Brit. 2008. Språk og identitet. I *Språkmøte. Innføring i sosiolingvistik*, red. B. Mæhlum, G. Akselberg, U. Røyneland og H. Sandøy. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag. 105-126.
- . 2009. Standardtalemål? Naturligvis! *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 27 (1): 7-26.
- Nesse, Agnete. 1994. *Kollektiv og individuell variasjon i bergensdialekten*. Red. H. Sandøy. Talemål i Bergen 5. Bergen: Målføresamlinga, Nordisk institutt, Universitetet i Bergen.

- . 2002. *Språkkontakt mellom norsk og tysk i hansatidens Bergen*. Oslo: Novus
- Neteland, Randi. 2009. "vann og kan og mann". *En sosiolingvistisk studie av nn-variabelen og andre språktrekk blant ungdommer i Narvik*. Mastergradsavhandling. Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studium. Universitet i Bergen.
- . 2013. Industristedtalemål og dialektendring. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 1: 76-97.
- . 2014. *Koinéforming av industristedtalemål: En sosiolingvistisk studie av språkutviklingen i Sauda og Årdal de siste hundre årene*. Doktorgradsavhandling. Universitetet i Bergen.
- Omland, Hege Karin. 2009. "Han æ'kje veldig fin syns æ, men han duge jo" – *En studie av variasjon og endring i listadialekten*. Mastergradsavhandling. Universitet i Agder.
- Rudi, Nina Berge. 2007. *Språkvariasjonar i to dalføre: Ei sosiolingvistisk gransking av talemålet blant 18-20-åringar i Hallingdal og Gudbrandsdalen*. Mastergradsavhandling. Institutt for lingvistiske og nordiske studier. Universitetet i Oslo.
- Røyneland, Unn. 2005. *Dialektnivellering, ungdom og identitet. Ein komparativ studie av språkleg variasjon og endring i to tilgrensande dialektområde, Røros og Tynset*. Doktorgradsavhandling. Acta Humaniora 231. Oslo: Det humanistiske fakultet, Universitetet i Oslo.
- Sametinget. u.å. *Fakta om samiske språk*. Tilgjengelig fra <https://www.sametinget.no/Spraak/Fakta-om-samiske-spraak> [hentet 13.4.2016].
- Sandøy, Helge. 1983. *Talemål i Bergen*. Bergen: Nordisk institutt, Universitetet i Bergen.
- . 1991. Sosial variasjon. I *Norsk dialektkunnskap*, red. H. Sandøy. Oslo: Novus
- . 2008. Kontakt og spreining. I *Språkmøte. Innføring i sosiolingvistik*, red. B. Mæhlum, G. Akselberg, U. Røyneland og H. Sandøy. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag. 221-240.
- . 2009. Standardtalemål? Ja, men ...! Ein definisjon og ei drøfting av begrepet. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 27 (1): 27-47.
- Siegel, Jeff. 1985. Koines and koineization. *Language in Society* 14 (3): 357-378.
- Skjeggeland, Martin. 2005. *Dialektar i Noreg : Tradisjon og fornying*. Kristiansand: Høgskoleforlaget.
- Språkrådet. 2007. Språkkregler i NRK. Tilgjengelig fra <http://www.sprakradet.no/sprakhjelp/Skriveregler/NRK/> [hentet 22.4.2016].
- . 2011. Ny rettskriving for 2000-talet: innstilling til ny rettskriving for det nynorske skriftmålet. Tilgjengelig fra <http://www.sprakradet.no/upload/Rettskrivingsnemnda/Innstilling%20nynorsk.pdf> [hentet 21.3.2016].
- Sætermo, Monica Simonsen. 2011. *n, l, t og d. En komparativ studie av palataler versus postalveolarer i Alta-dialekten*. Mastergradsavhandling. Institutt for språkvitenskap. Universitetet i Tromsø.
- Thorsnæs, Geir og Svein Askheim. 2016. *Vadsø*. Tilgjengelig fra <https://snl.no/Vadsø> [hentet 5.4.2016].
- Tillery, Jan. 2000. The reliability and validity of linguistic self-reports. *Southern Journal of Linguistics* 24: 55-68
- Trosterud, Trond. 2008. Language assimilation during the modernisation process: Experiences from Norway and NorthWest Russia. *Acta Borealia* 25 (2): 93-112.
- Trudgill, Peter. 1974. *The Social Differentiation of English in Norwich*. Cambridge: Cambridge University Press.
- . 1986. *Dialects in Contact*. Oxford: Basil Blackwell.
- . 2011. *Sociolinguistic typology: Social determinants of linguistic complexity*. Oxford: Oxford University Press.

- Vinje, Finn-Erik. 2005. *Norsk grammatikk - det språklige byggverket*. Oslo: Kunnskapsforlaget.
- Wilson, John. 1987. The sociolinguistic paradox: Data as a methodological product. *Language and Communication* 7 (2): 161-77.
- Wolfson, Nessa. 1976. Speech events and natural speech: some implications for linguistic methodology. *Language in Society* 5 (2): 189-209.

Vedlegg 1: Informasjonsskriv og samtykkeerklæring

Forespørsel om deltakelse i intervju i forbindelse med masteroppgave

Jeg studerer nordisk språk ved Universitetet i Stavanger, og skal skrive avsluttende masteroppgave i år. Temaet for oppgaven er dialekten i Alta, og jeg ønsker å intervju totalt 27 personer, fordelt på Bossekop, Elvebakken og Kronstad. Det er ønskelig med en jevn fordeling på tre generasjoner, der alle er født og oppvokst i Alta. Intervjuene vil ta omtrent 30 minutt, og jeg vil benytte lydopptaker. Tid og sted for intervjuene blir vi enige om sammen.

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli slettet. Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt, og i det videre arbeidet med oppgaven vil navnet ditt bli erstattet med et pseudonym. Det skal ikke være mulig å kjenne igjen enkeltpersoner i den ferdige oppgaven. Lydopptakene og transkripsjonene vil etter endt oppgave bli oppbevart, og kan komme til å bli brukt i senere forskningsprosjekter og av andre forskere²⁵. Navn vil bli anonymisert, men indirekte bakgrunnsopplysninger (som kjønn, alder og bydel) vil fremdeles kunne finnes i lydopptak og transkripsjon.

Hvis det er noe du lurer på må du gjerne kontakte meg på telefon [telefonnummer] eller på mail [mailadresse]. Min veileder er Roger Lockertsen, førsteamanuensis ved Universitetet i Stavanger.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

På forhånd takk for hjelpen!

Med vennlig hilsen

Kristine Mikalsen Stabell

---

²⁵ Etter å ha samlet inn dataene, viste det seg at det ikke var mulig å ta vare på lydopptakene og transkripsjonene etter endt oppgave. De vil dermed bli slettet ved oppgavens slutt i juli 2016.

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

Navn (med blokkbokstaver):

Signatur og dato:

Jeg har mottatt informasjon om studien, og samtykker til deltakelse for barn under 18 år

Navn på foresatte (med blokkbokstaver):

Signatur og dato:

Vedlegg 2: Intervjuguide for informantene under 18 år

Hvor i Alta vokste du opp?

Har du mye familie i Alta?

Vil du si litt om foreldrene dine?

- Hvor kommer de fra?
- Hva jobber de med?

Hva liker du å gjøre på fritida?

- Jakt/fiske, idrett/trening, musikk, osv.
- Hvordan blir man god i ...?

Hvilken linje ønsker du å gå på/går du på? Hvorfor?

Kan man se hvilken linje folk går på? Hvordan?

Hva vil du gjøre etter VGS?

Kan du tenke deg å bli boende i Alta? Hvorfor/hvorfor ikke?

Hva syns du om Alta?

Hva syns du om folk i Alta?

Hva kjennetegner en typisk altaværing?

Hva kjennetegner en fra Bossekop/Elvebakken/Kronstad?

Hvilke forskjeller fins i altadialekten?

Vedlegg 3: Intervjuguide for informantene mellom 19-75 år

Hvor i Alta vokste du opp?

Hvordan så det ut her i Alta da?

Har du mye familie i Alta?

Vil du si litt om foreldrene dine?

- Hvor kom de fra?
- Hva jobbet de med?

Hva jobber du med?

- Hva går jobben din ut på?
- Hvor lenge har du jobbet med det?

Hva gjør du på fritida?

- Jakt/fiske, idrett/trening, musikk, osv.

Er det forskjeller på folk fra ulike steder i Alta? I så fall hvilke?

Er det forskjell på dialekten?

Hva kjennetegner en typisk altaværing?

Hva kjennetegner en fra Bossekop/Elvebakken/Kronstad?

Hvilke forskjeller fins i altadialekten?

Snakker din generasjon annerledes enn ungdommer i Alta i dag?

Vedlegg 4: Intervjuguide for informantene over 75 år

Hvor i Alta vokste du opp?

Hvordan så det ut her i Alta da?

Har du mye familie i Alta?

Vil du si litt om foreldrene dine?

- Hvor kom de fra?
- Hva jobbet de med?

Hvor gammel var du da krigen brøt ut i 1940?

- Hvor dro du under tvangsevakueringa?
- Hvor lenge var du borte?
- Hvordan opplevde du det?

Var det forskjeller mellom de forskjellige stedene i Alta når du vokste opp? Hvilke?

Er det forskjeller på folk fra ulike steder i Alta nå? I så fall hvilke?

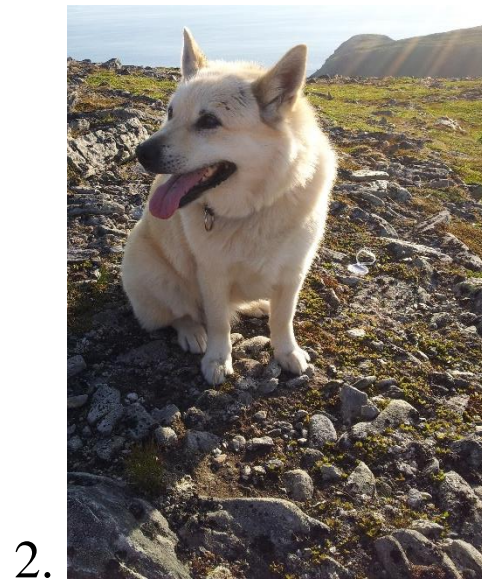
Hva kjennetegner en typisk altaværing?

Hva kjennetegner en fra Bossekop/Elvebakken/Kronstad?

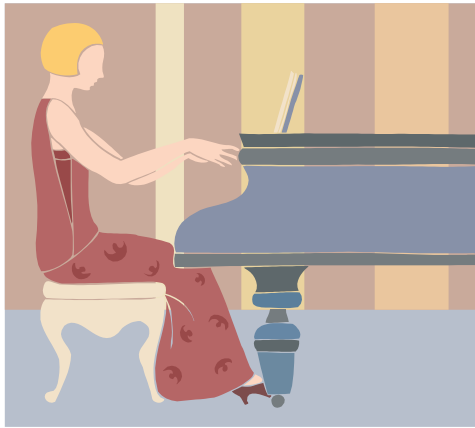
Hvilke forskjeller fins i altadialekten?

Snakker din generasjon annerledes enn yngre generasjoner? Hvordan?

Vedlegg 5: Bildene fra pekeboken

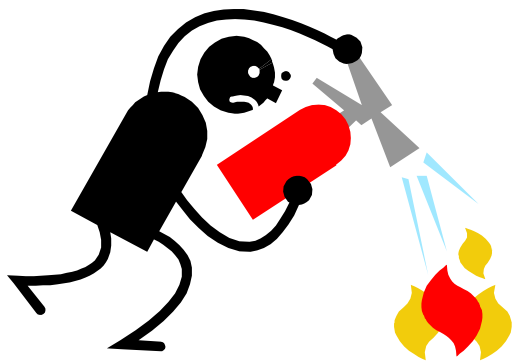
5.

6.

7.

8.

9.

10.

11.

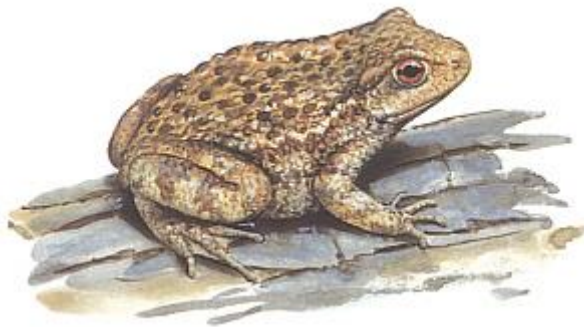
12.

13.

14.

15.

16.

17.

18.

Sammendrag

Kristine M. Stabell

«Vi sir aldri ei» - En studie av femininum i altadialekten

Denne masteroppgaven er en studie av femininum i altadialekten. Studien er basert på kvalitative intervju med 34 informanter i alderen 13-82 år, fra bydelene Bossekop, Elvebakken og Kronstad. Problemstillingen tok utgangspunkt i følgende språklige variabler: svake femininum i ubestemt form entall, ubunden artikkel foran tradisjonelle femininum og possessivene *mi(n)*, *di(n)* og *si(n)*. Problemstillingen inkluderte også de sosiale variablene alder, kjønn og bosted.

Oppgaven starter med en beskrivelse av blant annet samfunnet Alta og møtet mellom norsk, samisk og kvensk, som har blitt kalt *de tre stammers møte*. Kapittel 2 beskriver og gjør rede for teorigrunnlaget for oppgaven, med fokus på genus, språkkontakt og debatten rundt et eventuelt standardtalemål. Kapittel 3 inneholder en begrunnelse og beskrivelse av de metodiske valgene i oppgaven. Empirien ble samlet inn ved hjelp av kvalitative intervju, mens jeg i analysen har benyttet meg av både kvalitative og kvantitative tilnærminger. I kapittel 4 presenterer jeg de kvantitative funnene, før jeg i kapittel 5 ser på de kvalitative funnene, og hvordan disse kan belyse og forklare de kvantitative funnene.

Funnene fra den kvantitative og kvalitative delen av analysen viser at det er variasjon i bruken av femininum blant informantene. Funnene indikerer også at det foregår en endring i dialekten, der maskulinum overtar for femininum, og denne tendensen vises både i bruken av ubunden artikkel, possessiver og adjektivet *liten* ved ord som er tradisjonelt feminine. Denne endringen er knyttet til den sosiale faktoren *alder*. Det mest oppsiktsvekkende ved resultatene var konformiteten til ungdommene når det gjaldt bruken av ubunden artikkel. Informantene under 18 år brukte alle artikkelen *en*, og de som hadde eksempel på *liten* hadde også kongruens mellom ubunden artikkel og adjektiv, slik at det ble *en liten jente*. I teksten argumenterer jeg for at standardtalemål kan ha fungert som en årsak til endringen fra *ei* til *en*.

I tillegg viste funnene en prosentvis høyere andel av feminine former (*ei* og *mi*) i Bossekop, og motsatt på Elvebakken og Kronstad. En av årsakene til dette kan være språkkontakten med kvensk, som var sterkest på Elvebakken og Kronstad. I oppgaven argumenterer jeg også for at feminine former hadde høyere prestisje i altadialekten, og at det hovedsakelig er to årsaker til dette. En av årsakene er fornorskingspolitikken, som førte til en stigmatisering og en følelse av skam for de som identifiserte seg som samer og kvener.

Dermed fikk former som viste tilhørighet til det norske språket en høyere status i samfunnet. Den andre årsaken er rollen Hammerfest spilte som viktig handelssted i Finnmark på 1900-tallet. Bossekop, som fra tidlig av var et sentrum for handel i Alta, kan ha tatt til seg former fra Hammerfest for å vise tilhørighet til et annet viktig handelssted og samtidig ta avstand fra det som ble oppfattet som kvensk. Bruken av feminine former i Bossekop kan altså forklares med prestisje, og bruken av maskuline former på Elvebakken og Kronstad kan forklares med språkkontakten med kvensk. Dette vistes også i holdningene til informantene, der særlig de voksne og eldste informantene følte at Bossekop var 'finere' enn resten av Alta.